

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2011



Salvador Dalí
Împăratul Traian călare



magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2011



Salvador Dalí
Împăratul Traian călare

SUMAR

august

2011

4 Superioritatea
bucureșteanului alogen

DE-A V-ĂȚI
ASCUNSELEA
CU TEZAURUL

5 Revoluție
cu banii victimei
F. CONSTANTINIU

9 Tezaurul
din „Mapa Lenin“
I. BISTREANU

15 Conexiunea
poloneză
*Tratativele României
cu Aliații în Al Doilea
Război Mondial*
N. MAREȘ

16 100 de ani
de relații
cu Țara Cantoanelor
L. HÜRZELER,
Ambasadorul
Confederației Elvețiene
la București

19 Bătălia
de la Podul Milvius
R. DONCIU



23 Regi, președinți
și yachturile lor
M. MOȘNEAGU

27 Legături
primejdioase
*Scriitori
de limbă germană
și Securitatea*
W. TOTOK



32 Povești despre
case în file de carte
D. MATEI

33 Dali,
Împăratul Traian,
podul peste Dunăre
și telegrama
către Ceaușescu
R. VARIA

DIN ISTORICUL
PARTIDEI RUSE

38 Pariul cu țarul
și exilul
*Toma Cantacuzino
ia drumul Moscovei*
V. ȚVIRCUN

43 Cum s-a născut
Vatra Luminoasă
*Albert și Berthe Galeron
o inspiră pe regina
Elisabeta*
G. BADEA-PĂUN

46 Eroul lui Tolstoi
îl înfruntă pe Nicolae I
Hagi Murad
V. ROTARU

PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI

49 Din
correspondența
diplomatului
Henri Catargi
G. FILITTI

53 În căutarea
Transilvaniei pierdute
*Mărturii din arhivele
de la Viena,
devenite inaccesibile
pentru București*
I. BOLOVAN,
S.P. BOLOVAN



magazin istoric

Anul XLV – serie nouă – nr. 8 (533)

august 2011

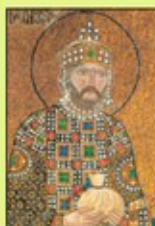
www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.



1 „Și pentru că sângele Patriei este etern și nemuritor, pentru că în aceeași arteră regală curge marșul triumfal al lui Traian, și pentru a fi, ca el, din nou și întotdeauna primul din specia umană, mă proclam Salvador Dali, monarhist, catolic, apostolic, roman și român“ (semnat: Salvador Dali, New York, ianuarie 1972) Salvador Dali: *Împăratul Traian călare*. Bronz, 1974



2 Împăratul roman Constantin cel Mare (în imagine, mozaic bizantin), al cărui Arc de Triumf se află în vecinătatea Colosseumului, din Cetatea Eternă, a dat edictul de la Milano, din 313 d.H., prin care Creștinismul intra în legalitate pe întreg teritoriul Imperiului Roman, și a mutat capitala la Constantinopol, oraș pe care l-a reconstruit



3 O broderie bizantină realizată în veacul al XV-lea, acesta este steagul liturgic al lui Ștefan cel Mare, recuperat de la mănăstirea Zographou de la Sfântul Munte Athos și expus în luna iulie la Muzeul Național de Istorie a României



4 Bacchus, echivalentul roman, dar de rang secundar, al zeului grec Dionisos, era zeul viței de vie, al vinului și al beției. Un zeu mai potrivit toamnei decât lunii august, dar reprezentarea aceasta aparține lui Caravaggio, pictor al sfârșitului Renașterii și al Barocului, o epocă atât de apreciată de Paul Veyne

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI“ S.A. București

REGIONALISMUL CAPITALEI

După cum cei mai fideli bulevardieri ai Parisului își trag originea din Provența ori din Normandia, cei mai focosi bucureșteni s-au născut la Pocreaca ori la Roșiorii de Vede.

Mulți au descins în Gara de Nord cu proiecte balzaciene să cucerească o masă la Capșa și un [abonament] permanent gratuit la [Teatrul] Național. Alții s-au lăsat purtați de un val hlisos [clisos, nămolos], fără prea grandioase ambiții, mulțumiți să trăiască obscur, obscure cifre statistice. Dar toți au copleșit contingentul bucureștenilor de baștină.

Două treimi din populația Capitalei n-a văzut lumina zilei pe Calea Victoriei sau la gropile lui Ouatu, ci în ungherile cele mai depărtate și diverse de țară, dar aceste două treimi s-ar ridica să protesteze într-un singur glas de indignare dacă în cupletul unei reviste ori în caricatura unei foi umoristice li s-ar contesta calitatea de neaoși bucureșteni, în contrast cu legendara naivitate a provincialului și cu ridicolul exploratorului sosit de dincolo de Chitila cu indispensabila umbrelă și cu vodevilistii galoși.

Cum se poate vorbi în aceste condiții de un „regionalism al Capitalei”? În numele cărei tradiții, căror străvechi datini și de mult câștigate privilegii s-ar înălța să grăiască paradoxal această inconsistentă aglomerație de oameni, cu toate tradițiile, toate datinile și cu toate temperamentele atrase din bezna provinciilor, ca fluturii nocturni, hipnotizați de arzătoarele lumini ale farurilor?

Totuși acest regionalism există. E una dintre cele mai fragile realități ale politicii românești.

Există un spirit facil, prompt, zeflemist și incorigibil bucureștean, care deformează optica fiecărui proaspăt venit în mai puțin de un an și care mai apoi se proiectează în toate actele oamenilor politici și imprimă un caracter jemanfist celor mai grele momente de cumpănă. Parlamentarul născut în Pârliții din Vale, după două luni de stagiul la hotel, unde a învățat utilizarea lanțului de la closet și a periei de dinți, și-a dat atâtea

silinți onorabile să fie în unison cu portarul de la minister și cu chelnerul plastronat de la Elysée [restaurant în Piața Palatului], încât când se întoarce acasă, în satul natal, la laia conjugală și la obiceiurile patriarhale, strâmbă din sfârcul nasului și-și privește concetățenii de la altitudinea unei prăjini. Omul s-a înădădit la curse, la aperitive și la ediția specială; din treacăt lasă să se înțeleagă că s-a bătut pe burtă cu d. Vintilă Brătianu și că a primit confidențe de la d. Iuliu Maniu. Hipnoza Capitalei i-a alterat lumina limpede a ochiului și i-a păienjenit judecata simplă, dar de bun simț. Nu mai vede decât prin București și nu mai respiră decât prin București.

E un regionalism contagios și exclusivist. Realitatea românească – circumscrisă în linia de centură și oprindu-se la fortul Cățelu. Tot ce se petrece dincolo de Chitila pare trăit în alt continent și în alt ev. Ascultați judecata unui om, oricare, în compartimentul de tren, în drum de oriunde, de la Oradea, Severin ori Dorohoi, și discutați exact aceleași chestiuni cu acel individ, după un stagiul în Capitală de-o săptămână. Unor realități li s-au substituit alte realități; unei judecăți alarmante – un sceptic surâs superior. O repede capitulare la frivolitate, o lașă complicitate, înecată într-un aperitiv și înghițită într-un sandwich cu icre de Mancuria.

Totul ia un ritm accelerat și superficial; nimic nu mai e grav; nimic nu merită îngrijorare și mai ales nimic nu mai este demn de o revoltă. Scumpetea? Bah! Protestezi, așa într-o glumă, și plătești! Bacșișul la ministru? Înjury și plătești! Palavrele cutărei excelențe care te poartă cu vorba de o săptămână? „Teribilă hahaleră!”, exclami cu oarecare simpatie

admirație și a doua zi te prezinți din nou, să te mai amâne o săptămână.

Dar când ai pornit îndărăt, în trenul înghețat, de-a lungul câmpiilor negre și mute în întunericul nopții, încet te cuprinde cealaltă realitate. Țara cea adevărată. Țara de a cărei tăcere te înspăimânți.

(Editorial nesemnat, în *Epoca*, 3 martie 1929)



Gara de Nord (corpul vechi)

PASTILA DE CUVINTE

57 4, și el un număr
magic?

M. SALA

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

59 August, vestitorul
toamnei

G. ROȘU

MICROARHIVA „MAGAZIN ISTORIC“

61 Secretul de stat
L. COROBCA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină



66 Copii dispăruți,
copii uciși ritualic
*False acuzații
contra evreilor
din Polonia medievală*
C. AMZA

CHIPURI UITATE

71 Sculptorul
bufnițelor,
C. Antonovici
P. REZEANU



73 Unioniști
și confederați
în... Turingia
A.-S. IONESCU



77 Războinicii
luminii
Sayeret Matkal
L. BANU,
F. BANU

81 Cu lyra
pe câmpul de luptă
*Muzica militară
la vechii greci
și în...
versiunea Hollywood*
TH.E. ULIERIU-
ROSTÁS

85 Falsa trădare
a lui Mihai Viteazul
G. CIOTORAN

EVENIMENT

86 Odissea
unui steag
I. ȚĂRANU

ECOURI

87 Eroii necunoscuți
de la Leordina
L. GHEORGHE

HOOVER INSTITUTION

92 De ce
a fost schimbat
Brutus Coste

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

80 Clio anunță
Cărți lansate la BNR

89 În București,
acum 50 ani

93 Telex

31; 94; 95
Blitz... Concurs; Rebus;
Dialog

Cristian (Hristo) Rakovski (1873-1941), unul dintre fruntașii Partidului Social-Democrat din România. Bulgar prin naștere, român prin cetățenie, școlit în Occident (luase diploma de medic la Montpellier), el se plasase pe pozițiile radicale ale social-democrației de stânga și se alăturase, după începerea războiului, curentului „internaționalist”, promovat de Lenin, care considera marea conflagrație o binevenită ocazie de a înfrânge „propria burghezie”, altfel spus, de a transforma războiul în revoluție.

Activitatea politică și propagandistică desfășurată de Rakovski în anii neutralității României (1914-1916) a urmărit să împiedice intrarea noastră în război, activitatea sa fiind sprijinită financiar și de Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria), conștiente de forța curentului favorabil Antantei, cu ajutorul căreia era așteptată eliberarea Transilvaniei, Bucovinei și Banatului. Guvernul român l-a considerat pe Rakovski un element primejdios și, în consecință, a ordonat arestarea lui, când România a intrat în război.

Cu prilejul manifestației de 1 mai din 1917, soldații ruși, aderenți ai Revoluției din Februarie, l-au eliberat și, după un miting la Iași (*Magazin istoric*, nr. 2/1997), unde Rakovski a luat cuvântul, el a plecat în Rusia, împreună cu Mihail Gheorghiu Bujor, un alt adept al revoluției.



Mihail Gheorghiu Bujor

Ajuns la Petrograd, Rakovski a găsit în Lenin și Troțki interlocutori receptivi față de opiniile sale, potrivit cărora, în România putea fi răsturnată puterea „moșierimii și a burgheziei”, urmând ca revoluția din Rusia Sovietică să se extindă și dincolo de Prut, cu concursul autorităților bolșevice de la Petrograd. După victoria revoluției comuniste, Rakovski dorea ca regele Ferdinand și prim-ministrul Ion I.C. Brătianu să fie aduși în fața unui tribunal revoluționar.

Sfaturile și îndemnul lui Rakovski au venit într-un moment când relațiile dintre guvernul român și cel sovietic se deteriorau rapid. Confruntate cu dezordinile și jafurile săvârșite de militarii ruși,

contaminați de „microbul bolșevic”, și alarmate de situația depozitelor de hrană și echipament constituite în Basarabia, autoritățile române au luat măsuri pentru a garanta stabilitatea în țară și securitatea bunurilor statului și ale particularilor, inclusiv dezarmarea unităților militare ruse și arestarea celor care se dedau la violențe în Moldova și în Basarabia, unde au fost trimise unități românești pentru paza amintitelor depozite.

La 31 decembrie 1917 (stil vechi), Consiliul Comisarilor Poporului a trimis o notă ultimativă guvernului român, în care cerea eliberarea celor arestați, pedepsirea persoanelor care luaseră măsuri represive față de militarii ruși, pentru ca, în final, să avertizeze că nepriemirea unui răspuns în interval de 24 de ore va duce la luarea „celor mai severe măsuri militare”. A doua zi, 1 ianuarie 1918 (stil vechi), încălcând flagrant normele dreptului internațional, autoritățile sovietice au arestat pe ministrul României la Petrograd, Constantin I. Diamandy, și personalul Legației Române, ceea ce a determinat un protest al corpului diplomatic acreditat în Capitala rusă, în urma căruia ministrul român și colaboratorii săi au fost eliberați. Relațiile bilaterale au continuat însă să se deterioreze, astfel că, la 13 ianuarie 1918 (stil vechi), Consiliul Comisarilor Poporului al R.S.F.S. Ruse a decis ruperea



Membrii Consiliului Comisarilor Poporului (al doilea din stânga: Leon Troțki)



Soarta tezaurului românesc, evacuat la Moscova, în 1916-1917, pentru a fi pus la adăpost de invazia Puterilor Centrale și a aliaților lor, continuă să rămână învăluită în mister. Din partea română, după 1989, s-au publicat numeroase documente și studii în această problemă, astfel că „dosarul” românesc este complet. Informațiile părții sovietice/ruse au rămas sporadice și fragmentare, ceea ce face ca orice date noi să prezinte un deosebit interes. Protocoalele Consiliului Comisariilor Poporului, din noiembrie 1917-martie 1918, publicate în 2006 (CCP), la Moscova, oferă informații despre tezaurul românesc, pe care le semnalăm mai jos.



Cristian Rakovski și Leon Troțki, două personaje interesate îndeaproape de soarta tezaurului României

TEZAURUL ROMÂNESC, SURSA DE FINANȚARE A SUBVERSIUNII COMUNISTE DIN ROMÂNIA

Academician FLORIN CONSTANTINIU

În strategia politică a lui Lenin, luarea puterii de către bolșevici în Rusia trebuia să fie debutul revoluției mondiale, având drept țel final comunizarea lumii. Liderul sovietic era conștient de înapoierea Rusiei și înțelegea că, fără victoria revoluției comuniste măcar într-una dintre marile țări industrializate din Europa, socialismul nu putea fi construit în țara lui. Scenariul său politic inclu-

dea, așadar, un prim act: instaurarea regimului bolșevic în Rusia; urmat de un al doilea: victoria revoluției în Germania, o țară cu industrie dezvoltată și cu un proletariat puternic, bine instruit în plan politic și ideologic, chiar dacă, în viziunea lui Lenin, Partidul Social-Democrat din Germania, cel mai puternic partid din Internaționala a II-a, sucombise, în mare parte, la izbucnirea războiului

(1914), tentațiilor „social-patriotismului”.

**Un
„internaționalist”
desăvârșit**

La scurt timp după luarea puterii de către bolșevici, la Petrograd (25 octombrie/7 noiembrie 1917), în noua capitală sovietică a sosit un „internaționalist” pe gustul lui Lenin și al lui Troțki:

Președintele Consiliului Comisarilor Poporului, V. Ulianov [Lenin]. Șeful Consiliului Comisarilor Poporului, Vlad[imir] Bonci-Bruevici. Cele cinci milioane de ruble luate se acoperă din Fondul român confiscat. Protocol nr. 47, dosar 11“.

O altă anexă din același grup de documente are următorul conținut:

„Către Departamentul Trezoreriei de Stat, lui Dmitri Petrovici Bogolepov.

Stimate tovarășe,

Consiliul Comisarilor Poporului a hotărât, în ședința sa din 15 ianuarie, să aloce cinci milioane de ruble din fondurile Trezoreriei de Stat pentru Colegiul Superior Român în problemele românești și basarabene. Comunicându-vă această hotărâre a Consiliului, vă rugăm să luați măsuri urgente pentru realizarea, cât mai rapidă, a acestei alocări, ținând seama [de faptul] că un milion este de dorit să fie dat în bancnote românești“.

Convinsă de iminenta victorie a revoluției comuniste în România, urmată de constituirea unui guvern comunist în această țară, conducerea sovietică a întocmit și un proiect de decret, anexat la Protocolul

din 18 ianuarie 1918 (stil vechi), cu următorul conținut: „Guvernul Muncitoresc-Țărănesc al Republicii Socialiste Ruse a Sovietelor salută primul Guvern Socialist Român-Basarabean al Sovietelor, format din tovarășii ... [numele lor nu este indicat – n.n.], exprimându-și bucuria față de sporirea rândurilor revoluției cu un nou aliat socialist; Guvernul Muncitoresc-Țărănesc Rus pune la deplina dispoziție a acestuia [Guvernului Socialist Român-Basarabean al Sovietelor – n.n.] întreg fondul de aur existent și toate bunurile fostului guvern regal român, aflate pe teritoriul Republicii Ruse a Sovietelor“.

În ședința din 18 ianuarie 1918 (stil vechi), în care s-a discutat acest decret, a fost respinsă „propunerea lui Cicerin-Ornatski, de adoptare a decretului special privind recunoașterea viitorului guvern român în vederea acordării de sprijin moral (cu privire la călătoria în România a lui Rakovski și Bujor)“. Din ciorna protocolului aflăm date suplimentare: „Tov. Cicerin despre România. Relațiile dintre România și Rusia sunt foarte dificile și, de aceea, tov. Rakovski propune CCP să redacteze un decret de salut

viitorului guvern revoluționar român. Tov. Stalin propune să nu se discute această problemă“.

Suntem îndreptățiți să afirmăm că opoziția lui Stalin – nu-i cunoaștem motivele – a dus la respingerea propunerii lui Cicerin și Rakovski.

În ședința Consiliului Comisarilor Poporului din 19 ianuarie 1918 (stil vechi), este luată în discuție „finanțarea revoluției române“ cu suma de 10 milioane de ruble, la solicitarea lui Rakovski și M.G. Bujor. De astă dată, se decide ca această cerere să fie transmisă Colegiului Finanțelor. Nu cunoaștem, deocamdată, decizia luată.

Din textele reproduse mai sus, reiese limpede că noua conducere sovietică urmărea să „stimuleze“ revoluția în Basarabia și în Moldova, creând în acest scop un organ de conducere cu o componentă, într-adevăr, „internaționalistă“ (revoluționari din Rusia, România, Basarabia și Bulgaria), la dispoziția căruia au fost puși bani – cele cinci milioane de ruble – proveniți din tezaurul românesc confiscat. Documentele sovietice publicate relevă că autoritățile bolșevice au început să cheltuiască din tezaurul românesc îndată după confiscarea lui. ■



Rakovski (cu papion) și Krassin (următorul spre dreapta), implicat și acesta în discuțiile româno-sovietice privind soarta tezaurului la începutul anilor '20

Documentele citate mai sus figurează în volumul *Protokoli zasedanii Soveta Narodnîh Komissarov RSFSR, noiabr 1917-mart 1918* (Protocoloalele ședințelor Consiliului Comisarilor Poporului, noiembrie 1917-martie 1918), Moscova, ROSSPEN, 2006, 520 p., editat de un grup de specialiști ruși de la Agenția Federală a Arhivelor Rusiei, Arhiva Rusă de Stat pentru Istorie Social-Politică (RGASPI) și Institutul de Istorie a Rusiei de pe lângă Academia Rusă de Științe.

relațiilor diplomatice dintre Rusia Sovietică și România, precum și confiscarea tezaurului României. „Puterea sovietică se spunea în hotărârea guvernului de la Petrograd își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur, pe care îl va preda în mâinile poporului român”.

O prețioasă sursă istorică

Potrivit Protocolului ședinței din 11 ianuarie 1918 (stil vechi), Consiliul Comisarilor Poporului a ascultat „raportul lui Troțki despre situația din România, în legătură cu abuzurile nemaipomenite din partea guvernului român față de trupele noastre. Consfătuire cu Rakovski și cu alți tovarăși (Comisia pentru problemele României)”. Hotărârea a fost următoarea: „Să se propună partidelor bolșevicilor și socialiștilor revoluționari de stânga [aliați ai celor dintâi – n.n.] să ia cunoștință de componența comisiei pentru a o completa cu membrii lor”.

La Protocolul ședinței din 15 ianuarie 1918 (stil vechi) a Consiliului Comisarilor Poporului figurează și o anexă intitulată „Către Consiliul Comisarilor Poporului. Raportul Comisiei pentru lichidarea contrarevoluției române”. Iată textul raportului amintit: „Discutând informațiile avute la dispoziție despre situația din Moldova și Basarabia, Comisia [pentru lichidarea contrarevoluției române – n.n.] a ajuns la concluzia că este necesar să se ia imediat cele mai hotărâte măsuri de înăbușire a contrarevoluției române. Pentru conducerea generală a acestei acțiuni în Moldova și Basarabia, după părerea Comisiei, erau necesare următoarele: 1) Să se creeze, la Chișinău, un Colegiu autonom superior rusoromân în problemele românești și basarabene, format din reprezentanți ai organizațiilor



Cicerin

locale revoluționare, aflate pe pozițiile Puterii Sovietice, ca, de exemplu: «Rumcerod» [Comitetul Executiv Central al Sovietelor de deputați soldați, marinari, muncitori și țărani din Comitetele Frontului din România, Flota Mării Negre și Regiunea Militară Odessa – n.n.], Sovietele de deputați muncitori și țărani din întreaga Basarabie și din orașul Chișinău, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, Partidul Social-Democrat Muncitoresc din Moldova și alte organizații; 2) Pentru transpunerea, cât mai rapidă, în viață a celor de mai sus, Comisia consideră necesar să delege neîntârziat, la alcătuirea ei, pe următorii tovarăși: Hristian Gheorghievici Rakovski, Mihail Gheorghievici Bujor, Mihail Manuilovici Brașevan, Viliam



Constantin Diamandy

Bernardovici Spiro, Aleksandr Konstantinovič Voronski, Fedor Ivanovici Kulea (Poliarnîi) și, de asemenea, Anatoli Grigorievici Jeleznikov cu împuterniciri având următorul conținut: «Deținătorul documentului, tov. [loc alb – n.n.] se numește de către Consiliul Comisarilor Poporului în calitate de comisar-organizator în problemele ruso-române, în sudul Rusiei»; 3) Să se alocă Colegiului Superior pentru necesitățile enumerate mai sus, din fondurile Consiliului Comisarilor Poporului cinci milioane de ruble; 4) Pentru îndeplinirea hotărârilor comisarilor să se trimită, în același timp cu ei, un detașament de marinari și soldați revoluționari, sub comanda comisarului tov. Jeleznikov; acestui detașament îi va fi încredințată misiunea de a furniza într-unul dintre punctele sigure din sud – fondul Trezoreriei de campanie a armatei de pe Frontul românesc, ordonanțele de plată pentru Flota Mării Negre, precum și sumele menționate mai sus, necesare Colegiului Superior.

Comisia roagă Consiliul Comisarilor Poporului să adopte o hotărâre urgentă în problemele menționate mai sus.

Președintele Comisiei,
Gheorghe Cicerin.

Membrii: A. Voronski,
F.I. Kulea, M.G. Bujor,
A. Jeleznikov, Viliam Spiro,
H. Rakovski, Brașevan
(trei semnături nu au fost descifrate).
Secretar: V. Șenșev”.

Pentru stimularea revoluției

Pe acest document, în aceeași zi, de 15 ianuarie 1918 (stil vechi), există următoarele rezoluții: „Să se ia cele cinci milioane din banii românești, confiscați la Moscova.



Potrivit afirmațiilor oficiale, tezaurul imperial rus (inclusiv cel al României) ar fi căzut în mâinile lui Kolceak...

include tot aurul, fără nicio excepție". La prima vedere, nimic neobișnuit. „Secretul” constă în eliminarea din textul original al scrisorii, fără a se mai folosi și fireștile puncte de suspensie în cazul redării parțiale a unui text, a unei propoziții scurte. Astfel, în scrisoarea olografă, publicată de Latîșev, textul original este următorul: „Mie trimiteți-mi o copie a tabelului întocmit la 1.IX 1921 și, ulterior, completările săptămânale (cheltuielile curente). *Aurul românesc se include în total* [subl.ns.]: bilanțul general trebuie să includă tot aurul, fără nicio excepție”.

O primă concluzie: în 1921, aurul României se afla la Moscova, în evidență și sub controlul autorităților bolșevice.

La câteva zile după aceasta, în timp ce la Varșovia se desfășura o rundă de negocieri româno-sovietice, Lenin îi scrie lui Cicerin (comisarul poporului pentru Afaceri Externe al R.S.F.S. Ruse), cu mențiunea „secret”: „Tovarășe Cicerin! Aveți vreo informație despre cantitatea de aur românesc existent la noi? Ce fel de informații? Nu există documente? Care sunt ace-

tea? Este extrem de important să se obțină informații și să se informeze exact. Scrieți-mi neapărat azi. Lenin”. După care urmează o scurtă notiță: „ați discutat cu concesionarii”? Concluzia?

Se pare că această notă avea la origine un document detaliat, pe care Lenin a făcut numeroase corecturi, sub-

linieri și adnotări, document pregătit de Comisariatul poporului pentru Afaceri Externe. Și acesta se află tot în mapa secretizată a lui Lenin, în dosarul cu mențiunea „a nu se publica din considerente politice”.

Documentul, datat 10 octombrie 1921, semnat de Cicerin și adresat lui Molotov (pe atunci secretar al C.C. al P.C.(b) al Uniunii Sovietice), cuprindea un set de instrucțiuni care urma a fi transmise delegației sovietice participante, la Varșovia, la negocierile cu România. În expunerea de motive se menționa, printre altele, că „... ei [românii – n.n.] insistă pe retrocedarea întregului patrimoniu românesc care se află la noi [subl.ns.]...”. „Pentru noi este absolut necesar să insistăm pe participarea Ucrainei Sovietice la tratative. Dacă însă, în legătură cu aceasta, nu

se va produce ruptura, iar românii nu vor fi de acord, va trebui să revenim la poziția noastră anterioară, respectiv să cerem fie tratative generale pe toate problemele, fie *înlăturarea atât a problemei Basarabiei, cât și a celei referitoare la patrimoniul românesc*. Cu alte cuvinte, *pretindem stingerea pretențiilor reciproce, exceptând lăzile, puțin interesante pentru noi și care, în extremis, ar putea fi returnate* [subl.ns.]... Propunem: **ULTIMATIV** să se insiste pe participarea oficială a Ucrainei, iar în caz că avem acordul României, să se pretindă tratative fie pentru toate problemele, fie cu *înlăturarea atât a problemei Basarabiei, cât și a problemei patrimoniului român, respectiv să se ceară stingerea pretențiilor reciproce, mai puțin lăzile*”.



... sau ale brigăzilor cehoslovace (în imagine: ofițeri cehi din respectivele brigăzi formate din prizonieri ai armatei austro-ungare)

DEZVĂLUIRI PARȚIALE DIN MAPA SECRÉTĂ A LUI LENIN



Lenin și Kamenev, mâna sa dreaptă și cumnatul lui Troțki, în 1919

Imediat după eșuarea puciului de la Moscova (august 1991), a fost creată o comisie parlamentară „pentru studierea cauzelor și circumstanțelor loviturii de stat”. Membrii comisiei au avut acces, însă doar pentru circa o lună, la „Mapa Lenin”, secretizată complet până la acea dată. Unul dintre membrii comisiei, A. Latîșev, a publicat ulterior circa 200 documente, pe multe dintre acestea fiind mențiuni olografe ale lui Lenin: „rog a nu fi transcrise”, „după lectură a se arde” sau, simplu, „a se arde”.

ION BISTREANU

Printre aceste documente ultrasecretizate, publicate de A. Latîșev doi ani mai târziu, în ziarul *Rossiiskaia gazeta*, din 24 aprilie 1993, se află și câteva care se referă direct la tezaurul României evacuat la Moscova. Aceste documente infirmă, în opinia noastră, multe dintre teoriile unor autori sovietici și ruși privind dispariția fără urme a tezaurului României, imediat după evenimentele din Rusia anului 1917.

În studiile publicate de cercetători și istorici români în legătură cu tezaurul a fost și este frecvent amintită decizia din 13 ianuarie 1918 (stil vechi) a Consiliului Comisariilor Poporului privind ruperea de către Rusia a relațiilor diplomatice cu România. În

radiograma transmisă guvernului român de către comisarul pentru Afaceri Externe L. Troțki (L.D. Bronstein) se preciza, printre altele: „Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur, pe care îl va preda în mâinile poporului român”. Depozit la care însuși Lenin făcuse trimitere cu câteva zile mai înainte, la 2 ianuarie, când dispusese, în scris, ca, „pentru înăbușirea contrarevoluției române” din Basarabia să se aloce cinci milioane ruble și în acest sens „să se ia cele cinci milioane din banii românești confiscați la Moscova...”.

Lenin s-a interesat îndeaproape de tezaurul României

și în anii următori. Un prim document, aparent banal la lectură, apare în ediția operei complete ale lui Lenin (ediția în limba rusă, vol. 53, pag. 176): este o scrisoare a liderului bolșevic, adresată la 5 septembrie 1921 lui A.O. Alskii, comisarul poporului pentru Finanțe. Scrisoarea, publicată, chipurile, integral, începe cu indicația: „Trebuie urmărită cu grijă cheltuirea fondului de aur”, după care Lenin dă indicații cum să se țină evidența existenței și cheltuirii fondului de aur, inclusiv cu includerea unei statistici curente, pe luni: „... mie trimiteți-mi o copie a tabelului întocmit la 1.IX 1921 și, ulterior, completările săptămânale (cheltuielile curente). Bilanțul general trebuie să



„ACȚIUNEA CONTINENTALĂ“

După înfrângerea de la Stalingrad, nici măcar Ion Antonescu nu mai credea în victoria Germaniei, iar Mihai Antonescu a început să vorbească despre plecarea regelui și a guvernului din țară

NICOLAE MAREȘ

După bătălia de la Stalingrad, societatea românească își pierde tot mai mult încrederea în capacitatea Reichului de a ieși învingător din conflagrația mondială izbucnită la 1 septembrie 1939. Nu întâmplător, Hitler i-a reproșat generalului Ion Antonescu, în timpul întâlnirii de la Klessheim, din 12-13 aprilie 1943, că diplomația românească a efectuat „sondaje de pace” cu Aliații. Führerul i-a cerut imperativ liderului român să îl schimbe pe ministrul Afacerilor Străine, Mihai Antonescu, dar fără succes.

După câteva luni, la 30 septembrie, atașatul militar român la Ankara, colonelul Traian Teodorescu, îl contacta, din ordinul lui Ion Antonescu, pe omologul său englez, generalul A.C. Arnold, transmitându-i un mesaj destul de clar: dacă forțele anglo-americane ar fi dispuse să debarce în România, ar avea la dispoziție 42 vagoane de aur, două vagoane valută, 400 de vagoane de grâu și 300 de vagoane de porumb.

De asemenea, la 26 decembrie 1943, are loc primul contact direct cu sovieticii, la Stockholm, la inițiativa Moscovei (Magazin istoric, nr. 10-12/1986). Tratatul ce a urmat pe aceste canale sunt cunoscute cititorilor revistei (Magazin istoric, nr. 3, 4/1995; 3/2000).

Istoriografia română n-a abordat încă activitatea desfășurată de „Acțiunea Continentală”, mișcare declanșată și finanțată încă din noiembrie 1940, la Londra, prin înființarea organismului polono-britanic, denumit „Akcja Kontynentalna” (A.K.), cu scopul de a acționa în cele mai importante centre din lume pentru a se crea un „climat” de sprijin

subteran în favoarea Aliaților. La Institutul Polonez și la Muzeul „General Sikorski” din Londra se află o seamă de documente polone de primă importanță privind încercările de mediere ale diplomației poloneze din exil cu puterile aliate, mai ales cu englezii, pentru ieșirea României din Al Doilea Război Mondial, necunoscute istoriografiei române.

Primele contacte

Încă de la început, inițiatorii au avut în vedere antrenarea unor emisari polonezi de încredere, emigrați după declanșarea războiului în România, Turcia, Portugalia etc. Organismul creat se dorea a fi o contrapondere la Coloana a V-a germană, prin acțiuni de spionaj și chiar sabotaj,

În acest ultim paragraf, cuvântul **ULTIMATIV** a fost adăugat cu majuscule chiar de Lenin, care a scris și următoarea indicație: „Lăzile nu se exclud oficial, după ce s-a spus doar pe cale particulară, verbal, că vom returna lăzile cu îmbrăcăminte“. După care dispune ca documentul, cu observațiile sale, să fie transmis și lui Kalinin (președintele Comitetului Executiv Unional, practic, șeful statului), Stalin, Molotov.

În jurul datei de 15 octombrie 1921, Lenin îi mai trimite comisarului pentru Finanțe o scrisoare: „Tovarășe Alskii! Am primit informația dvs., dar Cicerin mă anunță că mai există bunuri în valoare de încă 6,5 miliarde lei românești în 1.500 lăzi (potrivit informării Comisariatului Poporului pentru Finanțe). Ce înseamnă aceasta? De unde aveți aceste informații? Cum de ați uitat de ele?“. Scrisoarea, cu mențiunea olografă a lui Lenin „a se arde“, se păstrează în „Mapa Lenin“ cu mențiunea: „A NU SE PUBLICA din considerente politice“.

Latîșev nu a publicat „informarea“ făcută de Cicerin în legătură cu aurul României. Probabil că nu a mai avut timp să o copieze, având în vedere că, după cum am menționat la început, accesul la supersecretizată „mapă Lenin“ a fost blocat.

Nu punem la îndoială afirmațiile oficiale că tezaurul imperial rus a fost evacuat încă din 1918 la Samara sau la Nijni-Novgorod, unde ar fi căzut în mâinile lui Kolceak sau ale brigăzilor ceho-

slovace. Putem lua în considerație, teoretic, în lipsa unor documente certe, că o parte a acestui tezaur a căzut în mâinile albgardiștilor conduși de amiralul Kolceak. Însă tot documentele sovietice și rusești confirmă faptul că o mare parte a acestui tezaur a fost recuperată în anul 1920, la Irkutsk, de detașamente ale Armatei Roșii. Ceea ce nu exclude nici posibilitatea ca și aurul românesc să fi fost recuperat. Scrisorile de mai sus, publicate chiar în Rusia, atestă un lucru evident: în 1921, deci la patru ani de la revoluție, tezaurul românesc exista în posesia conducerii bolșevice de la Moscova.

Publicarea de către Latîșev a documentelor referitoare la tezaurul României nu este nici pe departe o pledoarie în favoarea cererilor noastre legitime privind retrocedarea tezaurului. Iată cum își încheie autorul articolul cuprinzând „dezvăluirile“ de mai sus. „Există estimări ale experți-

lor potrivit cărora, pentru bunurile militare livrate în anii 1916-1917 și pentru cele sustrate în timpul demobilizării armatei ruse în 1917, România datorează Rusiei o sumă care depășește de două ori valoarea tezaurului românesc. Se pot aminti și prejudiciile aduse țării noastre prin ocuparea de către români a unui însemnat teritoriu din Uniunea Sovietică, între 1941-1944. După cel de Al Doilea Război Mondial, Uniunea Sovietică a renunțat să primească despăgubiri de la România. Se pare că odată cu încheierea socotelilor de ambele părți, politicienii și diplomații vor trebui să ia în considerare întregul complex al relațiilor comerciale dintre țările noastre în ultimele decenii. Iar istoricii și cei care publică documente de arhivă ar fi de preferat să urmeze deviza lui Lev Tolstoi: «Ca epitaf pentru istorie, aș scrie: nu voi tăinui nimic. Altfel, nu o să se ajungă la încredere între popoare»“. ■



Mai bine foloseau aurul ca să salveze acești copii, victime ale foametei, decât să finanțeze mișcarea comunistă din România

Richard Frana-
sovici – ultimul
fusesse și el am-
basador la Var-
șovia în perioa-
da mai 1938-
august 1939, dar
avea relații mai
strânse cu lide-
rii Sanației (Sa-
nacja, în po-
lonă, regimul in-
staurat de mare-
șalul Józef Pil-
sudski la 24
martie 1926 per-

petuat până în 1939), nu cu cei
care conduceau exilul în anii
'40. Însărcinatul cu afaceri
polonez de la Berna, Aleksan-
der Lados, a lucrat îndeosebi
cu Grigore Gafencu. Lados a
fost instruit pentru a-i contacta
pe cei doi, în ianuarie 1942,
de chiar ministrul de Externe
al guvernului polonez din
exil, Edward Raczynski, fost
ambasador la Londra la
începutul războiului și al că-
rui frate, fost ambasador al
Poloniei la București, Roger
Raczynski, era cunoscut pen-
tru buna sa expertiză asupra
României.

Despre întâlnirea cu
Lados, Grigore Gafen-
cu nota în *Jurnal*, 16
ianuarie 1942: „Pri-
mesc vizita ministrului
polon la Berna – Ale-
xandru Lados. M-a cu-
noscut pe vremuri la
Sinaia. Îmi spune că
marea majoritate a
polonezilor sprijină
politica lui Sikorski,
alături de Moscova,
împotriva lui Hitler. În
caz de victorie rusă,
pierdem cel mult o
parte dintre vechile
noastre hotare răsă-
ritene. În caz de vic-



Wladyslaw Wolski

torie germană suntem desfiin-
țați, distruși – niciun scrupul
nu oprește furia de suprimare
a naziștilor.

Un lucru neliniștește gu-
vernul polon de la Londra.
Rușii profită de situația avan-
tajoasă în care se află azi față
de anglo-saxoni, pentru a cere
precizarea granițelor. Polonia
va fi nevoită, probabil, să
modifice hotarul ei răsăritean.
Cu sprijinul anglo-saxonilor,
acest sacrificiu nu va fi prea
mare. În schimb, Polonia riscă
să piardă Lituania deoarece
rușii au și obținut țările baltice

și orice legătură
cu România. De
Basarabia nici
vorba nu mai
poate fi. Ar fi
bine cel puțin
dacă am putea
salva Bucovina
și legătura cu
România.

Galiția va fi,
probabil, tăiată
în două. Polo-
nezii speră să
păstreze Lem-
berg. Ei speră,

de asemenea, să poată păstra
Sneatin și Lelujniki (?). Tar-
nopol va fi sacrificat.

Am spus că nu mă pot
împăca ușor, ca român, cu
pierderea Basarabiei. Dacă în
situația în care mă aflu mi-ar
fi cu putință să stăruie pen-
tru ceva, aş stăruie, din toate
puterile mele, ca România să
păstreze hotarul Nistrului: este
nu numai un interes românesc,
dar un interes general ca linia
de oprire a Rusiei să fie bine
precizată de-a lungul unui
obstacol natural și ca Rusia
să nu pătrundă în Bazinul

Dunărean pentru a face
o politică danubiană
potrivnică intereselor și
siguranței tuturor sta-
telor dunărene. Bine-
înțeles, îmi dau sca-
ma de însemnătatea
Bucovinei – provincie
românească – și le-
gătura firească între
România și Polonia.
Trebuie să o păstrăm,
împună cu Basarabia.

În ce privește Basa-
rabia, ministrul polo-
nez crede că orice am
face soarta ei e defini-
tiv pecetluită în caz de
victorie anglo-rusă.
Englezii nu o vor putea



Jan Szembek (stânga)

desfășurate în țările în care se aflau comunități poloneze puternice. Atât britanicii cât și polonezii, la vârf, își doreau să ocrotească, totodată, colectivitățile lor de influențe străine potrivnice, mai ales de cele rusești. În cadrul curentului respectiv au acționat, inclusiv cu arma în mână, în 1944, organizațiile „Monika” din Franța sau „Felicia” din Danemarca. Ele dispuneau de 27 de unități de luptă, organizate în opt batalioane și șapte companii.

Revenind la activitatea „Acțiunii Continentale” de pe teritoriul românesc sau în legătură cu România, amintesc că în 1941 o parte dintre emigranții polonezi, cu funcții de răspundere în diplomatie, pe linie militară sau de presă, încă din perioada interbelică, precum fostul ministru plenipotențiar la București, Jan Szembek (1923-1926), adjunct al ministrului Afacerilor Externe Józef Beck, pe toată perioada mandatului său, atașatul de presă, ziaristul Stefan Werner, Wladyslaw Wolski, fost corespondent de presă în România, consul la Cernăuți, atașatul militar, locotenent-colonelul Jan Kowalewski, o cunoștință mai veche și de încredere a generalului Ion Antonescu și a ministrului Afacerilor Străine, Mihai Antonescu, vor trece la acțiune. Aceștia – coordonați de ministrul Afacerilor Interne din guvernul polonez în exil, prof. Stanislaw Kot –, au format grupuri de acțiune, la Istanbul și mai ales la Lisabona, considerată o veritabilă „fereastră spre lume”, abordându-i pe o seamă de foști diplomați români.

Printre primele personalități românești angrenate în pla-



Viorel V. Tilea...

nurile respective au fost Viorel Tilea, fostul șef al misiunii diplomatice de la Londra în vremea lui Carol al II-lea, demis de Antonescu și care a creat, cu sprijin polonez, Comitetul Național Român, dar mai ales fostul secretar general în Ministerul Afacerilor Străine, care ieșise din diplomatie dinainte de război, cunoscutul mason Jean Pangal. Despre cel din urmă, factorii polonezi din AK aveau cea mai bună impresie. Polonezii l-au mai avut în vedere și pe șeful misiunii diplomatice românești din Portu-



... și Richard Franasovici, doi diplomați români aflați în contact cu reprezentanții Acțiunii Continentale

galia, Victor Cădere, fost ministru plenipotențiar la Varșovia (1931-1935), diplomat aflat în relații foarte bune la vremea respectivă cu Jan Szembek (fost ambasador la București, 1927-1932; ministru adjunct de externe), dar care, de data aceasta, s-a dovedit foarte prudent. Se pare că ministrul român nu uitase „lecția” pe care i-a dat-o Titulescu în 1935 pentru modul în care s-a lăsat „îmbrobodit” de Beck și Szembek. Au fost implicate și alte persoane active în diplomatie, care aveau relații în țară cu liderii partidelor de opoziție, precum Marius Cișmigiu, atașat de presă în Portugalia, ginerele lui Pamfil Șeicaru, Cătălin Botez, agent diplomatic, trimis la Lisabona, care avea legături strânse cu colonelul Jan Kowalewski. S-a produs, totodată, schimbarea reprezentantului Serviciului Special de Informații, Lecca, cu consilierul Dumitrescu, care a căpătat însărcinări speciale în Portugalia pe linia colaborării cu polonezii.

La Istanbul a acționat, mai ales la început, Costache Bursan, un apropiat al lui Maniu, cel cu care agenții polonezi Werner și Wolski au elaborat o strategie de acțiune pentru ieșirea României din război, proiect amânat datorită indeciziei care îl caracteriza pe liderul țărăniștilor.

Gafencu și Franasovici reintră în joc

În împrejurările date, atât englezii cât și polonezii ajung la concluzia necesității contactării, în Elveția, a lui Grigore Gafencu și chiar a lui

1911-2011, 100 de ani de relații diplomatice



Elveția.

România.

„Elveția-România. 1911-2011. 100 ani de relații diplomatice“ este titlul unei expoziții care a fost găzduită de Muzeul Național de Istorie a României în luna mai a acestui an, realizată în parteneriat cu Ministerul Afacerilor Externe al României și Ambasada Confederației Elvețiene la București. În cadrul ei au fost prezentate documente din arhivele diplomatice ale M.A.E. și din arhivele elvețiene, dar și fotografii, documente și obiecte aparținând patrimoniului muzeului-gazdă din Calea Victoriei.



Litografie a Genevei



Proces-verbal de la deschiderea Legației României la Berna, în mai 1911

Departamentul federal elvețian de Afaceri Externe a fost reprezentat la vernisaj de doamna director Hélène Budliger, care, în alocuțiunea rostită, remarcă numeroasele contacte politice, schimburi comerciale, colaborarea activă în domeniile culturii și educației, ce există în ultimii 20 de ani între Elveția și România. Volumul schimburilor comerciale a crescut de zece ori între 1990 și 2010, preciza doamna director. În plan științific, de pildă, Elveția susține Colegiul Noua Europă, absolvit, între alții, și de actualul nostru ministru de Externe, domnul Teodor Baconschi, prezent la reuniunea de la Muzeul Național de Istorie a României. Agenții de poliție români fac stagii de pregătire la Berna, unde România are un atașat de poliție. A fost prezentat apoi un document diplomatic devenit istorie, respectiv copia convenției din 1933 privind libera stabilire a cetățenilor români în Elveția și elvețienii în România.

În cadrul reuniunii prilejuite de vernisaj, Excelența Sa domnul ambasador Livio Hürzeler a trasat parcursul centenarelor relații diplomatice dintre cele două țări într-o alocuțiune, pe care a avut amabilitatea să ne-o pună la dispoziție spre publicare.

VISITE
DE LEURS MAJESTÉS
LE ROI ET
LA REINE
DE ROUMANIE
A BERNE
LES 7 ET 8 MAI 1924

Document marcând vizita Majestăților Lor regele și regina României la Berna, în mai 1924

refuza aliaților lor. De pe acum este probabil că au și făgăduit-o.

Bucovina însă are o însemnătate excepțională, nu numai fiindcă e o traversă de unire între Polonia și România, dar fiindcă leagă cele două sisteme «regionale», pe care englezii, cu consimțământul pare-se și al rușilor, se gândesc să întemeieze pacea supremă mâine, și anume Blocul Nordic – Cehia, Polonia, poate Lituania – și Blocul Balcanic. De ce parte se vor situa ungurii într-un asemenea caz?

– Vi-i lăsăm cu plăcere! răspund zâmbind.

– Ce-am putea face cu ei? – se grăbește să declare polonul. Probabil ei vor trece de partea Germaniei de Sud.

– După ce ne vor restitui, firește, părțile ce ni se cuvin!“

Pericolul amânării unei decizii

Potrivit documentelor poloneze, Mihai Antonescu lucra la București cu agentul Władysław Wolski („Rafał”), la izbucnirea războiului. Acesta avea să informeze centrala A.K. la Londra, printre altele, despre planul vicepremierului român de a pleca cu avionul din țară în Occident, împreună cu regele și familia sa, cu o parte din guvern. Spionajul polonez aflase deja despre bănuielele germane privind loialitatea incertă a României, misiunile germane de la Madrid, Lisabona și Ankara fiind



Costache Bursan (dreapta), un personaj care apărea des și în documentele serviciilor secrete britanice

instruite să urmărească orice încercare a românilor de a-i contacta pe Aliați. În vizor se aflau cu precădere Gafencu, în Elveția, și Dianu, la Lisabona. A.K. știa, de asemenea, că la 15 decembrie 1943 a sosit la Lisabona curierul special Camil Demetrescu, trimis al guvernului, pentru a-i informa pe Pangal și Cădere că guvernul român este gata de negocieri cu Aliații, cât și pentru a semna o declarație de capitulare, exprimată fiind dorința ca, în caz de ocupare a României, aceasta să se facă nu doar de ruși, ci și de englezi și americani.

Cercetătorul polonez Andrzej Koryn, care a studiat încă din anii '80 arhivele engleze și americane (*Rumu-*

nia w polityce wielkich mocarstw 1944-1947 – România în politica marilor puteri, Ossolineum, 1983), și mai recent prof. univ. dr. Tadeusz Dubicki, care, la rândul-i, a studiat arhivele serviciilor secrete englezești și românești (*Rumuńskie aspekty w Akcji Kontynentalnej 1940-1944* – Aspecte românești în „Acțiunea Continentală”, 1940-1944, în *Materialele simpozionului: Relații polono-române de-a lungul timpului*, Suceava 2001), pun cu multă acribie în lumină aspecte inedite ale relațiilor dintre diplomații polonezi și români. „Pangal a informat despre [contactele respective pe britanici – N.M.] – scrie Tadeusz Dubicki –, iar aceștia au răspuns pozitiv, declarându-și disponibilitatea de a accepta modul în care se pune problema. Se cunoș-

tea, în aceste cercuri, că o Convenție de capitulare cu România ar putea fi semnată imediat la Lisabona sau în alt loc, acesta fiind lăsat la latitudinea românilor. În afară de aceasta, lui Pangal i s-a spus că în orice clipă pot sosi din România doi delegați – militar și civil –, însărcinați corespunzător pentru semnarea primului act de capitulare, adresat celor trei aliați. I s-a atras atenția că orice amânare, în continuare, poate numai înrăutăți situația României și, până la urmă, dacă lucrurile vor întârzia, Aliații încep să bombardeze Bucureștiul, cu toate că nu-și doresc acest lucru și preferă să îl evite.“

(Va urma)

mai apoi o specialitate elvețiană, a luat și mai mare amploare în vremea celui de Al Doilea Război Mondial și s-a exercitat în favoarea Statelor Unite, Egiptului, Belgiei, statului Chile, Chinei, Greciei, Regatului Unit al Marii Britanii, Iugoslaviei, Luxemburgului și Poloniei.

Foarte rapid România s-a ridicat la rangul de partener prioritar în Europa de Sud-Est. Încă din prima jumătate a veacului al XIX-lea, numeroase întreprinderi elvețiene s-au instalat în România, fiind foarte active în domenii extrem de diferite, de la horticulură la livrare de mașini pentru vapoarele ce navigau pe Dunăre sau pentru forarea de fântâni pentru alimentarea cu apă potabilă. În 1869, statul român a însărcinat un grup de elvețieni să-i organizeze serviciul poștal. Mai târziu, în perioada dintre războaie, mari întreprinderi, unele prezente și azi, s-au stabilit în România. Semnarea unor acorduri de *clearing* în anii 1930 va favoriza importurile elvețiene, care s-au intensificat începând din 1940, odată cu prăbușirea comerțului de peste mări. În anii 1941-1944, România a furnizat peste 80% din petrolul importat de Elveția și trei sferturi din benzină. România a devenit astfel o destinație deloc de neglijat pentru industria elvețiană de export.

În perioada comunistă, relațiile

au fost afectate de naționalizarea tuturor edificiilor industriale, băncilor, întreprinderilor de transport și societăților de asigurări. Pentru a despăgubi firmele elvețiene, autoritățile celor două țări au căzut de acord în 1951 asupra sumei de 42,5 milioane de franci, pe care România avea să o ramburseze prin intermediul *clearing*-ului până la sfârșitul anului 1959. Comerțul bilateral, cu o balanță favorabilă Elveției, a făcut obiectul unui nou tratat de comerț, în 1972.

Relațiile dintre Elveția și România au suferit și de pe urma crizei survenite în 1955: tentativa de luare cu asalt a Ambasadei României la Berna de către românii din exil, cu scopul de a încredința arhivele unui serviciu secret occidental și a lua ostatic personalul, pentru a-l schimba contra prizonierilor politici din România, ceea ce a creat puternice tensiuni între cele două țări (*Magazin istoric*, nr. 4/1997). Acțiunea, eșuată, a generat proteste din partea autorităților române și declanșarea unei campanii de presă

contra Elveției. Aceasta din urmă a reacționat, impunând condiții mai severe românilor care voiau să meargă în Elveția.

Totuși, șapte ani mai târziu, în 1962, statutul Legației elvețiene a fost ridicat la rang de ambasadă. Apoi, prin eforturile consilierului federal Willy Spühler, s-a operat o mai mare deschidere față de România ca țară a grupului din Est. Au avut loc mai multe vizite ministeriale, de o parte și de alta, ca și numeroase evenimente culturale bilaterale.

In plan diplomatic multilateral, în anii 1970, România a jucat un rol în cadrul Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, apropiindu-se de grupul țărilor neutre și non-aliniate, grație distanței luate de autoritățile române față de Moscova și Pactul de la Varșovia, în special în timpul invaziei din Cehoslovacia, fapt ce a determinat apropierea României de Elveția, care făcea parte din acest grup. După adoptarea Actului Final de la Helsinki și până în 1989, relațiile bilaterale au fost afectate de excesele și izolarea crescândă a regimului de la București.

Căderea Cortinei de Fier, apoi evenimentele din decembrie 1989 au relansat dinamica legăturilor României cu Elveția, care au cunoscut, începând din 1990, un avânt îmbucurător. ■



Ministrul român de Externe, Teodor Baconschi, și ambasadorul Confederației Elvețiene, Livio Hürzeler, la vernisajul expoziției

ELVEȚIA-ROMÂNIA 100 DE ANI DE RELATII DIPLOMATICE

LIVIO HÜRZELER,
Ambasadorul Confederației Elvețiene la București

Locul unde se ține această ceremonie oficială dedicată centenarului relațiilor diplomatice dintre Elveția și România este simbolic, reprezentând el însuși o legătură între țările noastre. Acest magnific edificiu a fost construit între anii 1894 și 1900, după modelul Palatului poștelor federale din Geneva. Mulțumesc, așadar, conducerii Muzeului pentru a ne fi găzduit.

Cu mult timp înainte ca România să-și câștige independența, elvețienii și-au manifestat interesul față de această țară, unde au început să emigreze încă din veacul al XVI-lea. Relațiile oficiale nu s-au stabilit totuși decât după independența României, pe care Elveția a recunoscut-o la 10 iunie 1880, când s-a deschis și un consulat general în Capitală, la București. Consulatul român la Berna, inaugurat în 1905, a fost transformat în legăție în 1911, la inițiativa regelui Carol I, care, la 10 mai 1911, l-a numit ministru plenipotențiar la Berna pe Nicolae Cantacuzino.

Decizia aceasta confirma o practică în relațiile oficiale, inaugurată la puțin timp după independența României și ilustrată mai ales prin încheierea unui tratat de comerț, în 1886. El exprima prietenia și admirația regelui Carol I față de Elveția, țară unde își petrecuse o bună parte din tinerețe și unde își recrutase admi-



*Consilierul federal Willy Spühler
a depus eforturi pentru strângerea relațiilor
dintre țara sa și România*

nistratorul domeniilor regale, pe Louis Basset, originar din Lausanne, care va rămâne și în serviciul succesorului monarhului. Legăturile între casa regală și Elveția au continuat în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, prin intermediul șefului Legăției elvețiene, ministrul René de Weck (*Magazin istoric*, nr. 4-12/1990, 8-10/1992, 8-11/2000, 7/2005), în special cu ocazia cererii de azil pentru regele Carol al II-lea. Trezit în miez de noapte de către ministrul

român al Afacerilor Externe, care dorea o înțelegere neîntârziată, René de Weck l-a primit în pijama, pentru a afla că regele solicita cu maximă urgență azil în Elveția. Mai târziu, colaborarea cu regina-mamă în favoarea victimelor dictaturii avea să confirme, aprofundându-le, relațiile existente. În sfârșit, începând din 1947, exilul regelui Mihai în Elveția va dovedi atașamentul familiei regale față de țara mea.

Consiliul Federal Elvețian a inaugurat abia în 1916 Legăția elvețiană la București, condusă de Gustave Boissier. Reprezentanța elvețiană va înregistra rapid o intensă activitate. Elveția va reprezenta numeroase guverne pe lângă autoritățile române în timpul Primului Război Mondial, de pildă, pe cele ale Bulgariei, Danemarcei, Germaniei, Italiei, Austro-Ungariei și Turciei. Exercitarea mandatului de reprezentare a unor interese străine, devenită

lui Maxențiu, care par să fi fost cei mai redutabili luptători din acele vremuri.

Pe Via Flaminia

Înainte de plecarea în Italia, Constantin își asigurase granița pe Rin, atât cu trupe terestre, cât și cu flotă. Navele de sub autoritatea sa blocaseră porturile marilor insule și ale Italiei, ceea ce naște întrebarea dacă nu cumva Constantin luase în calcul prelungirea asediului Romei și o posibilă înfometare a locuitorilor orașului. Folosind elementul surpriză, împăratul a cucerit



Bust al lui Maxențiu

prima localitate importantă, Segusio (Susa), victorie cu o importanță psihologică mare pentru întregul mers al evenimentelor.

Ruricius Pompeianus, generalul lui Maxențiu, a fost informat de invadarea Italiei de către Constantin și a ajuns în mare grabă la Rivoli, lângă Torino, unde a încercat să-i blocheze accesul în oraș. Constantin a folosit pedestrașii cu măciuci pentru a-i ataca pe cavalerii în armuri. Deși cei din urmă au opus o rezistență crâncenă, au fost izolați, încercuiți și nimiciți. A fost pentru prima oară, probabil, când un astfel de detașament a putut fi

înving. După ce au provocat pierderi grele lui Constantin, puținii călăreți scăpați cu viață au încercat să se refugieze în oraș. Populația locală nu le-a oferit adăpost și a închis porțile, ceea ce i-a permis lui Constantin să-i ucidă, în final, pe toți.

Următorul oraș în calea sa a fost Milano (fostă capitală imperială pe vremea lui Maximian și a lui Severus), care s-a predat fără să opună rezistență. Populația l-a primit cu prietenie pe Constantin, după cum reiese din decizia de a zăbovi câteva zile, pentru refacerea trupelor.

A urmat Verona, punctul strategic pentru ocuparea întregii văi a Padului. Constantin a trecut cu o parte dintre trupe cursul râului Adige și a reușit, astfel, să surprindă orașul printr-un atac din două părți. Contraatacul declanșat a eșuat, dar Ruricius, generalul lui Maxențiu, a izbutit, totuși, să iasă din încercuire, pentru a aduce alte trupe. Surprins de rapiditatea adversarului, Constantin a fost prins între două fronturi. Situația devenise, dintr-odată, foarte dificilă pentru asediatori, astfel încât Constantin s-a decis să intre personal în luptă. Însă Ruricius a declanșat atacul înainte ca soldații și caii aduși

să apuce să se odihnească, după efortul drumului parcurs, și s-a angajat în încheștare, deși se lăsase seara. Este greu de imaginat cum Constantin ar mai fi putut câștiga acea bătălie, dacă nu ar fi avut norocul ca Ruricius să fie ucis. Moartea comandantului a decis soarta bătăliei, a cetății Veronei și a jumătății de nord a peninsulei.

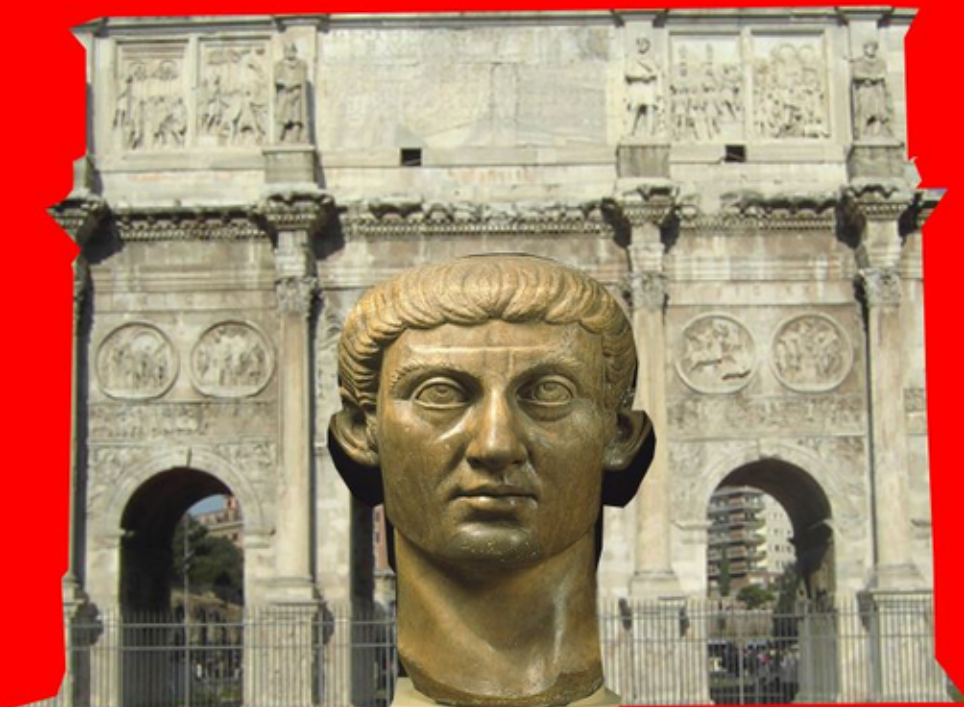
Prin controlul obținut asupra nordului Italiei, Constantin avea deschis drumul spre Roma. A decis să încerce din nou folosirea elementului surpriză, atât cât se mai putea, și s-a îndreptat în marș forțat spre marele oraș, venind din direcția Ariminum (astăzi, Rimini).

Principala cale de acces în oraș dinspre nord era încă și azi utilizată Via Flaminia, care a fost străbătută fără incidente, așa cum era de așteptat în urma ocupării nordului Italiei. Constantin și-a instalat ultima tabără înainte de lupta decisivă cu Maxențiu în localitatea Malborghetto, la circa 12 km de zidurile aureliene și de Porta Flaminia (actuala Porta del Popolo). Acolo a așteptat patru zile ca Maxențiu să preia inițiativa. Armata sa era suficient de slăbită și avea nevoie de o pauză. Lui Constantin îi lipseau mașinile de război și numărul de sol-



Bazilica a cărei ridicare a început-o la Roma Maxențiu și a terminat-o Constantin

Moartea lui Galeriu (Magazin istoric, nr. 7/2011), la 30 aprilie 311, nu a fost urmată de declanșarea mecanismului succesiunii tetrarhice pentru numirea unui alt Augustus. Se părea că în Imperiu se putea instala liniștea.



Împăratul Constantin și Arcul ridicat pentru a păstra amintirea victoriei sale

CUM A INTRAT CONSTANTIN ÎN ROMA

RAMIRO DONCIU

Însă destul de numeroșilor dușmani pe care îi avea deja Maxențiu li s-au adăugat și cei din preajmă: senatorii, care nu acceptaseră niciodată, pe deplin, puterea imperială. Astfel că, spre toamna lui 311, o delegație senatorială a plecat să i se plângă lui Constantin, în Galia.

În primăvara anului 312, când Constantin a intrat în Italia fără să întâmpine vreo împotrivire, prin cea mai joasă trecătoare a Alpilor de Vest (Monginevro), pe vechiul drum ce lega Italia de Galia,

trupele lui Maxențiu se aflau concentrate spre direcția de unde putea veni generalul Licinius, vechi tovarăș de arme și prieten al lui Galeriu.

Istoricii antici relatează în chip diferit numărul și compoziția trupelor. Problema numărului de luptători ai fiecărei tabere continuă să fie și va rămâne, poate, mereu nerezolvată. Un singur lucru pare probabil: superioritatea lui Maxențiu era de 2/1 (cifrele cele mai vehiculate: 40.000 oameni pentru Constantin și 100.000 pentru Maxențiu). În

niciun moment al campaniei nu au ajuns toți militarii să se înfrunte direct, soldații fiind răspândiți în diverse locuri, situate la mari distanțe unele de altele. Dar factorului cantitativ i se adaugă, ca întotdeauna, experiența, iar în acest caz, mobilitatea și calitatea strategiei trupelor lui Constantin s-au dovedit a fi superioare celor ale lui Maxențiu. Indiferent de experiența lor, toți soldații lui Constantin se temeau de călăreții mauri în zale, *clibanarii* sau *cataphractarii*, din trupele de elită ale

detașamentul care încercase – sau doar mimase – un atac contra lui Constantin la Saxa Rubra, să fi presat, în viteză retragerii, trupele aliniate la Tor di Quinto, provocând o busculadă, ceea ce putea iniția dezorganizarea desăvârșită apoi de *cornuti*.

Înecat în Tîbru

În mod curios, reculul caveriei a declanșat rapid panica în rândurile cohortelor urbane conduse de Aradius Rufinus, presate, la rândul lor, de pedestrașii și restul caveriei lui Constantin. În aceea zi, cohortele urbane erau subordonate prefectului orașului, lui Annius Anullinus, care tocmai îl înlocuise în funcție pe Aradius Rufinus, amândoi deveniți apoi oamenii de încredere ai lui Constantin.

Lipsa de experiență militară a cohortelor urbane pe vremea lui Maxențiu era ceva aproape normal, deci ar fi fost suficient un ordin de retragere pentru instalarea dezordinii. Vederea simbolului creștin pe scuturile firoșilor *cornuti* le-a creat apărătorilor impresia

rezistența și au luptat cu înverșunare până la ultimul om. Constantin câștigase războiul psihologic contra lui Maxențiu înainte de începutul înțeleșării de la Podul Milvius. Rolul esențial jucat de *cornuti* în timpul campaniei lui Constantin în Italia, dar mai ales în confruntarea de la Podul Milvius, este indicat fără putință de tăgadă pe basoreliefurile Arcului construit pentru Constantin lângă Colosseul de la Roma.

La atingerea podului de vase pe care trecuseră dimineața, în vederea bătăliei, pe soldații în retragere ai lui Maxențiu îi aștepta o surpriză: bărcile nu mai erau legate între ele în cel puțin un loc, pentru că piroanele de fier care le fixau provizoriu, pentru a fi rapid îndepărtate dacă trupele lui Constantin ar fi ajuns în situația de a trece râul, fuseseră deja scoase. Nici împăratul, nici soldații nu puteau bănui că oameni de-ai lor le anulaseră posibilitatea de scăpare.

Trădarea a împiedicat retragerea trupelor lui Maxențiu în Roma. Rămâne de văzut dacă măcar pentru Maxențiu s-ar mai fi deschis vreuna dintre porțile orașului, pentru că, așa cum pot fi interpretate basoreliefurile Ar-

cului lui Constantin, nu este imposibil ca Roma să se fi predat lui Constantin chiar înainte de încheierea bătăliei. Cel mai probabil este că porțile ar fi rămas închise, pentru că, trecând Tîbrul pe un pod practicabil aflat departe de locul bătăliei, detașamente ale armatei lui Constantin puteau să fi pătruns deja în orașul care nu i s-a împotrivit. Nici un izvor nu vorbește de vreo luptă sub zidurile Romei, care nu par să fi jucat decât un rol decorativ în ultimul episod al campaniei. Mesajul transmis privitorilor care s-au perindat timp de aproape două milenii în jurul Arcului este că Roma însăși trecuse de partea atacatorului.

Văzând că rezistența caveriei sale a fost înfrântă, Maxențiu a încercat să se întoarcă în oraș, dar nu a putut trece râul, umflat, probabil, de ploile de toamnă. S-a aruncat călare în apă, dar îmbrăcăminte prea grea de zale l-a împiedicat să urce pe malul celălalt. A murit înecat, ca mulți dintre soldații săi, deci nu în luptă directă cu inamicul, după cum subliniază, cu dispreț, unii istorici antici. Corpul învinsului a fost găsit a doua zi și i-a fost tăiat capul, care, după ce a fost arătat în oraș, a fost trimis în Africa, pentru a vesti, fără putință de tăgadă, moartea fostului stăpân al Romei. ■



că Maxențiu și soldații lui au fost părăsiți de Christos, consecință normală a sacrificiilor făcute de împărat pentru zeii păgâni. Fără să aibă loc o bătălie adevărată, amplă, între cele două armate, soldații puși pe fugă ai lui Maxențiu au fost fie masacrați, fie și-au găsit sfârșitul înecați în Tîbru. Doar călăreții în zale au continuat



Podul Milvius azi și detaliu de pe Arcul lui Constantin înfățișând aruncarea oștenilor lui Maxențiu în râu

dați valizi necesari unui asediu de mari proporții.

Disponere eronată în teren

La 28 octombrie 312, în ziua când se împlineau șase ani de la urcarea pe tron, Maxențiu a părăsit Roma, prin Porta Flaminia, și a trecut Tibrul pe un pod de vase, construit lângă cel de piatră, care fusese distrus. Era cea mai gravă eroare comisă de Maxențiu în întreaga campanie. Pentru înfruntare, Maxențiu trebuia să găsească o zonă plată, care să-i permită ma-

reușit să-l poarte pe inamic în direcția Prati di Tor di Quinto. A fost vorba de un atac, la care Constantin nu se aștepta. Când „partida constantiniană” a reluat controlul asupra situației, militarii lui Maxențiu au primit ordin să se retragă. Părăsirea pozițiilor victorioase de către detașamentul roman i-a permis lui Constantin să-și regroupeze trupele și să continue marșul spre Podul Milvius.

Constantin aștepta exact acea invitație. Trupele i se aflau în inferioritate numerică și încă slăbite fizic. Mai mult, el cunoscuse forța detașamentelor de călăreți în armură, cărora li se alăturau acum pretorienii și cohorțele urbane. În acele condiții, geniul militar se putea dovedi insuficient. Era nevoie de o acțiune care să slăbească și mai mult moralul trupelor lui Maxențiu.

Armata acestuia din urmă aștepta, deja, la Prati di Tor di Quinto. În ce măsură fusese deja constituit dispozitivul de luptă, rămâne greu de stabilit. Reconstituiri au permis să se cunoască, de

o manieră aproximativă, modul cum erau așezați soldații lui Maxențiu: aripa dreaptă se sprijinea pe cursul râului, cavaleria în zale a elitei militarilor săi și componentă de șoc a armatei romane ocupa mijlocul frontului, iar aripa stângă era amplasată între o colină și Tibru, pentru a păzi calea de retragere spre podul de vase. Cele trei corpuri de armată nu aveau posibilități de manevră, fiind concentrate într-un spațiu restrâns, pe rânduri lungi. Personal, Maxențiu a trecut podul ceva mai târziu, împreună cu garda sa, deci după ce militarii ocupaseră dispozitivul de luptă, poate chiar după ce se produsese primul atac asupra lor.

Efectele dispunerii eronate în teren, care s-au dovedit dezastruoase, au fost rapid observate de Constantin și imediat folosite, fiind apoi consemnate cu uimire de scriitorii antici. Pentru dezorganizarea totală a adversarului, a fost suficient un atac scurt și concentrat al infanteriștilor germani *cornuti*, năpustiți de pe o pantă asupra cavaleriei lui Maxențiu, care a fost silită să dea înapoi. Este posibil ca



nevrele cu cavaleria. Un relief cu asemenea caracteristici se afla în partea de nord-est a podului de piatră, în zona cunoscută astăzi sub numele de Prati di Tor di Quinto. În ziua bătăliei este posibil ca Maxențiu să fi trimis, spre tabăra inamicului, un detașament de cavalerie (probabil călăreți în armură), cu scopul de a-l atrage pe Constantin la luptă în zona aleasă, iar ciocnirea să fi avut loc la Saxa Rubra, la 6-7 km distanță de Podul Milvius. Detașamentul și-a realizat misiunea, pentru că, după ce a surprins și și-a covârșit adversarii, a fost respins foarte ușor, mimând înfrângerea, și a



Bătălia de la Podul Milvius a constituit motiv de inspirație pentru Piero della Francesca (stânga, detaliu) și Rafael



Yachtul „Taifun” în portul Constanța

la Tulcea, unde echipajele au schimbat vizite cu bastimentele de război otomane aflate în port, iar comandantul l-a vizitat pe guvernatorul Dobrogei.

Odată cu declanșarea Războiului de Independență și dizolvarea Corpului Flotilei, yachtul a trecut, împreună cu celelalte nave, în subordinea armatei ruse, fiind transformat în vas blindat. În noaptea de 9/21 spre 10/22 iunie 1877, „Ștefan cel Mare” și „România” au luat parte la operația de forțare a Dunării de către trupele ruse.

La 14/26 noiembrie 1878, Principele s-a deplasat cu yachtul „Ștefan cel Mare” la Ghecet, unde, în uralele noilor săi supuși, a pășit pentru prima oară pe teritoriul Dobrogei, pentru a ura trupelor sale „drum bun” spre Măcin, sub faldurile drapelului de luptă și în sunetul imnului național.

Prin Legea de organizare a Flotilei din 9 iunie 1886, nava a fost inclusă în Compania vaselor în rezervă. Șters de pe lista Flotilei în anul 1891, când a fost transformat în ponton-cazarmă plutitoare pentru Școala de Manevre, yachtul „Ștefan cel Mare” a fost casat în 1922.

Cel de-al doilea yacht regal omonim (fost „Orient”) a fost lansat la apă în anul 1870, în Șantierul Naval din Altofen, pentru Societatea de Na-

vigație austriacă D.D.S.G. din Viena. Nava avea un deplasament de 520 tone, lungimea – 76,2 metri, lățimea – 8,4 metri, lățimea totală cu tamburii zbatu- rilor – 16,1 metri, pescajul – 2,57 metri, 670 CP, viteza

– 28 km/h, două catarge și două coșuri telescopice lungi și subțiri, înclinate spre pupa.

În anul 1898 nava a fost cumpărată de Guvernul României, care a rebotezat-o „Ștefan cel Mare”. În perioada 1898-1902, statul român a utilizat-o ca navă de călători și poștă rapidă, efectuând două curse zilnice pe linia Brăila-Galați.

In anul 1902 a fost transformată și amenajată ca yacht regal în Șantierul Naval Turnu Severin, devenind cea mai elegantă navă de pe Dunăre. Familia regală și cea princiară au efectuat călătorii cu această navă la Ruscuc, Turnu Severin, Galați, Sulina, Giurgiu, Brăila, Cernavodă ș.a.

În 1913, la încheierea celui de al doilea război balcanic, yachtul a servit ca hotel plutitor pentru Comisia de Pace. În timpul mobilizării, atașaii militari și reprezentanții presei din Europa au călătorit cu yachtul „Ștefan cel Mare” pentru a urmări acțiunile ostașilor români în Bulgaria, iar pe întreg parcursul lunii august, principele Ferdinand, în calitate de comandant al armatei române în Bulgaria, a avut Cartierul General instalat pe această navă.

În anul 1937, yachtul a fost transformat în navă de pasageri, fiind preluat de Navi-

gația Fluvială Română. Reparată în Șantierul Naval Turnu Severin, nava și-a reluat activitatea în anul 1939, cariera ei încheindu-se accidental, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

În urma tratatelor purtate de guvernul prezidat de Gheorghe Tătărescu, în septembrie 1937, statul român a achiziționat, cu suma de 120.000 lire sterline, yachtul regal „Luceafărul”, pe care l-a făcut cadou regelui Carol al II-lea. Proiectat de Messrs. G.L. Watson and Company din Glasgow și construit de Messrs. John Brown and Co. Ltd. din Clydebank, Anglia, în anul 1930, la comanda lui Lady Yule, văduva lui Sir David Yule, un om de afaceri scoțian, contra sumei de 90.000 lire sterline, „Nahlin” – cum a fost botezat inițial – era cotate la acea vreme drept una dintre cele mai mari și luxoase nave particulare de croazieră construite în Anglia.

La 3 septembrie 1937, ora 08.00, yachtul a arborat pavilionul comercial românesc la Greenock, Scoția, în James Watt Dock, fiind rebotezat „Luceafărul” și armat cu personal român.

Plecata în marș spre țară la 6 septembrie 1937 sub pavilion românesc de comerț și flamura Yacht Clubului Regal Român, sub comanda locotenent-comandorului Iosif Rășcanu, nava a sosit la Constanța la 23 septembrie, ora 01.30 a.m., fiind acostată la dana 27. Deși yachtul constituia proprietatea personală a regelui Carol al II-lea, acesta a fost înscris în lista navelor Marinei Române, cheltuielile de întreținere și plata personalului fiind suportate de stat.



● Primul bastiment cu aburi care a trecut frontiera ● Yachtul regal participă la forțarea Dunării ● Sfârșește ca ponton-cazarmă ● Cea mai elegantă navă de pe Dunăre ● Hotel plutitor pentru Comisia de Pace ● Un yacht cadou pentru Carol al II-lea ● Principesa Ileana salvată de un cargou german ● Navele lui Ceaușescu

YACHTURI REGALE ȘI NAVE PREZIDENȚIALE

Comandor dr. MARIAN MOȘNEAGU

Membri ai Casei Regale sau președinți, prinți moștenitori și principese, suverani și demnitari ai României s-au implicat afectiv și au arătat un interes aparte pentru promovarea intereselor maritime și fluviale naționale și, implicit, pentru dezvoltarea Marinei Române. Mai mult, regii României au purtat cu mare fast uniforma de amiral și au achiziționat sau construit nave militare cu statut diplomatic de protocol și reprezentare. Unele capete încoronate au practicat navigația de plăcere sau chiar au făcut parte din echipajele Marinei Regale Române.

Cea dintâi navă cu acest statut a fost construită în Șantierul Naval din Linz, Austria, recepționată și armată în luna martie 1867. Prin Înaltul Decret Regal nr. 342 din 15 februarie 1868 yachtul a primit numele „Ștefan cel Mare”. Nava avea un deplasament de 352 tone, lungimea – 58 metri, lățimea – 9,8 metri, pescajul – 1,1 metri, viteza – 14,8 km/h și propulsie mixtă, cu vele și zbaturi.

La 1 august 1868 a fost adus în țară la Galați, iar la 5 noiembrie s-a deplasat la Giurgiu, unde a fost inspectat de Carol I, însoțit de I.C. Brătianu și M.A. Goleșcu.

Intrată în serviciul Flotei, nava a fost amenajată ca yacht regal, înlocuind bastimentul „România” în călătoriile suveranului și ale familiei sale pe fluviu. În anul 1869, yachtul a făcut mai multe călătorii cu membrii familiei domni-

toare la Turnu Severin, Sulina și Baziaș, fiind primul bastiment românesc cu aburi care a trecut frontiera.

La 28 februarie 1872, nava s-a deplasat de la Ghecet (azi Smârdan) până la Budapesta, având-o la bord pe M.S. regina Elisabeta.

Prima divizie fluvială, alcătuită din yachtul „Ștefan cel Mare”, bastimentul „România” și canoniera „Fulgerul”, sosea, la 26 octombrie 1875,

brevet lungă cursă, dând dovadă de cea mai mare pricepere. A condus primul yacht «Isprava», înfruntând cu mare curaj marea, expunându-și chiar viața. A acordat neîntre-rup și în modul cel mai larg înaltul sprijin pentru dezvoltarea spiritului marinăresc».

Nicolae Ceaușescu a susținut activ ambițiosul program de construcții navale lansat la începutul anilor '70. Acesta a beneficiat de un parc de nave speciale, maritime și fluviale, frecvent utilizate de cuplul prezidențial, realizate în șantierelor navale românești, pe baza proiectelor elaborate de ICEPRONAV Galați.

La 1 ianuarie 1971 a intrat în componerea Marinei Militare nava fluvială de comandament și protocol „Mihai Viteazul”, actuala navă de comandament „Siretul”, construită în Șantierul Naval Oltenița, după modelul yachtului guvernamental iugoslav „Bri-roni”. Timp de 13 ani, aceasta a fost comandată de comandorul Dumitru Cucu, a cărui carieră în Marina Militară a fost curmată de un incendiu izbucnit la bord în seara zilei de 27 noiembrie 1984. La 10 august 1978 intra în serviciu nava prezidențială „Snagov”, dislocată pe lacul omonim din Capitală.

La 1 ianuarie 1985, Grupurile de Nave Speciale s-au transformat în Divizionul 99 Nave Speciale Maritime Mangalia și Divizionul 69 Nave Speciale Fluviale

Giurgiu, redislocat de la 1 septembrie 1986 la Brăila. Divizionul 99 Nave Speciale avea în componere navele maritime prezidențiale „Luceafărul” și „Egreta” (ex-„Danubius”), vedetele rapide de escortă 320, 321 și 322, cuterul de antrenament „Tomis”, șalupele de agrement tip „Riva”, „Taifun” și „Centaur” și șalupele „Mircea”, „Ri-bytwa” și „Surfer”. La 23 august 1986 a intrat în serviciu nava prezidențială „Mircea cel Mare”, actuala navă de comandament „Mureșul”, construită în Șantierul Naval Oltenița.

Președintele Nicolae Ceaușescu a efectuat mai multe croaziere cu „Mihai Viteazul”, „Luceafărul” și „Danubius”, cu prilejul unor întâlniri oficiale (cu Jean-Bedel Bokassa, președintele Republicii Africa Centrală – 15 iulie 1970, Iosip Broz Tito, președintele R.S.F. Iugoslavia – 17 mai 1972, Regina Iuliana a Țărilor de Jos și Alteța Sa Regală Bernhard – 16 mai 1975, Todor Jivkov, președin-

tele Bulgariei – 19 iunie 1975, Gaafar Mohammed Nimeiri, președintele Sudanului – 5 august 1982 etc.). Astfel de croaziere se organizau și cu prilejul Zilei Marinei Române sau al unor evenimente importante, precum inaugurarea Canalului Dunăre-Marea Neagră (26 mai 1984) și a Canalului Poarta Albă-Midia-Năvodari (21 noiembrie 1987).

„În perioada în care am comandat nava prezidențială „Mihai Viteazul” cu care executam misiuni pe fluviul Dunărea își amintește comandorul în rezervă Dumitru Cucu –, răspundeam și de nava prezidențială „Snagov” de pe lacul Snagov. La sfârșit de săptămână sau la alte sărbători, președintele țării prefera să se relaxeze la o vilă de pe malul lacului, unde avea la dispoziție o navă specială și un grup de șalupe de agrement. Sâmbăta și duminica și la sărbătorile în care președintele ocupa vila favorită, noi, cei care răspundeam de navele și șalupele care-l deserveau, eram permanent la datorie. De obicei, șeful statului se plimba cu nava „Snagov”, câte două-trei ore în jurul prânzului, împreună cu invitați dintre demnitarii epocii. De aceste croaziere au beneficiat numeroși lideri de partid sau conducători de state din China, Bulgaria, Grecia ș.a., printre invitați de onoare numărându-se, în iunie 1982, și fostul președinte american Richard Nixon.” ■



Nava fluvială de comandament și protocol „Mihai Viteazul” (actuala navă de comandament „Siretul”), la inaugurarea Canalului Dunăre-Marea Neagră

În perioada 1937-1941, yachtul regal a efectuat 35 de croaziere cu membrii Casei Regale și opt marșuri de instrucție.

Din 1948, a fost transformat în navă de comandament la Comandamentul Forțelor Navale Maritime, pentru ca, între 1951-1955, să facă parte din Detașamentul 514 Nave-Școală. În anul 1955 a trecut în administrarea Președinției Consiliului de Miniștri, fiind transformat în navă de pasageri, cu cabine de două și patru locuri. La 7 iulie 1956 a fost rebotezat „Libertatea”.

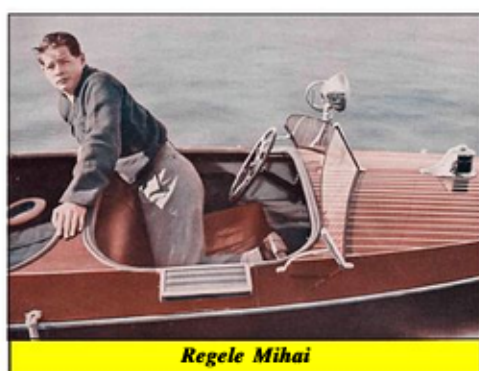
În conformitate cu Ordinul nr. 425 din 16.05.1963 al Ministerului Transporturilor și Telecomunicațiilor, a trecut în administrarea fostului Comitet de Stat al Apelor. La 1 martie 1972 era scoasă din exploatare și transformată în navă hotel-braserie, în patrimoniul Întreprinderii de Alimentație Publică Galați.

În urma licitației publice din 16 decembrie 1998, yachtul a fost adjudecat de Nicholas Peter William Gore Edmiston, proprietarul firmei britanice Edmiston & Company Ltd., contra sumei de 265.000 USD, la care s-au adăugat 58.300 USD TVA. Restaurată de către William Collier, cunoscut istoric naval și restaurator de yachturi, nava a fost reintrodusă în circuitul turistic.

La 3 ianuarie 1938 a sosit la Constanța, după escale cauzate de vremea nefavorabilă la Burgas, Varna și Balçic, yachtul „Taifun”, făcut cadou voievodului Mihai de municipalitatea Capitalei. Construit în renumitele șantiere britanice J. Samuel White din Cowes, yachtul a fost transportat până la Istanbul ambarcat pe nava S.M.R. „Bucegi”, de unde a plecat spre țară la 25 decembrie 1937, sub comanda căpitanului de lungă cursă (clc) Nicolae Balotă. Foarte îngrijită și luxoasă, ambarcațiunea avea 16,50 m lungime, 3,80 m lățime, 0,92 m pescaj și două motoare silențioase Scripps de 200 C.P., care-i asigurau deplasarea cu 20 noduri.

De altfel, la 15 august 1939, cu prilejul Zilei Marinei, Marele Voievod de Alba Iulia, în uniformă de aspirant de Marină, din înalta dorință a suveranului Carol al II-lea, a fost înscris în cadrele Marinei Regale Române, „cu gradul de aspirant sublocotenent cu vechimea de la 25 octombrie 1931, repartizându-se la Depozitele Maritime de Echipaje și Materiale, în Statul Major al distrugătorului «Regina Maria»”, ca ajutor al ofițerului cu navigația și comandant al Divizionului I.

La 25 iunie 1948, yachtul a fost trecut

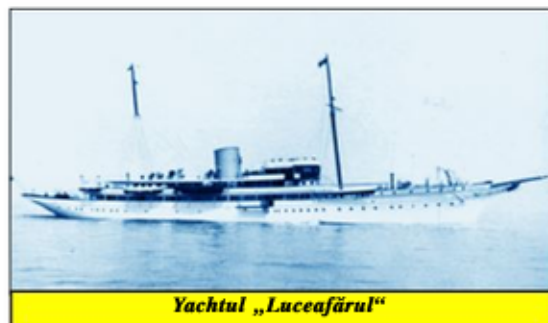


Regele Mihai

în patrimoniul Marinei Militare și rebotezat „Răsăritul”.

La numai 19 ani, principesa Ileana a României a susținut examenul pentru obținerea brevetului de ofițer de bord clasa I (secund), în zilele de 1 și 2 octombrie 1928, în fața unei comisii compuse din comandorul Petre Bărbuneanu, președinte, comandorul (r) Constantin Negru, căpitan-comandorul (r) Ștefan Popescu, căpitanul Nicolae Bardescu și medicul căpitan Gheorghe Brezeanu, membri. După examenul medical și examenul scris la un loc cu toți candidații, în ziua de 2 octombrie a trecut examenul oral și cel practic, constând în manevra canonierei „Ghiclescu”. În urma acestui examen, Principesa a obținut media 8 și a fost declarată reușită (*Magazin istoric*, nr. 8/2010).

Principesa a navigat adesea cu yachtul „Isprava” pe Marea Neagră, între Constanța și Balçic. La 13 septembrie 1927, a înfruntat o teribilă furtună, din care a fost salvată de cargoul german „Arta”. De altfel, la 15 august 1937, cu prilejul Zilei Marinei, a fost distinsă cu „Medalia Maritimă” clasa I Navigant, „pentru dragostea nețărmurită față de mare. A obținut primul



Yachtul „Luceafărul”



urma unui șantaj rafinat, ti-cluit de către Securitate, Kittner a acceptat să lucreze pentru poliția secretă în perioada 1958-1979.

In referatul cu propunerea de recrutare a lui Kittner, din 3 noiembrie 1958, se trece în revistă biografia acestui autor evreu de limbă germană, supraviețuitor al Holocaustului, și se reține că are legături cu scriitorii de limbă germană, acționând, ca și aceștia, pentru „subminarea ideologică a regimului de Stat din R.P.R.”. În continuare se afirmă că Alfred Kittner „este o unealtă a scriitorilor naționaliști germani”, ceea ce demonstrează „întreaga sa activitate, care este conform liniei tactice a acestora”, că este „împotriva controlului de partid în literatură” și nu scrie „la comandă” și că nu are de gând să atragă „scriitorii vechi pe drumul realismului socialist”. Planul diabolic în vederea recrutării este exemplar pentru metodele folosite de poliția politică în perioada stalinismului: „Recrutarea lui se va face la Regiunea M.A.I.

Stalin. În vederea aducerii la locul de recrutare se va proceda astfel:

De către Procuratura Regiunii Stalin se va elibera o citație prin care Kittner A. este chemat pentru a da relații în legătură cu Birkner A., Roth H. arestați pentru activitatea naționalistă.

Citația se va înmâna cu o zi înainte de data prezentării la orașul Stalin de către un tov. de-al nostru sub legenda că este curierul Procuraturii orașului București, cu care ocazie va fi pus în cunoștință de ora prezentării la orașul Stalin.

Kittner A. ajuns la orașul Stalin va fi luat și dus la regiune, unde se va proceda la recrutarea lui.

Chemarea lui este verosimilă, deoarece elementele arătate sunt legături apropiate ale lui Kittner A.

Dacă în procesul anchetei se constată că nu va accepta recrutarea, ancheta va acoperi aducerea lui prin faptul că s-au cerut relații referitor (!) la cei arestați. Motivarea va fi reală atât față de rude, cât și față de cunoșcuți.

Recrutarea se va face de către lt. maj. Nagy T.”

Fiind prieten cu Sperber, devenit la un moment dat un „obiectiv” al Securității, Kittner fusese însărcinat să-l urmărească pe acesta. În dosarul lui Alfred Margul-Sperber însă, nu există note incriminatorii semnate de Kittner, care primise numele „Leopold Ludwig” – mai târziu acest pseudonim este înlocuit prin „Lalu” și „Karol” sau „Karol Andrei”.

Pentru a scăpa din această plasă, Kittner a trimis, în 1979, Securității o scrisoare, anunțând că se va sinucide dacă nu va fi lăsat în pace. „Vreau să trăiesc în liniște, vreau să creez, vreau să mă dedic nestingherit muncii mele literare ca poet și traducător, vreau să servesc cu toate forțele patriei mele cu pana mea și vreau să fac cunoscute valorile literare ale României peste hotare prin traduceri mele. Vreau să mă dedic cu totul acestei munci sfinte. Vă rog insistent să nu mă forțați să fac un pas necugetat. Sunt hotărât să mă sinucid, să mă arunc de la fereastră sau să mă înec dacă continuați cu propunerile Dvs.”.

Dintr-un referat al Securității rezultă că fusese abandonat. În 1980 emigrează în Germania, unde postum îi apar memoriile în care însă nu amintește de relațiile cu Securitatea întreținute timp de 21 de ani.





Alfred Margul-Sperber



Alfred Kittner

SECURITATEA ȘI SCRITORII DE LIMBA GERMANĂ

WILLIAM TOTOK

Accesul la arhivele fostei Securități a declanșat o dispută aprinsă în rândurile scriitorilor originari din România – scria Markus Bauer, într-un articol publicat în cotidianul elvețian *Neue Zürcher Zeitung*, la 9 februarie 2011. Despre aceeași problemă vorbea, la 29 februarie, în același cotidian, și directorul Casei Literaturii din Berlin, Ernest Wichner, care pleda pentru o interpretare corectă și obiectivă a documentelor fabricate de fosta Securitate.

Cunoașterea documentelor de arhivă pune pe tapet întrebări legate de o imensă complexitate morală, susținea Bauer, care s-a oprit asupra unor cazuri pe larg abordate, în ultimele luni, în presa de limbă germană. În acest context, *Neue Zürcher Zeitung* a amintit de laureatul Premiului Büchner, Oskar Pastior (1927-2006), și de încercările de reconsiderare biografice, din perspectiva materialelor din arhiva C.N.S.A.S., supuse unor interpretări bazate pe conținutul informațiilor furnizate Securității de către acest poet, în perioada 1961-1968.

Ziarul elvețian a mai amintit în acest context și de cazul autorului Claus Stephani, care a recunoscut într-un articol din cotidianul german *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (din 20 noiembrie 2010) că între anii 1961 și 1963 ar fi colaborat

cu Securitatea, având numele conspirativ „Mircea Moga”. În alte declarații publice, Stephani a respins însă faptul că el ar fi fost mai târziu colaboratorul „Marin”. Asta în pofida faptului că și Colegiul C.N.S.A.S. a confirmat oficial că în spatele

numelui de cod „Marin” se ascunde Stephani.

În *Neue Zürcher Zeitung* se amintește și de cazul Alfred Kittner (1906-1991), unul dintre poezii bucovineni care a făcut parte din grupul din jurul scriitorului Alfred Margul-Sperber (1898-1967). În



redactat scrierile în limba germană. A publicat numeroase studii critice dedicate unor scriitori clasici germani, reinterpretați din perspectivă „progresivă”, adică în spiritul politicii culturale staliniste. În centrul acestor scrieri se află autori ca Heinrich Heine, Lessing, Goethe, Schiller și mulți alții. A murit la 26 aprilie 1974, la București).

Într-o notă din 1961, semnată de „Silviu” care era, de fapt, fostul ofițer de Securitate Heinz Stănescu (1921-1994), devenit după 1952 critic literar și lector universitar la București —, sunt descrise aceste tensiuni care au culminat cu insinuarea lui Langfelder că Sperber ar fi un susținător al unor scriitori care sunt agenți ai serviciului secret vest-german.

Documentele Securității dezvăluie tensiunile existente între diverse grupuri de interese, fără a dezvălui cauzele reale ale reacțiilor resentimentare abia sublimite ale lui Langfelder, de pildă, în scrie-

rile în care vorbește despre opera lui Sperber. Această atitudine de respingere transpare într-un lung articol programatic publicat de Langfelder în revista *Banater Schrifttum*, nr. 2, 1954, intitulat *Observații privind volumul „Poeți germani ai R.P.R.”*.

Pretextul scrierii a fost o prezentare critică a antologiei amintite în titlul articolului. Langfelder folosește însă acest pretext pentru a teoretiza conceptul de realism socialist. Din această perspectivă analizează textele incluse în antologie, laudând, pe larg, poetașii vremii care încercau să transpună doctrina oficială în poezii proletcultiste. Lui Sperber, prezent și el în această antologie stalinistă, îi dedică doar câteva rânduri, menționând pozitiv că este un maestru al poeziei, dar atacând frontal acea „Cantată marii lupte pentru pace” drept o creație abstractă care mai bine nu ar fi intrat în volum.

Stilul didactic și apodictic al lui Langfelder se desprinde din mai tot ce scria, fiindcă el se considera un „îndrumător” cultural pe linie, situându-se pe poziția intransigentă a ideologiei și politicii partidelor conducătoare din țările lagărului socialist: „Cultură socialistă înseamnă însă cultură care se inițiază și se dezvoltă de pe pozițiile și se orientează spre perspectivele clasei muncitoare, ale clasei dominante [...] Aceasta înseamnă recunoașterea învățăturii marxist-leniniste, a îndrumării partidului [...]”, scria într-un

articol publicat în limba română în revista *Teatrul*, nr. 10, 1959.

În comparație cu notele informative predate în mare număr Securității, în care nu uită niciodată să menționeze și anumite probleme de ordin politic ce ar putea interesa „organele”, celălalt reprezentant al criticii staliniste, Heinz Stănescu, este cu mult mai prudent și reținut când scrie prin gazete despre Sperber. Trecând în revistă volumele lui Sperber publicate în anul 1959, într-un articol din *Neue Literatur*, nr. 2, 1959, Stănescu strecoară constatarea laudativă că, datorită îndrumării din partea regimului democrat-popular, acesta a făcut progrese poetice însemnate, depășind pesimismul care i-a caracterizat creația lirică din trecut.

Când apar articole despre literatura din România în străinătate, vigilența ideologică a lui Stănescu se manifestă imediat, fiind stimulată și de către Securitate, fără consimțământul căreia nu





Scriitorul Oscar Walter Cisek

(Alfred Kittner, *Erinnerungen 1906-1991*. Hg. von Edith Silbermann, Aachen, 1997).

Din dosarul lui Alfred Margul-Sperber rezultă că Securitatea a încercat în 1955 să-l racoleze și pe el. În planul elaborat minuțios se stabilesc modalitățile prin care ar putea fi convins să accepte colaborarea. Ținându-se cont de faptul că Sperber devenise, după 1948, unul dintre pilonii principali ai realismului socialist din România, distins în 1954 și cu Premiul de Stat, contactarea programată urma să decurgă în așa fel încât scriitorul să nu aibă impresia că se află în preajma unei arestări. „Aducerea să nu aibă caracterul unei arestări, ci a unei invitații”, recomandă un ofițer superior, care aprobă operațiunea. Chestionarul era însă așa fel conceput, încât Sperber trebuia să aibă impresia că un refuz va fi urmat de o arestare inevitabilă.

„După arestarea lui secretă și motivată fiind plecarea lui pentru o zi sau două față de familie, se va putea trece în

cadru biroului la anchetarea lui pe baza chestionarului anexat în vederea demascării activității lui trecute și determinării să considere că unica posibilitate de reabilitare este colaborarea lui cu organele Securității statului, în vederea demascării elementelor despre care cunoaște că desfășoară activitate dușmănoasă regimului nostru.” În acest fel s-a procedat și în cursul recrutării lui Kittner și a lui Oskar Pastior, adică prin metoda șantajului și a intimidării.

Sperber, se pare, a rezistat presiunilor, precum rezultă din documentele consultate până în prezent. Poetul continuă însă să rămână în vizorul Securității, deoarece asupra lui planau suspiciuni că era contra regimului. Aceste suspiciuni aveau ca punct de plecare scrierile sale din anii 1930 în revista pro-fascistă *Klingsor*, editată la Brașov de către Heinrich Zillich (1898-1988) și relațiile sale amicale cu scriitori ca Oscar Walter Cisek (1897-1966), deținut politic între anii 1952 și 1954. Prietenia cu Cisek data din anii 1920. În perioada dictaturii lui Ion Antonescu, Cisek a intervenit cu succes pe lângă autoritățile de atunci, scăpându-l pe Sperber de deportarea în lagărele din Transnistria.

Faptul că Sperber a încercat să-și publice textele și în reviste pro-naziste care apăreau în spațiul german este considerat de către unii comentatori ca o încercare a poetului de a demonstra că este un scriitor tot atât de bun ca și

cei care deveniseră susținători ai politicii culturale promovată de hitleriști. Alții, în schimb, sunt de părere că Sperber a fost un oportunist, dovada fiind și reacția sa slabă față de ieșirile antisemite ale lui Zillich, articulate fără perdea într-un schimb epistolar din anii 1930.

Din documentele fostei Securități se desprind și liniile de demarcație între diferiții scriitori și grupurile de interese care acționau, public și în secret, în vederea acaparării supremației în domeniul literelor. Sperber, care fusese prieten și cu Paul Celan (1920-1970) – la el în casă s-a creat anagrama poetului, transformând numele lui real, Ancel, în Celan – era supus unui tir susținut de critici, mai mult sau mai puțin voalate, de către un corifeu al realismului socialist, Paul Langfelder. (Născut la 31 mai 1910 la Hlohovec, o localitate din fosta monarhie austro-ungară, a fost un emigrant comunist stabilit în România în anii 1930. Langfelder a fost unul dintre cei mai dogmatici reprezentanți ai doctrinei realismului socialist, care și-a



Heinz Stănescu

DESTINUL UNOR CASE

Atunci când un cercetător îndrăgostit de subiectul său se întâlnește cu un editor pasionat de meseria sa rezultă o carte frumoasă. Este o carte frumoasă, plină de nostalgie pentru o lume care s-a dus pentru totdeauna, dar și plină de tristețe că un popor, propriul tău popor, s-a putut purta atât de barbar cu propria istorie. Ceea ce s-a întâmplat cu elitele politice și culturale în anii '50 a fost o tragedie, cu o componentă irațională. Dar ca ura de clasă să se îndrepte și contra caselor acelor oameni este ceva ce depășește puterea de înțelegere. Au mai existat revoluții în lume, s-a mai dat foc unui castel, dar nici măcar în Rusia sovietică – cea care furniza modelul pentru represiunea de tip gulag – nu s-a desfășurat o politică de distrugere sistematică a patrimoniului istoric pe care îl reprezentau aceste construcții.

Volumul realizat de Narcis Dorin Ion, *Elitele și arhitectura rezidențială în Țările Române (sec. XIX-XX)*, beneficiază de o prezentare de excepție realizată de Editura Oscar Print. Are trei capitole – *Arhitecturi rezidențiale reprezentative, urbane și rurale, în spațiul românesc (secolele XIX-XX)*, cuprinzând Palatul Ghica-Mavrocordat din Căciulați, Palatul Cantacuzino-Ghica din Deleni, Palatul Știrbey din Buftea, Conacul Callimachi din

Stâncești, Conacul Brătianu de la Florica, Conacul Rosetti-Roznovanu din Stâncă și Conacul Văcărescu-Callimachi din Mănești, *Arhitecți, artiști și decoratori în Țările Române (secolele XIX-XX)* și *Destinul unor monumente istorice cu funcție rezidențială din România (1945-1955)* – precedate de un *Prinos* al autorului, un *Cuvânt introductiv*, semnat de prof. univ.dr Ioan Opriș, cel care i-a condus lucrarea de doctorat, și o *Introducere* și urmate de *Concluzii*, *Bibliografie generală*, un rezumat în limba engleză și un *Indice de nume și localități*.

Este povestea unor case – câteva dintre cele câteva mii – care au avut de suferit, alături de ocupanții lor după venirea la putere a comunistilor. Și cu ajutorul unei iconografii foarte bogate și de mare valoare, autorul reconstituie viața lor din vremurile de glorie, ceea ce face și mai tragic destinul de după 1948. Cea mai mare parte au ajuns sedii de cooperative agricole de producție. Altele au fost demolate sau



Fațada secundară și terasa dinspre lac a Palatului Ghica-Tei din București

lăsate în paragină. Dar poate cel mai trist lucru care li s-a putut întâmpla a fost ca unele dintre ele, după ce au reușit să străbată cei 50 ani de comunism, să cadă pradă focului sau buldozerelor după 1990. Să amintim doar două exemple: casa Oromolu, aflată la doi pași de sediul Guvernului, și casa fostului primar al Capitalei, Dem Dobrescu, de pe Știrbei Vodă.

Autorul reproduce nenumărate povești aberante. Iată doar una dintre ele. La conacul Ghica-

Cantacuzino din Ciocănești exista o stemă. La 26 septembrie 1948, sindicatul salariaților din comună a trimis către postul de jandarmi o adresă, semnată de primarul comunei, prin care cerea „să se scoată de pe frontispiciul fațadei stema veche aflătoare pe acesta de peste 150 ani”. Stema reprezenta blazonul Ghiculeștilor. În ciuda intervențiilor făcute de Comisiunea Monumentelor Istorice, locuitorii comunei Ciocănești au continuat să devasteze parcul, să forțeze ușile conacului, să taie arborii seculari pentru a se aproviziona cu lemne de foc. În final, din vechea reședință boierească nu au mai rămas decât amintirile Ioanei Cantacuzino și câteva fotografii.

Așa cum probabil, peste 100 ani, această carte va fi una dintre puținele amintiri despre multe alte astfel de clădiri ce continuă să se degradeze și să dispară. ■

Dorin MATEI

facea un pas. Astfel, după ce scriitorul est-german Günther Deike a publicat în revista *Neue Deutsche Literatur*, nr. 4/1958, o sinteză dedicată evoluției literaturii de limbă germană din România, „paznicul ideologic” Stănescu publică tot în *Neue Deutsche Literatur*, nr. 8/1958, o replică prin care încearcă să corecteze anumite afirmații ale scriitorului R.D.G.-ist, căruia îi reproșează împăciuitorismul față de scriitorii germani din Transilvania, opunându-i propria imagine despre literatura germană din România, care însă nu corespunde întru totul canoanelor istoriografiei literare, pe care el însuși o propovăduia în conformitate cu directivele Securității. Indirect îi imputa că minimizează tocmai lirica politică actuală (se înțelege că în acest context se referă și la Sperber, fără a vorbi despre creația acestuia), dând drept exemplu reușit de poezie textul primitiv al lui Hans Kehr și

va fi pace. Poezia, o jalnică versificație proletcultistă, este calificată, de Stănescu drept „cea mai reușită creație a liricii germane din R.P.R. de după eliberare, publicată de 18 ori, pusă pe muzică de 34 de ori și tradusă în toate limbile ce se vorbesc în R.P.R.”.

Alfred Margul-Sperber a murit în 1967. În anii următori i s-au reproșat, pe bună dreptate, compromisiunile făcute puterii staliniste. Asta după apariția unor volume postume, curățite de balastul proletcultismului, pe care l-a promovat în nenumărate texte ca, de pildă, în poezia: *Radio Europa liberă*, publicată în traducere românească în 1957, în care afirmă: „Ei plâng democrația din trecut/ De-atâta zbieret, parcă-i doare burta;/ Mai mult îi doare însă ce-au pierdut:/ (Uzine și moșii aveau cu hirta)/ Îi roade «Libertatea»; li-i necaz:/ Că nicăieri nu poate să-nflorească;/ Dar «Libertatea» ce-o doresc ei azi/ E ca

poporul iar să-l jecmănească [...]/ Degeaba nopți și zile pierzi, zelos,/ Vrând să ne prelucrez cum se cuvine:/ Nu ne înșeli cu glasul tău mic-roș;/ Am învățat să te cunoaștem bine!/ O, wallstreet, e-n zadar! Nu te-osteni!/ Știm rânjetu-ți și ghiara-ți [sic!] de hienă;/ Știm cât de meșter ești în coțcării;/ Nu ne-amăgești cu glasu-ți de sirenă!/ L-am auzit destul, când ne furau/ Baronii tăi, petrolul, altădată;/ Iar noi jucam așa cum ne cântau./ Cântarea ta azi nu ne mai îmbată”.

Supărată din cauza „criticilor” aduse memoriei lui Sperber, văduva acestuia redactează în 1970 o misivă plină de invective și denunțuri, împrumutate din arsenalul stalinismului. Îi reproșează criticului literar Gerhard Csejka faptul că acesta l-a calificat pe Sperber drept un „agitator politic”, cerând să nu i se mai permită unui „dușman al ideii dominante din patria noastră” să publice astfel de „defăimări”. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 septembrie 2011, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– Unde l-a surprins pe Toma Cantacuzino știrea despre înfrângerea trupelor rusești la Prut?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iunie 2011 este:
Luciano Doria

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Cristian-Nicolae Milăi**, din **Râmnicu Vâlcea**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2012.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Of. P. nr. 15, C.P. 15-702, sector 1, București.



*Palatul Sturdza din București
(Biblioteca Națională a României, colecții speciale)*

*Conacul Văcărescu-Callimachi din Mănești, într-o fotografie realizată
de autor în anul 1999*



ALBUM ISTORIC



*Casa Dinicu Golescu și noul Palat Regal
(fotografie din colecția domnului Ovidiu Morar)*

*Imagine aeriană a Palatului și mănăstirii Cotroceni
(Biblioteca Academiei Române, cabinetul de stampe)*





Maria Ghica-Deleni (a doua din stânga imaginii), împreună cu oaspeții și cinci dintre copiii săi în salonul palatului din Deleni.

Primul tablou îl înfățișează pe marele logofăt Constantin Ghica de Deleni și Comănești. Alături se poate vedea o statueta reprezentându-l pe împăratul Napoleon I al Franței

(Biblioteca Academiei Române, cabinetul de stampe)

Fațada principală a palatului din Căciulați, în jurul anului 1900 (fotografie din colecția genealogistului Ștefan D. Grecianu, donată Academiei Române de nepotul său, arhitectul Paul Emil Miculescu)





*Palatul Rosetti-Roznovanu din Iași,
imagine de epocă din colecția autorului*

*Safta, Radu și Ioana, copiii Ioanei Știrbeș
și ai generalului Radu R. Rosetti, fotografiați în parcul de la Buftea*



onoare la inaugurarea Muzeului, care a avut loc la 28 septembrie 1974 și în care mi-a fost dat să citesc: „În numele lui Traian, românul Radu Varia, om de idei, superstar”.

Acest statut și relația cu Împăratul Traian au fost statornicite pentru totdeauna de Salvador Dali a doua zi după cina de la Restaurantul Lasserre. Dali a convocat la orele 11.30 presa scrisă, televiziunile și o mulțime de figuri pariziene, reunite în salonul apartamentului său de la Hotelul Meurice. Un vacarm extraordinar, sporit de ovațiile rezervate lui Dali în momentul apariției sale. „Personne ne bouge! [Nimeni nu mișcă!], a ordonat el. Numai Varia vine cu mine în baie, ca să-i arăt testiculele!” M-a luat de braț și am intrat împreună pe culoarul îngust ce conducea la baia apartamentului vecin, ocupat de secretarul său. În spatele nostru, așa cum prevăzuse Dali, omor nu alta, lovituri între fotografii, tamponări de camere de luat vederi. Dali deschide ușa și deasupra căzii ni se înfățișează un superb afiș reprezentând o statuie de marmură albă a Împăratului Traian nud, lăsând să se vadă ceea ce Dali avea să numească „glorioasele lui testicule”, glorioase de vreme ce sunt la originea genetică a poporului român.

În ianuarie, februarie, martie și aprilie Dali era, an de an, la New York. În mai revenea la Paris. În 1972, de pildă, în chiar dimineața în care sosise în capitala

Franței, îi telefonez să-i spun bun venit și-mi cere să vin să mă îmbrățișeze și să-mi dea *textul*, pentru ca apoi să ne întâlnim seara la cină. Nu eram sigur că am auzit bine cuvântul *textul* și oricum nu știam despre ce text putea fi vorba.

Sosesc la Hotelul Meurice. În Salonul apartamentului 108, ocupat cândva de regele Alfonso al XIII-lea al Spaniei, se aflau Dali, Robert Descharnes, fotograf și arhivist atitrat, și încă una sau două persoane.

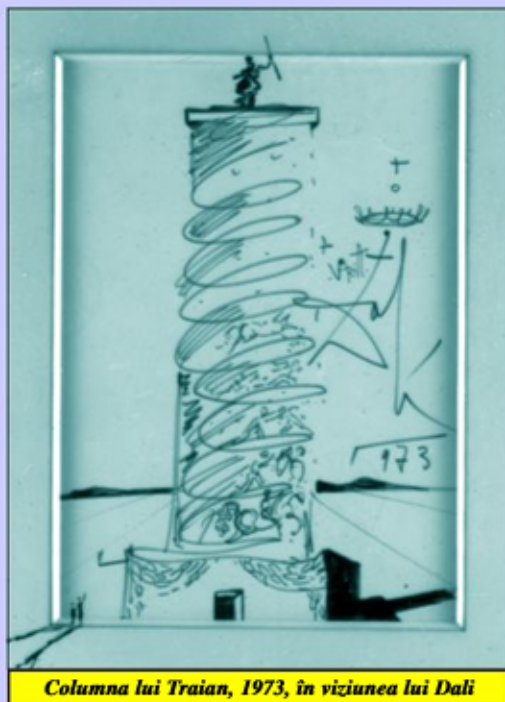
La un moment dat, Dali dispare și revine fredonând, ca adesea când cecoa câte ceva, și purtând un carton sub braț. „Descharnes, nu vrei, nu-i așa, să-i dau lui Varia *textul*?” – zice el, punându-l pe acesta într-o situație ambarasantă. Descharnes îi răspunde: „Mă gândeam numai că dacă *textul* e la mine, e ca și tezaurizat, îl aveți când vreți”. Dali pune lucrurile la punct cu o replică fulgeră-

toare: „Atunci vom face așa: eu îi dau lui Varia *textul*, pentru că l-am scris pentru el, iar dumneata îmi dai definitiv foaia de desen pe care mi-ai împrumutat-o ca să scriu acest *text*!”. Nu cred că simpatia pentru mine a fotografului-arhivist a crescut prea mult în acea clipă, dar pot spune că acel text e o capodoperă și se intitulează *Oui! à la Roumanie. Da! României. Pentru Radu Varia*. Finalul e apoteotic și precizez că ultimul cuvânt a fost sugerat de mine și adoptat cu entuziasm de Salvador Dali.

Oui! à la Roumanie. Da! României

Glorioasele testicule ale împăratului nostru Traian sunt poate, și fără niciun fel de poate, cele mai glorioase din arta istoriei.

În primul rând. Animat de puterea lor, Traian pleacă din Italica, la zece kilometri de Sevilla, și, trecând prin Gara Perpignan, străpunge cilindric Dacia, creând astfel România. Vârtej cilindric al Trofeului de la Adamclisi înrudit cu propria-i Columnă Traiană ridicată la Roma. Columnă ce reprezintă prima bandă desenată în basorelief, care, în loc să falsifice realitatea cu visele și obiceiurile proprii relelor obiceiuri orientale, umple ca un caltaboș, cu carnea crudă a realității istorice, intestinul fin al visului imperial, afirmând în mod definitiv suveranitatea toponimică și holografică a civilizației noastre asupra civilizației barbare.



Columna lui Traian, 1973, în viziunea lui Dali

Miercuri, 22 iunie, în Amfiteatrul Bibliotecii Academiei Române, dr. Radu Varia i-a încântat pe cei prezenți cu o conferință despre Salvador Dali (1904-1989), marele artist suprarealist spaniol, de care l-a legat o îndelungată prietenie, care a generat o pagină extraordinară și unică a patrimoniului cultural româno-spaniol și european. Cu acordul autorului reproducem câteva pagini consacrate preocupărilor lui Dali pentru Împăratul Traian și pentru țara noastră.

SALVADOR DALI, ÎMPĂRATUL TRAIAN ȘI ROMÂNIA

Dr. RADU VARIA



Marele artist împreună cu autorul

Figura imensă a lui Salvador Dali e legată de țara noastră printr-o trainică și extraordinară afinitate, pe care vorbitorul de față o poate mărturisi în calitate de complice privilegiat de-a lungul multor ani.

Înainte de a fi primit de Dali, am avut cu acesta o convorbire telefonică ce-mi pare și acum de necrezut, după 40 ani. Dintr-una într-alta am ajuns la presa pariziană care-l atacase pentru că el, Dali, anarhistul, acceptase invitația la cină a lui Franco. Și Dali a simțit nevoia să-mi spună să nu țin seama de ce se scrie prin jurnale. De altfel, el proclama că vrea să se vorbească despre

el chiar dacă se spune de bine. Să nu țin seama, pentru că el nu e omul nimănui. În trecere fie spus, pe ziariști i-a lăsat fără replică punându-le o simplă întrebare: „Și cine, mă rog, vreți să-mi dea decorații?”.

M-am prezentat la Hotelul Meurice. În aceeași seară Dali oferea o cină, în onoarea mea, după

cum mi-a zis, la Restaurantul Lasserre, și-mi făcea o primă schiță a viitorului său Muzeu de la Figueras, la crearea căruia îmi cerea să particip alături de el, ceea ce aveam să fac de-a lungul anilor 1972-1974.

La peste trei decenii, aflându-mă eu la Figueras, am tresărit în clipa în care mi-a fost oferită pagina daliniană manuscrisă, cu invitații săi de

Căpitanul Moore, să facă rezervările necesare la Hotelul Ritz din Madrid, unde urma să meargă în curând. Totul părea în ordine, dar în ultima clipă persoana de la capătul firului îi spune secretarului că a înțeles greșit luna în care Divinul Maestru vrea să vină, crezând că e vorba de noiembrie, și nu de octombrie, când nu mai au nicio cameră disponibilă! Dali se decide să cheme el însuși Hotelul Ritz și obține același răspuns, la care-mi spune: „Am învățat prea bine castilliana și ăștia mă iau acum drept un spaniol oarecare. Înainte, cu accentul meu catalan, treceam drept un argentinian bogat și-mi dădeau cele mai frumoase suite“. Ceea ce uita să-mi spună Dali, și aveam să aflu mai târziu la New York, e că în anul precedent, exasperat de bătrânele doamne elegante, cu căței coafați și ornați cu bijuterii scumpe, care luau ceaiul în superbul salon albastru al Hotelului, îi venise ideea, pe care o pusese în aplicare, de a plăti niște băieți care să vină la ora potrivită cu 30-40 de câini, invitați de Dali să ia ceaiul cu el.

La un moment dat, el îmi telefonează întrebându-mă dacă e adevărat că în România unii cântă la solzi de pește. Îi spun că da. Vroia ca acompaniamentul muzical la filmul *Călătorie în Mongolia Extremă*, la care lucra cu regizorul Montes Baquer, să fie la solzi de pește. Oricine își închipuie că n-a fost ușor să-i procur din țară în anii '70 solzii de pește necesari și nici modul de întrebuințare. Am reușit în

cele din urmă să-i trimit peste 100 de solzi, cu explicațiile convenite. A înmuiat el câțiva dintre aceștia în apă caldă sărată, a pus unul sub limbă, a suflat și n-a ieșit niciun sunet. Îi era chiar frică, mi-a spus, nu cumva să înghită solzul respectiv. Mi-a zis mie să învăț. „Imposibil i-am răspuns am încercat, degeaba“. „Atunci, să găsim victima“.

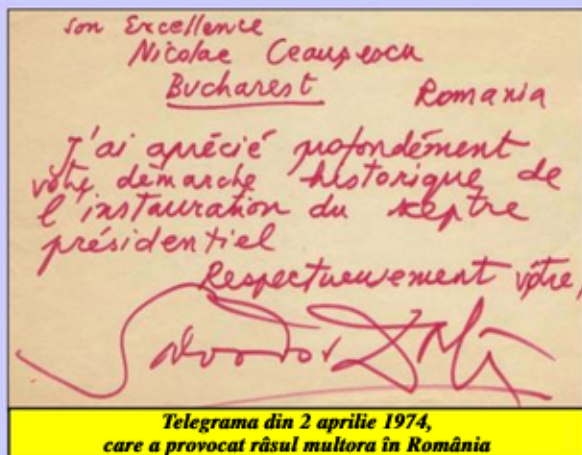
Victima, am găsit-o. Un oarecare Virgil, muzicant popular. „Virgil – zic –, știi să cânti la solzi de pește?“. „Se poate, domnu' Radu?“. Trec aici peste mai multe peripecii și, în fine, îl duc la Dali, întors de curând la Paris. Cântă Virgil din solzi: o fâșială oribilă, niciun sunet nobil, nimic. „Credeam că e mai interesant“, îmi zice Dali, în timp ce eu căutam să-l acompaniez cât mai rapid pe Virgil spre ieșire. „De ce n-ai spus măi nemernicule că habar n-ai să cânti din solzi de pește?“. La care Virgil mi-a răspuns: „Lăsați, domnu Radu, și dumneavoastră, să mă aduceți la un babalâc ca ăsta care nici nu mai e în stare să vorbească românește ca lumea!“. Virgil era decepționat de Dali! Dali, care se străduise să-i vorbească în limba catalană, atât de

apropiată de limba noastră, văzând că limba franceză Virgil n-o știa!

Aram Hacıaturian, autorul faimosului și amețitorului *Dans al săbiilor*, era invitat în Spania și singura lui dorință era să-l întâlnească pe Salvador Dali. *Rendez-vous*-ul e fixat la chindie în casa Dali de la Port Lligat, pe malul Mediteranei. Compozitorul e invitat în Salonul Oval, cu un ecou înfiorător. Hacıaturian a fost rugat să ia loc pe un fotoliu îndreptat cu fața spre ușă. Se întunecase afară când în salon se stinge brusc lumina. Din vestibul, unde lumina era în continuare aprinsă, apare o formă de fantomă, într-un cearșaf alb, înarmată cu săbii în ambele mâini, dansând în jurul fotoliului pe care era așezat Hacıaturian, pe ritmurile demențiale ale *Dansului săbiilor* răsunând la maxim. După două-trei minute fantoma părăsește încăperea, lumina se aprinde și apare secretarul lui Dali, care-i spune compozitorului: „Domnule Hacıaturian, întâlnirea dumneavoastră cu Maestrul Salvador Dali a luat sfârșit“.

Dacă era să ne luăm după Dali, eram „cea mai serioasă persoană în materie științifică și istorică“, însă aveam și eu un punct vulnerabil, pe care mi-l amintea cu regularitate: nu reușeam să găsesc o imagine sau o machetă a Podului lui Traian. Până când, într-o după-amiază toridă de vară, am găsit-o în sfârșit.

Anii treceau re-aducând periodic în universul dalinian figura mitică a Împăratului Traian, *optimus princeps*, cum îl acreditase Senatul



În al doilea rând. Deoarece Pujos ne învață că noi, bărbatii, purtăm o încărcătură genetică plină de îngeri, ființe ce nu există potențial decât sub formă de energie spirituală pură.

Deci, capsulele imperiale, receptacule de viață pe care le purta Traian, acumulau într-o sămânță unică germenii victoriei sale finale:

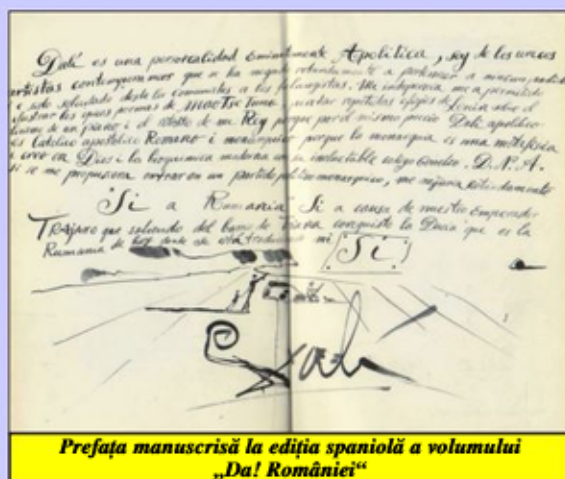
trofeul angelic ridicat la Adamclisi, care sperăm cu toții să fie recunoscut ca autentic.

Să recapitulăm și să înscrîm în mîna deschisă a artei istoriei această linie a gloriei sevellane, care în mod ierarhic are două puncte suverane.

În primul rând. Gara Perpignan, care în momentul formării Golfului Biscaya a protejat Europa, obligând deriva continentelor să pivo-teze spre Polul Nord în jurul peninsulei iberice și granitice.

În al doilea rând. Și imediat după aceasta, Adamclisi, unde fu ridicat trofeul victorios al școlii sevellane.

Ceea ce, cu alte cuvinte, înseamnă că Velasquez, cel mai mare suveran al viziunii imperiale, care a domnit cu privirea-i flegmatică asupra a tot ce Traian cucerise cu armatele sale, n-ar fi putut exista niciodată. Deoarece chiar dacă Traian s-ar fi născut în Australia, să spunem, propriile-i testicule nu i-ar fi servit la mare lucru, aproape la nimic sau cel mult ca să-și poată exercita suveranitatea limitată, arbitrand timp de câteva clipe un episod meci



Prefața manuscrisă la ediția spaniolă a volumului „Da! României”

de box între parașutiști mar-supiali și inconștienți care sunt cangurii.

Îndepărtați-mă de livida Australie și lăsați-mă să mă întorc la malurile roșii ale primăverii mlaștinilor de la Guadalquivir și lăsați-mă să dau frâu liber celei mai legitime dintre reveriile mele, aceea în care mi-l imaginez pe Împăratul nostru Traian călare, ucigând mistrețul cu lancea, așa cum sevellanii o fac până în ziua de azi, și după cum o arată un basorelief pe care-l am în fața ochilor.

Acest mistreț mi-e necesar, absolut necesar, căci acesta – și nu un cangur – e nobilul animal care l-a ucis pe Adonis, răbindu-l la gleznă, și sângele său, macul pe care-l voi numi floare prin excelență adonisiană – a sângelui regal spaniol – ținește cu stacojiul velasquezian fluviile gri-argintii ale imperiului de sânge: eu, Velasquez, Picasso și Traian.

Și toată această perpetuare genetică numai pentru a dovedi că pe aceste drumuri imperiale presărate de macii lui Adonis se deschide calea regală ce mă conduce prin România spre Gala, căci voi descinde din Trofeul de la

Adamclisi, prin Delta Dunării, la debarcaderele de sânge ale Mării Negre, în răcoarea căreia Gala mă așteaptă.

Și fiindcă structura comunistă poate conviețui cu structura regală a sângelui, cu o plăcere crudă, unei Gala regină barbară vru să-i devin sclav.

Și pentru că sângele Patriei este etern și nemuritor,

pentru că în aceeași arteră regală curge marșul triumfal al lui Traian, și pentru a fi, ca el, din nou și întotdeauna primul din specia umană, mă proclam Salvador Dali, monarhist, catolic, apostolic, roman și român.

Semnat: Salvador Dali, New York, ianuarie 1972.

De copil avea gustul de excentricității și al deghizării. În plină maturitate și celebritate el se prezintă la Sorbona, unde avea să țină o conferință de mare răsunet, venind într-un Rolls Royce încărcat ochi cu conopide, a căror structură, spunea, coincidea cu ultimele descoperiri în domeniul fizicii moleculare. Iar la Tate Gallery, la Londra, unde urma să țină o altă conferință, Dali apărea în scafandru, închis într-o sferă transparentă, de unde vorbind nu-l auzea nimeni și unde, rămas fără oxigen, era gata-gata să se sufocă, gesturile lui disperate fiind luate de cei prezenți drept parte a unui spectacol dalinian de excepție.

Eram într-o vară la el, la Port Lligat, în jurul piscinei, când Dali își aduce aminte să-i ceară secretarului său,

Am urmărit în numărul anterior modul în care marele spătar Toma Cantacuzino a intrat în legătură cu Curtea imperială rusă și cum a ales să se alăture țarului, trecând peste politica prudentă a domnului său, Constantin Brâncoveanu.

Pe baza unor documente inedite din Arhiva de Stat a Actelor Vechi din Rusia, colaboratorul nostru reconstituie acum participarea boierului muntean la campania militară din anul 1711.



Familia Cantacuzino în fresca votivă de la Filipeștii de Pădure realizată de Pârvu Mutu, ctitoria tatălui lui Toma, Matei Cantacuzino

TOMA CANTACUZINO ÎN CAMPANIA DIN 1711

VICTOR ȚVIRCUN

Printr-o întâmplare stranie, venirea lui în tabăra avangardei rusești a coincis cu sosirea acolo a lui Gheorghe Castriot – reprezentantul personal al lui Constantin Brâncoveanu. Preocupat de apariția simultană a doi oameni atât de importanți ai voievodului român, care „se vede că se ferece unul de altul...”, feldmaresalul Boris Șeremetev a oprit mișcarea trupelor din față și s-a adresat țarului, cerându-i indicații suplimentare.

Răspunsul nu s-a lăsat așteptat. În ziua următoare, 23 iunie, ambii soli au fost trimiși în capitala Țării Moldovei, care constituia locul de întâlnire cu țarul.

Concomitent cu evenimentele descrise, la Iași se forma rapid armata principatului. În regimentele mobilizate de Dimitrie Cantemir se înscriau sute de voluntari. Pe lângă reprezentanții păturii



Vicecancelarul Pavel Șafirov

militare, o parte semnificativă o constituiau orășenii, meșteșugarii, țăranii și robii fugiți de la proprietarii lor. Deja, la 20 iunie, sub steagurile domnitorului se aflau 17 colonei și circa 7.000 persoane. Cu aceste forțe, domnitorul moldovean aștepta sosirea țarului la Iași.

Ceremonia oficială a întâlnirii este descrisă în jurnalul vicecancelarului Pavel Șafi-

Romei în anul 114. Între timp, Dali a aflat că autenticitatea Monumentului de la Adamclisi nu era discutabilă și avea să declare la New York că împăratul Traian este, citez: „una dintre cele mai poetice și suprarrealiste ființe care au existat vreodată. Traian, spune el, voia ca lucrurile să fie realizate în modul cel mai de-



Salvador Dali (1904-1989) și Gala, soție și muză inspiratoare

săvârșit, așa cum pictez eu“. Iar atunci când i s-a propus să construiască un pod de vase peste Dunăre, pentru a trece în Dacia, el s-a opus în modul cel mai categoric: „Vreau un pod de piatră, ar fi spus împăratul, căci ar fi inimaginabil să vezi un consul sau o legiune romană balansându-se pe un pod precar și pierzând astfel prestigiul în fața populației locale! De aceea a și făcut apel la marele arhitect Apolodor din Damasc“.

În afara unor desene demne de Rafael și de Ingres, în care e reprezentat, îl vedem pe Împăratul Traian călărind ca vântul și ca gândul spre Dacia Felix, într-o sculptură în bronz realizată de Dali în 1974, sculptură de o excepțională anvergură, reprezentând-o pe „cea mai poetică ființă care a existat vreodată“, și pe care-mi place să mi-o imaginez înnoblând una dintre piețele Bucureștiului.

Subiectul Traian e proclamat de Dali de utilitate cotidiană. În 1978, la New York, el declară: „Dacă oamenii, în loc să citească în fiecare zi coloanele jurnalelor, în care nu găsesc nici urmă de informație, ar citi în schimb Columna lui Traian de la Roma, atunci ei ar înțelege întreaga

semnificație a monumentului de la Adamclisi!“.

În februarie 1978 eram invitat să iau cuvântul la Primul Congres Mondial al Civilizației Celtice, organizat de Universitatea din Toronto. Profesorul Robert O'Driscoll mă ruga insistent să-l determin pe Dali să vină și el, ca Oaspete de Onoare, ceea ce era desigur exclus. Dali accepta însă, la rugămintea mea, să trimită Congresului un mesaj, pe care aveam să-l citesc în seara inaugurală, creând evenimentul zilei. Conținutul acestuia era următorul: „Sunt extrem de onorat de invitația dumneavoastră. Însă studiul pasionat și urgent asupra împăratului Traian nu-mi lasă nicio zi de răgaz“. Etc., etc.

Dacă Împăratul Traian e sanctificat odată cu Dacia glorioasă, devenită România de azi, contemporanii lui Dali au dreptul la atenția sa așezată sistematic sub dublul sens, al actualității și al deriziunii. În aprilie 1974 ne aflam și unul și celălalt la New York, când Dali mă roagă să vin de urgență să alcătuim telegrama. Aflasem că tocmai murise președintele Franței, Georges Pompidou, și-i spun asta, dar el îmi răspunde că a

și trimis la Paris telegrama de condoleanțe. Îmi învinde în schimb ziarul *Le Monde*, care avea în prima pagină un *encadré* intitulat *Le Sceptre* (Sceptrul). Îmi spune să citesc cu voce tare. România instaura sceptrul prezidențial, simbol monarhic! Ultima propoziție nu m-a lăsat s-o citesc:

„Aia-i pentru public“, mi-a spus. Am citit-o, bineînțeles, și ea cuprindea cam aceste cuvinte: Numai sceptrul îi mai lipsea dictatorului României! Am pus pe hârtie ce dorea Dali să spună, am rescris caligrafic și i-am dat să semneze. Era treaba lui, nu a mea. Iată conținutul telegramei: „Am apreciat profund demersul dumneavoastră istoric de instaurare a sceptrului prezidențial. Cu respect, Salvador Dali“. Data: 2 aprilie 1974. New York. Azi se știu mai multe despre balamucul, întru totul suprarrealist, pe care l-a generat acea telegramă. Sus de tot, unui spuneau: „Dar dacă prin asta vrea să-și bată joc de tovarășul?“ Alții replicau: „Dar dacă e sincer și află tovarășul că n-am publicat-o?“ În fine, a treia zi după scripturi a fost publicată, provocând râsul multora care mi-au spus-o cu peste 20 de ani mai târziu, fără să-și închipuie că eram cât de cât la curent cu acele rânduri cu două tăisuri. „Ce spuneți în telegrama trimisă la Paris?“ – I-am întrebat. „Ah, e foarte simplu – îmi zice. În momentul în care România a instaurat sceptrul prezidențial, calea e deschisă pentru Republica Franceză“. Semnat: Salvador Dali. ■

rusească a proviziilor și furajelor determinau neîncrederea țarului.

Consiliul militar a respins propunerile părții otomane de soluționare a conflictului prin intermediul tratatelor de pace. După aceasta, participanții la consiliu au trecut la examinarea planului de acțiuni militare. Prioritate a fost dată planului lui Dimitrie Cantemir și Toma Cantacuzino, susținut de generalul K.E. Renne. Esența lui consta în înaintarea armatelor rusești și moldovenești în interiorul Imperiului Otoman, „în ținuturile grecești”, care erau „gata... de a se răscula, după exemplul domnitorului moldovean”. În aceleași ținuturi, după părerea lor, urma să găsească și rezervele necesare de provizii și furaje. După discuții îndelungate, consiliul militar a ajuns la hotărârea că, deși „era periculoasă cererea lor [adică a lui Cantemir și Cantacuzino – V.T.], pentru ca țărani care doreau să ajute să nu fie aduși la disperare, se permite purcederea la drumul destul de periculos, din cauza lipsei de provizii”. Conform planului aprobat de consiliu, se propunea ca „generalul K.E. Renne, cu jumătate din cavalerie, să se îndrepte spre râul Dunăre împotriva palâncii [cetății – V.T.] Brăila, ca el să organizeze în acele locuri o diversiune militară contra inamicului”.



Bani pentru plata soldelor

Un argument solid în favoarea hotărârii luate a fost și comunicarea lui Toma Cantacuzino că cetatea Brăila, care avea o garnizoană nu prea mare, ocupa o poziție strategică importantă pentru succesul în război împotriva trupelor otomane, cât și aceea

că după zidurile ei erau strânse rezerve semnificative de provizii și furaje. Ocuparea Brăilei, îl convingea el pe Petru și pe membrii consiliului, va stârni la răscoală generală populația din Țara Românească și va orienta boierii șovăielnici, cât și pe domnitor și armata sa spre „Înălțimea Sa, preaslăvitul țar”. Pe lângă cele menționate mai sus, Toma Cantacuzino mai vorbea despre posibilitatea să se alăture trupelor rusești 18.000 de sârbi, care ar fi fost reținuți de Constantin Brâncoveanu la hotarele principatului. De fapt, situația era alta. În primul rând, conducătorii sârbilor, care erau supuși coroanei Habsburgilor, au promis să trimită în ajutorul armatei rusești nu 18.000, ci doar 10.000 de oameni. În al doilea rând, venirii sârbilor din Austria li se opunea nu domnul Țării Românești, ci autoritățile austriece.

Ordinul de înaintare pentru corpul de cavalerie al generalului K.E. Renne spre Brăila a fost dat de Petru I la 29 iunie. Efectivele acestui corp erau de 11.000 de oameni, dintre care 5.600 oșteni din cavaleria regulată și câteva sute de moldoveni și munteni din cavaleria ușoară, conduși de Toma Cantacuzino. În ajunul plecării lor, Petru I, „în semn de înaltă milostenie față de spătar, din motivul de mare



rov: „În data de 24 [iunie 1711 – V.T.], Înălțimea Sa a binevoit să plece cu persoane apropiate în orașul valah Iași, la 2 mile de râul Prut, în care locuiește domnitorul. Și s-a întâlnit cu el Înălțimea Sa Țarul, precum și cu domnia sa soția lui [a lui Cantemir – V.T.], cu copiii în afara orașului. Domnitorul era un om înțelept și capabil de a da sfaturi. În timpul șederii Înălțimii Sale Țarului la Iași, acest domnitor și soția sa cu întreaga casă și boierime l-au tratat pe Înălțimea Sa Țarul deosebit și a stat Marele Domn în casa sa domnească. În aceeași zi, la Iași a venit de pe pământul muntean marele spătar Toma Cantacuzino, cu declararea credinței sale și a întregului popor muntean față de Înălțimea Sa Țarul, că de îndată ce trupele Înălțimii Sale Țarului se vor apropia, ele imediat se vor alipi la acestea. Iar despre domnitorul muntean a spus că el [Constantin Brâncoveanu – V.T.] nu este deloc de încredere în loialitatea sa față de Înălțimea Sa Țarul... și are o anumită reticență, deoarece este foarte bogat... și nu vrea să se expună greutăților și pericolului. Cu toate că și din partea lui [Constantin Brâncoveanu – V.T.] a fost trimis cu unele propuneri Gheorghe Castriot, care mai înainte a fost la Moscova. Pentru care, menționatul Toma, cu acordul poporului de acolo, fără știrea domnitorului său, de acolo [de pe pământurile Țării Românești – V.T.] plecând tainic, a sosit aici...”.



Cancelarul de stat contele Gavril Golovkin

0 diversiune

Timp de două zile, la Iași au avut loc ceremonii și mese cu ocazia sosirii țarului. Abia în prima jumătate a zilei de 26 iunie, Petru I, însoțit de generalii săi, a părăsit Capitala și s-a îndreptat spre Prut, la locul unde era dislocată armata. Puțin mai târziu, i s-a alăturat Dimitrie Cantemir cu boierii săi apropiați și duhovnicii, precum și Toma Cantacuzino și Gheorghe Castriot. „În seara zilei de 27 a fost înălțată cântarea din cursul nopții. Iar la 27 sfânta liturghie și o rugăciune de mulțumire pentru victoria dăruită de Dumnezeu asupra dușmanului Înălțimii Sale Țarului, regele suedez, lângă Poltava, din anul 1709. Pentru acest scop, întreaga infanterie a fost aliniată în cerc lângă biserică, cu arme. La sfârșitul sfintei liturghii și a cântecelor de rugăciuni, concomitent, din 60 de tunuri și din armele de calibru mic ale infanteriei s-au tras focuri.

La toate acestea au fost prezenți și domnitorul Moldovei cu persoane de vază, și Toma Cantacuzino, sosit de pe pământurile muntenești. De asemenea, la ceremonia dată au luat parte mitropolitul, preoțimea și călugări. La sfârșitul manifestărilor descrise, domnitorului i-a fost prezentată întreaga armată. Și a fost el cu toți oamenii săi la prânz la Înălțimea Sa Țarul, unde a fost tratat foarte bine. Mitropolitul și călugării au mâncat la masa cancelarului de stat contele Gavril Golovkin, care a fost însoțit de secretarul Înălțimii Sale, domnul Stepanov.”

La 28 iunie, în ziua următoare manifestațiilor consacrate sărbătoririi celui de-al doilea an de la victoria de la Poltava, a avut loc ședința consiliului militar, la care au fost discutate numeroasele probleme de organizare și asigurare a armatei și, de asemenea, planurile ulterioare de acțiune ale campaniei. Printre cele mai importante puncte, care au provocat discuții aprinse, a fost și scrisoarea domnitorului Țării Românești, Constantin Brâncoveanu, adusă de Gheorghe Castriot. În ea se comunica disponibilitatea sultanului de a începe tratativele cu țarul, fără a se ajunge la acțiuni militare. Poziția de așteptare și politica ambiguă a domnitorului Țării Românești, tărgănarea îndeplinirii angajamentelor luate de el anterior privind alăturarea armatei sale la campania lui Petru I și neîndeplinirea înțelegerilor privind furnizarea către tabăra

nici de la Prut, însă comamentul rus nu mai avea posibilitatea să se bucure de succesul realizat. Nici generalul K.E. Renne, nici anurajul său nu știau că, deja cu două zile înainte de asediul și capitularea cetății otomane de pe Prut, între Rusia și Imperiul Otoman fusese încheiat un tratat de pace. Soluțarului a sosit la Brăila la 17 iulie cu porunca pentru regimente să părăsească fortăreața, să întoarcă obiectele capturate și armele apărătorilor, iar ei să înainteze rapid pentru reunirea cu armata de bază.

Știrea despre înfrângerea trupelor rusești la Prut și tratatul de pace încheiat cu Mehmet Baltagi Pașa l-a prins pe Toma Cantacuzino la moșia

familiei, unde ajunsese imediat după capitularea Brăilei. Fiindu-i frică de răzbunarea otomanilor, dar în și mai mare măsură de cea a vărului său, Constantin Brâncoveanu, el a fost nevoit să-și lase familia și casa și, pe ascuns, să fugă peste hotarele principatului. Singurul loc de adăpost pentru el era Rusia. Toma Cantacuzino știa că, la 29 iulie 1711, în tabăra de la Movilău, pe râul Nistru, Petru I a semnat decretul prin care-i acorda gradul de general-maior în cavalerie. Luând în considerare faptul că în perioada descrisă în întreaga armată rusească aveau acest rang aproximativ 20 de oameni, e ușor de calculat privilegiile sociale, militare și financiare ale deținătorului.

Fuga lui Toma Cantacuzino în Rusia fără familie avea și un alt motiv. Deținând în Țara Românească foarte multe proprietăți – case, sate, pășuni, pământuri arabile –, el nu intenționa să renunțe la ele. Înaintea fugii, a lăsat în grija rudelor sale apropiate, preaputernicilor boieri Constantin și Mihai Cantacuzino, pe soția și fiul rămași la moșia familiei, cât și averea și proprietățile. În primele zile ale lui ianuarie 1712, Toma Cantacuzino se afla în orașul Lvov. Doar la începutul lui februarie 1712, el a ajuns în Rusia și s-a stabilit la Moscova. Venirea lui în Capitală a coincis cu un nou val de conflicte politico-militare cu Preaștrălucita Poartă. ■

CONCURSUL BLITZ

(Criptografie: 8, 1, 9, 3, 7)

PROTDBSTxE

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus: **TRIUNGHI ISTORIC**, nr. 7/2011

	1	2	3	4	5	6	7	8
1	C	A	M	I	N	A	R	I
2	A	L	E	M	A	N	I	
3	M	E	S	A	P	I		
4	I	M	A	M	I			
5	N	A	P	I				
6	A	N	I					
7	R	I						
8	I							

Soluție joc: **MITOLOGICĂ**, nr. 7/2011

ABARIS E NEÎNTRECUT ÎN VINDECĂRI

(A – BA/ – R – IS/ – EN – E – ÎN – T/ – R – E – CU – T – ÎN – V/ – IN – DE – CA – RI)

râvnă a lui către Marele conducător, i-a dăruit lui persoana [portretul – V.T.] Înălțimii Sale cu diamante, care valora 1.000 ruble, cât și 1.000 ruble în numerar“.

Corpul de cavalerie expediat spre Brăila trebuia să ocupe cetatea și să înainteze spre Galați. Acolo, generalul K.E. Renne urma să se unească cu trupele principale și, „construind magazii, să caute dușmanul“.

Marșul corpului a început la 2 iulie, după trecerea Prutului. Mișcarea lui era destul de rapidă și deja în a treia zi abia dacă se mai putea ține legătura cu el. După începerea acțiunilor militare la Prut, legătura s-a întrerupt. În primele relatări către țară, K.E. Renne raporta că „are mare nevoie de furaje, căci toată iarba și pământul sunt pustiite [de lăcuste – V.T.]“. La 8 iulie s-a oprit la Focșani. Aici, regimentele și-au completat rezervele de furaje și alimente, cumpărând de la localnici 104 măsuri de grâu, secară și orz; de asemenea, „pâine și vinuri valahe de 58 de ruble, 26 altâni și 4 bani“. În ziua următoare, aflându-se în satul Râspopeni, generalul i-a dat lui Toma Cantacuzino 1.000 de ruble, bani pentru plata soldei ofițerilor și subofițerilor din horongvele nou formate, „și anume: pentru una sârbă și pentru două muntene unui colonel, la trei comandanți de campanie, la trei porucici, la trei

horongve și la 180 de plutonieri“.

El fugar, familia la moșie

Continuând mișcarea spre sud, la 10 iulie corpul a ajuns la mănăstirea Măxineni, unde, pe lângă odihnă și hrană, a obținut și informații prețioase despre cetatea Brăila și sistemul ei de fortificații, cât și informații despre componența și numărul garnizoanei conduse de Daud pașa. Analizând situația, generalul K.E. Renne a decis să atace Brăila, lăsând bagajele și munițiile sub protecția mănăstirii. În jurul orelor 11.00, trupele s-au apropiat de fortăreață, după care generalul a ordonat cavaleriei moldovenești să atace dușmanul care se adunase în palisadă. Cu ajutorul regimentelor siberiene de cavalerie-grenadieri și de dragoni, trupele de cavalerie ușoară, conduse de Toma Cantacuzino, printr-o lovitură puternică, i-au izgonit pe otomani din palisade și le-au impus să se retragă sub zidurile fortăreței. În ziua următoare au început pregătirile pentru asediu. Cu

lăsarea întinericului, regimentele de cavalerie ale armatei rusești alături cu horongvele de cavalerie moldovenești, muntene și sârbe au început atacul fortificațiilor inamice. Pe parcursul întregii nopți s-a dus o luptă cu multă vărsare de sânge. Dușmanul a fost scos din tranșee. Urmăriți pe flancuri de regimentele de dragoni conduse de generalul-maior Luca Cirikov și colonelul Solovțov și de horongvele de cavalerie ușoară ale lui Toma Cantacuzino, otomanii au luat-o la fugă, reușind cu greu să se ascundă după zidurile cetății.

În dimineața zilei de 14 iulie, garnizoana de 3.000 de oameni a cetății Brăila a capitulat. Conform depeșei generalului K.E. Renne adresată țării, în timpul asediului cetății, inamicul a pierdut, uciși și răniți, mai mult de 800 de oameni. Pierderile rușilor au fost de 100 de dragoni uciși și 300 de dragoni răniți. Potrivit relatării lui N. Iorga, corpul lui K.E. Renne s-a apropiat de cetatea Brăila și a înconjurat-o, moment în care „turcii

speriați, de bunăvoie au predat cetatea, cu condiția ieșirii libere și fără obstacole din aceasta a garnizoanei, femeilor și copiilor și transportarea lor pe celălalt mal al Dunării“.

Cucerirea Brăilei a devenit unul dintre cele mai remarcabile episoade ale campa-



Mănăstirea Măxineni

cu incandescență cu putere de iluminare și în culori variabile. Calea Lactee, această imensă aglomerare stelară din care facem parte, care îmbrățișează cu brațele sale, uneori dedublate, cele două emisfere ale Cerului, un Zodiac ornat cu cele 12 semne, populat cu planete, parcurs de Soare – adică o lampă imensă cu arc, mobilă – pe scurt, toate astrele vizibile pe firmament, cu excepția Lunii, căreia îi rezervăm un loc special, vor fi reprezentate pe bolta înstelată imobilă... Sfera era o deschidere în care este plasat observatorul. Grație imaginilor pictate sau proiectate cu lumini colorate, adăugate acestui decor, spectatorii trebuia să aibă imaginea exactă pe care o produce rotația zilnică a Terrei în jurul axei, la latitudini diferite. „Exteriorul sferei era ornat de constelații decorative și mitologice, punctate de mari stele luminoase colorate, ca niște pietre semiprețioase fără fațete“.

Terminată cu întârziere, descentrată sau din cauza unor săpături efectuate lângă unul dintre picioarele sale, sfera s-a prăbușit la 29 aprilie 1900, provocând moartea a nouă persoane. Cum Galeron era propriul antreprenor, a ajuns falit și a fost târât în lungi proceduri judiciare. Peste șase ani, îl reîntâlnim lucrând, pentru patru ani, la Madrid și Lisabona, pentru proiecte private. Apoi, urma i se pierde și nu știm nici măcar data decesului.

S-a căsătorit cu Berthe de Calonne (1859-1936), strănepoata lui Charles Alexandre de Calonne (1734-1802), ministrul de Finanțe al regelui Ludovic al XVI-lea (1774-1792). Era fiica autorului



Charles Alexandre de Calonne

dramatic Ernest de Calonne. Au avut trei copii; prima fiică a murit la o vârstă fragedă. Și-a pierdut vederea și a surzit în anul 1870, în urma febrei tifoide. Surorile de la Saint-Vincent de Paul, care au luat-o în grijă în instituția lor, au știut să îi dea o instrucție specială pentru tinerii orbi și au reușit chiar să o învețe muzica. În această lume a tenebrelor, muzica și poezia i-au adus acestei tinere inteligente o inefabilă consolare. S-a consacrat poeziei după moartea primului copil. Tragediile i-au hrănit poemele, publicate pentru prima oară în 1890, în culegerea *În noaptea mea*, care a primit premiul Academiei Franceze, șapte ani mai târziu, pentru a doua ediție, sporită. A fost prefăcută de regina României, Carmen Sylva (1843-1916), de care s-a apropiat în timpul șederii la București și care a fost foarte mișcată de dramele ei și de puritatea poeziilor. Ele au fost salutate și de Mallarmé (1842-1898), în 1897, căruia Berthe i-a trimis volumul. I-a răspuns printr-o lungă scrisoare, în care evoca „poezia sa pură și eternă“.

După ce s-a reîntors la Paris, ea a purtat o amplă corespondență cu Carmen Sylva. Într-o lungă scrisoare, mai 1902, regina evoca amintiri despre propria mamă. Îi scria: „Dumnezeu mi-a dat această mare forță, pentru că mă aflu într-o lume de intrigă și bizantinisme, în care m-aș zbate precum musca în pânza păianjenului de n-aș zări mereu rostul lucrurilor! Un poet este întotdeauna un clarvăzător, iată de ce atâția poeți au fost orbi, pentru că percepția lor să fie și mai fină și senzațiile lor și mai intense!“. Îi vorbea și despre surditatea lui Beethoven.

Interese în legătură cu proiectul Berthei de a merge la Tropice și o încuraja să ridice un sanatoriu. „De ce soțul dumneavoastră nu s-ar alia cu un medic de renume pentru a construi acolo un sanatoriu frumos?“ Îi recomandă să inventeze o cură contra oricărei maladii: „cum neurastenia este atât de vastă, s-ar putea pune multe lucruri sub această denumire, dacă nu merge tuberculoza“. Adăuga și o „Cură a pericolului“: sculatul de dimineață, grădinarit, băi, mic dejun abundent, somn, degustarea fructelor. „O liniște de călugăr până la masa de prânz, la ora 13.00, supă de legume, pâine la discreție, făinoase, puțină sau deloc carne, căci nu este prea pură“. Preconiza și muzică de cameră, conversații interesante, lecturi și amenzi pentru cancanuri; așa s-ar asigura menajuri fericite și mulți copii.

La 18 iunie 1909, regina Elisabeta visa chiar să o aducă pe Berthe Galeron să locu-



Proiectul Ateneului, realizat de Galeron, și Banca Națională a României la proiectarea căreia a fost copărtas

REGINA ELISABETA, BERTHE GALERON ȘI VATRA LUMINOASĂ

GABRIEL BADEA-PĂUN

Albert Galeron a fost unul dintre arhitecții francezi expatriați, care a lucrat cinci ani la București. S-a născut la Paris, în 1846. Tatăl, Edmond, a fost și el arhitect. Elev al lui Léon Vaudoyer (1826-1872) și Georges-Ernest Coquart (1831-1902), a realizat în capitala României clădirea Băncii Naționale (1884-1889), în colaborare cu Marie-Josèphe Cassien-Bernard (1848-1926; autorul proiectului fastuosului pod Alexandre III de la Paris) și Ateneul Român (1886-1888). În 1885 a participat la concursul pentru reconstruirea Sorbonnei, la care s-a clasat al cincilea. A fost medaliat la Expoziția universală din 1889 pentru lucrările de la Hipodromul din Boulevard de Clichy, nr. 124, Cinerama și Casa alsaciană.

A realizat proiectele pentru Expoziția universală din 1900 ale pavilionului pentru Société Générale, stadionul Jocurilor Olimpice și mai ales Cosmorama, ce ilustra ideile utopice ale geografului Elisée Reclus (1830-1905).

Instalată pe Quai Branly, această sferă de 46 m diametru, realizată din beton armat, cu un perete de doar 10 cm grosime, era astfel descrisă de autorul ei într-o conferință ținută la Ecole Supérieure des Beaux-Arts, la 16 decembrie 1895, publicată în *Buletinul Societății arhitecților diplomați de către guvern*, nr.



Cartierul Vatra Luminoasă, așa cum arăta în perioada interbelică

16, 1895: „voi realiza în interior... o reprezentare a Cerului cuprinzând partea bolții înstelate vizibile la orizontul Parisului și dincolo de acesta. Doar regiunea polară australă, întotdeauna invizibilă din Europa, va lipsi. Acest Cer, din stofă albastru închis, va fi tapetat în interior cu constelații de stele realizate din lămpi

HAGI MURAD

VASILE ROTARU

Erodată dintotdeauna de conflicte etnice, granița orientală a Imperiului Rus a oferit adesea subiecte de inspirație marilor scriitori. Lev Tolstoi avea să lucreze opt ani (1896-1904) la una dintre cele mai elaborate



nuvele ale sale, Hagi Murad, închinat unui erou al Caucazului, care a trezit admirația nobilimii ruse pentru curajul, dârzenia și rezistența aproape fanatică în fața expansiunii țariste. Iată-i povestea reală.

Hagi Murad s-a născut la sfârșitul secolului al XVIII-lea, într-un mic aul din centrul Avariei (hanat în partea de vest a Daghestanului), nu departe de capitala Hunzah. A crescut la Curtea hanilor, unde mama sa era doică, iar Omar, unul dintre cei trei fii ai reginei Pahu-Bike, i-a devenit frate de lapte.

În 1817, Imperiul Rus a început campania de supunere a muntenilor din Caucaz, care va fi cunoscută în istorie drept Războiul Caucazian. Pentru a face față trupelor țariste numeroase triburile musulmane din Daghestan și Cecenia au trecut la lupta de gherilă.

În 1829, în Daghestan, Gazi Mullah s-a proclamat imam și și-a propus să unească toate popoarele din vestul Caucazului împotriva rușilor. Avaria, deși musulmană, prefera alianța cu rușii, iar încercările armate ale imamului de a o supune s-au soldat cu un eșec.

După moartea lui Gazi Mullah, noul imam, Gamzat

Bek, a decis să lase războiul cu rușii pe planul doi și să se concentreze pe supunerea Avariei. În 1834, războinicii imamului au atacat Hunzahul. După șase zile de rezistență, regina Pahu Bike a cerut pace și, în semn de bună-credință, l-a trimis ca ostatic în tabăra imamului pe fiul ei mai mic, Bulaci-han, care a fost însoțit pe drum și de ceilalți doi fii ai reginei. Ajunși în tabără, între suita avară și războinicii lui Gamzat Bek a izbucnit o ceartă, care s-a transformat în scurt timp în măcel. Cei trei fii ai reginei au fost uciși de gloanțele războinicilor imamului. Gamzat Bek nu se afla în tabără, ci la râu, unde își făcea abluțiunea.

După uciderea fiilor reginei, Gamzat Bek a cucerit cetatea Hunzah, s-a instalat în reședința hanilor și a poruncit ca Pahu Bike să fie ucisă.

Nemulțumiți de noul conducător, Hagi Murad și fratele său Osman, împreună cu alți zece simpatizanți ai familiei hanilor, au organizat un com-

plot contra imamului Gamzat Bek. La 19 septembrie 1834, în timp ce se afla în moschee pentru rugăciunea de vineri, Osman l-a împușcat mortal pe imam. Osman a fost și el omorât de gărzile imamului. Hagi Murad a devenit noul conducător al Avariei.

Hagi Murad nu s-a bucurat prea mult de tronul avar. Peste doar o lună, trupele ruse, care aveau nevoie de Avaria ca bază de atac împotriva războinicilor lui Șamil (noul imam al Caucazului, după uciderea lui Gamzat Bek), au ajuns la Hunzah. L-au declarat pe Ahmed Han noul conducător al Avariei, dar l-au păstrat și pe Hagi Murad la Curte, ca locotenent al milițiilor.

Ahmed Han nu era mulțumit de păstrarea lui Hagi Murad pe lângă el, pentru că îl vedea ca pe un adversar redutabil la tronul Avariei. În 1836, Ahmed reușea să-i convingă pe ruși că Hagi Murad nu este demn de încredere și că ar fi avut relații

iască în colonia sa din Vatra Luminoasă, fondată oficial la 1 august 1906, deși proiectul data din 1898. Nu este exclus ca suferința Berthei să fi contribuit la cristalizarea acestui proiect al reginei. Să fii orb și sărac în România de la 1900 însemna să fii redus la mizerie. Pentru integrarea orbilor de toate confesiunile și naționalitățile și pentru a le da o șansă să trăiască decent, regina a imaginat un cartier de case mici, dar cochete, situate în marginea de Est a Bucureștiului, construite cu fondurile unei societăți de caritate pe care o patrona. Acolo, orbii puteau trăi și urma o școală, care dispunea de o vastă bibliotecă cu volume în alfabetul Braille.

Pentru a aduna fondurile necesare realizării acestei colonii, regina a pus în operă o vastă campanie publicitară. A acordat interviuri ziarelor românești și străine și a invitat pe toată lumea să contribuie cu donații. Prin intermediul revistei franceze *Femina*, care avea o circulație europeană și pe care Elisabeta o admira pentru contribuția la răspândirea literaturii feminine, a propus colecționarilor de autografe o carte poștală pe care era înscris un gând al ei, contra a „minimum 5 franci”. Nu exista o limită superioară pentru donații. I-a prezentat proiectul



Președintele american Theodore Roosevelt

și președintelui S.U.A., Theodore Roosevelt, care se declarase admirator al ei după ce citise *Rapsodul de pe Dâmbovița*, culegerea de poezii traduse împreună cu Alma Stretell (1856-1939). Într-o scrisoare pe care i-a trimis-o la 12 octombrie 1905, regina i-a explicat planul ei. „Ultimul meu proiect mare urmărește ajutorarea orbilor. Există peste 15.000 de tineri care și-au pierdut vederea din cauza unei febre egiptene care ne este foarte puțin cunoscută. Un tipograf, și el victimă a orbirii, a inventat o mașină care poate tipări pentru orbi și valetul meu a preluat această invenție. Deținem brevetul pentru cinci țări, inclusiv pentru Statele Unite, și sperăm că cu banii obținuți vom putea pune bazele a ceea ce eu

numesc orașul orbilor. Cu această mașină, un orb poate tipări până la 5.000 pagini pe zi. Este începutul unei noi vieți pentru orbii de pretutindeni! Deja sosesc comenzile pentru mașinile de tipărit și am început construcția coloniei noastre cu două-trei familii. Am pornit cu părinții, dar vor urma copiii. O școală ar fi foarte utilă, dar o asemenea întreprindere rămâne scumpă pe moment. Proiectul meu este unul socialist, utopic poate, dar dacă vă interesează, pot să vă trimit un plan mai detaliat.” Chiar dacă, se pare, corespondența cu Roosevelt a fost mai bogată, nu cunoaștem în clipa de față contribuția acestuia la realizarea planurilor reginei. Vânzarea tipografiei Teodorescu a fost un succes real. S-au vândut mașini până și în Australia.

Dar cum veniturile realizate astfel nu au fost suficiente, regina a pus la bătaie și fonduri personale, mai precis suma de 46.000 franci, adică jumătate din venitul ei personal, care era de 82.000 franci. Primele patru case au fost construite în 1906. La moartea reginei, în 1916, când proiectul s-a oprit, existau 50 de case.

La sfârșitul vieții, Berthe Galeron s-a retras la Dangu, mic sat din departamentul L'Eure, unde avea o casă de vacanță. Acolo s-a stins și a fost înhumată în 1936. ■

Teodorescu, un fost tipograf, ajuns și el orb, a căutat multă vreme să îmbunătățească tehnica de tipărire pentru orbi. A realizat în final tiparnița Teodorescu. Regina preconiza, pe la 1907, să tipărească și cărți în esperanto, pentru ca toți orbii să se poată înțelege mai ușor între ei. Într-o scrisoare către Berthe îi propunea chiar și crearea unui alfabet care să fie mai ușor de utilizat de către orbi. „De exemplu, cele cinci degete ar fi vocalele, falangele degetelor – celelalte litere”. Într-o altă scrisoare din octombrie 1909, regina îi scria: „Să nu credeți un cuvânt din calomniile și intrigile oribile, totul merge mai bine ca oricând, admirabila mașină este pe punctul de a reuși complet, după mii de încercări. Va fi atât de bine și Vatra va fi luminoasă și pentru dumneavoastră”.

preună cu patru războinici fideli, Hagi Murad a fugit în Cecenia, nu la Avturî, ci în cetatea rusească Vozdvijenskaia. A promis să lupte de partea rușilor împotriva lui Șamil, în schimbul eliberării familiei sale: mama, soția și șase copii, ținuți prizonieri de Șamil.

Hagi Murad a avut parte de o primire bună în tabăra rusească. Rușii au decis să se folosească de popularitatea sa pentru a atrage triburile muntene de partea lor. Fostul naib a cerut de mai multe ori oameni și arme pentru a-l ataca pe Șamil și a-și elibera familia, dar nu a primit un răspuns clar.

Tarul Nicolae I considera că trecerea unui lider militar de asemenea calibru în tabăra rusă reprezenta o slăbire și o demotivare a muntenilor și a decis că era momentul să atace cu noi contingente. Când rușii au început o nouă expediție împotriva războinicilor caucazieni, Șamil i-a cerut fostului tovarăș de luptă să se întoarcă sau să-și ia rămas bun de la familie.

Contele Voronțov (conducătorul campaniei din Caucaz, între anii 1844-1853) a fost de acord să-i promită lui Șamil eliberarea a șase prizonieri caucazieni, în schimbul a șase membri ai familiei lui Hagi Murad. Imamul a refuzat însă: „Nu e suficient că tu ai devenit ghiaur trecând la ruși, vrei să predai copiii tăi



Mihail Voronțov (1782-1856), guvernator general, cu puteri nelimitate în Caucaz, între 1844 și 1854

nevinovați în mâinile infidelilor? Declar mariajul tău desfăcut și voi ordona soției tale să se mărite cu un alt bărbat, iar fiului tău iubit îi voi scoate ochii“. Acest răspuns a venit ca un trăsnet pentru Hagi Murad.



Coperta unei ediții a nuvelei lui Tolstoi, dedicată personajului istoric

Dându-și seama că rușii nu-l vor ajuta să-și elibereze familia, Hagi Murad se decide să fugă. În dimineața zilei de 24 aprilie 1852, în timpul unei plimbări călare, cu cei patru războinici de încredere, a întors calul spre munți. Paza cazacă, luată prin surprindere, a fost omorâtă. În urmărire, a fost trimis un regiment de miliție, care l-a ajuns din urmă și l-a încercuit în timpul popasului de noapte. Dimineața, miliției i s-au alăturat trupele lui Hagi-Aga, fiul dușmanului mai vechi a lui Hagi Murad, Ahmed Han, care s-au aruncat cu entuziasm în luptă. Rămăși fără muniție, Hagi Murad și războinicii săi nu au avut nicio scăpare. Ahmed Han i-a tăiat capul lui Hagi Murad și l-a trimis la Tiflis, unde a fost îmbălsămat; ulterior, a ajuns la Sankt Peterburg, unde a fost prezentat țarului Nicolae I. În 1959, craniul a fost predat muzeului Kunstkamera – primul muzeu din Rusia (conform unor surse neoficiale, în 2009, craniul a fost mutat la Muzeul de Istorie a Religiei din Sankt-Peterburg). Trupul i-a fost înmormântat în raionul Nuhi (în prezent în Azerbaidjan).

Hagi Murad a fost declarat erou național al Daghestanului, iar oficialitățile de la Mahacala fac demersuri la Moscova și la Baku pentru a recupera scheletul și craniul războinicului, care ar urma să fie înmormântate împreună în localitatea natală. ■

secrete cu imamul Șamil. Generalul rus Klugenau a trimis trupe să-l aducă pe Hagi Murad la cartierul său general.

In timp ce escorta care-l transporta pe prizonier se afla într-o trecătoare îngustă din munți, nu departe de Hunzah, Hagi Murad, cu mâinile legate, s-a aruncat în prăpastie. Soldații ruși l-au crezut mort. Zăpada l-a salvat însă, amortizându-i căderea. A fost găsit de niște ciobani, care l-au îngrijit. Cum la Hunzah nu se putea întoarce, Hagi Murad a mers în tabăra imamului Șamil.

Timp de 15 ani, el va fi omul de încredere al imamului și cel mai de temut războinic caucazian pentru ruși. Hagi Murad a reușit să atragă sau să cucerească multe triburi muntene din Caucaz, iar veștile despre isprăvile și curajul său în luptă au ajuns până la Curtea de la Sankt Peterburg. Cu o viață ordonată, sobră și puritană, Hagi Murad nu accepta niciun fel de lux, decât când venea din partea muftiului sau imamului. Băutura sa preferată era ceaiul chinezesc. Urma cu fidelitate riturile islamului, fără a fi habotnic. Devotat camarazilor de arme, răspândea teroare în timpul atacurilor. Isprăvile și hainele sale roșii i-au adus porecla de diavolul roșu. Unele fapte erau exagerate sau doar zvonuri lansate pentru a-l demoniza.



Şamil, noul imam al Caucazului, după uciderea lui Gamzat Bek

Astfel, se spune că după un raid eşuat asupra cartierului general al rușilor de la Temir-Han-Şura, Hagi Murad ar fi măcelărit toți soldații ruși din spital și i-ar fi tăiat în șașlık (un fel de frigărui).

În 1843, Avaria a fost inclusă în Imamatul Caucazian, iar Șamil l-a numit pe Hagi Murad naib (conducător) al triburilor avare.

Relația strânsă dintre Hagi Murad și Șamil s-a răcit brusc

în 1851. La această ruptură au contribuit mai mulți factori: nemulțumirea lui Hagi Murad față de decizia imamului de a-l proclama succesor pe fiul său Khazi Mohamed; neînțelegerile în legătură cu tacticile de război (capriciosul naib nu respecta mereu ordinele imamului, dacă acestea erau contrare ideilor sale); divergențele legate de problemele interne ale regiunii imamului etc. Totuși, evenimentul care a declanșat ruptura dintre cei doi pare a fi eșecul lui Hagi Murad de la Tabasarani (raion în nord-estul Daghestanului actual). Șamil l-a trimis pe Hagi Murad să-i ridice pe lezghini (trib din sudul Daghestanului) împotriva rușilor – misiune diplomatico-militară cu care Hagi Murad nu s-a descurcat. Ba mai mult, din cauza cruzimii sale, a reușit să-i ridice pe lezghini împotriva lui Șamil.

Supărat din cauza celor întâmplate, Șamil i-a retras lui Hagi Murad titlul de naib și dreptul de a conduce Avaria. S-a ajuns chiar la confruntări directe între războinicii fideli lui Hagi Murad și cei ai lui Șamil. Pentru rezolvarea conflictului, Șamil a convocat o întâlnire a tuturor naibilor în Cecenia, în aulul Avturî, la care l-a invitat și pe Hagi Murad.

De frica răzbunării lui Șamil, la 23 noiembrie 1851, îm-



Soldați ruși în Caucaz, pictură de Grigori Grigorievici Gagarin (1810-1893)



Regina Mărioara și regele Alexandru

Take Ionescu, poate fi atât de mândru.

Condițiile politice și economice ale Europei Centrale s-au modificat, la fel ca diviziunile ei geografice, mai ales în Balcani, unde elementele explozive s-au acumulat în mare cantitate. România și Serbia, legate prin noua și viguroasă alianță, se află în fața unor grele obligații, nu doar în ceea ce privește reconstrucția economică și stabilitatea politică a Europei Centrale, dar și pentru menținerea noii ordini în Balcani și apărarea ei împotriva oricărei intruziuni, fie politice, fie economice, venite din afară. Din fericita apropiere

generată de această logodnă, România și Serbia vor dobândi forțe noi spre a depăși greutățile în fața cărora se află, din cauza obligațiilor lor.

Logodna augustelor persoane îmbracă, așadar, o mare importanță politică și poporul sârb va fi cu atât mai fericit cu cât viitoarea lui suverană e o principesă română, pe care va ști s-o iubească și s-o adore, cu acea sinceritate sârbească ce îi e proprie și care vine din însuși sufletul național.

Vă rog, domnule ministru și dragă colega, să acceptați, odată cu felicitările mele reciproce, asigurarea înaltei mele considerații,

B. Marcovici

Henri Catargi
către prim-ministrul Belgiei

26 ianuarie 1927

Domnule prim-ministru,

Țin să vă exprim în mod spontan sentimentele de recunoștință ale guvernului meu pentru dovada de solidaritate oferită de Belgia României.

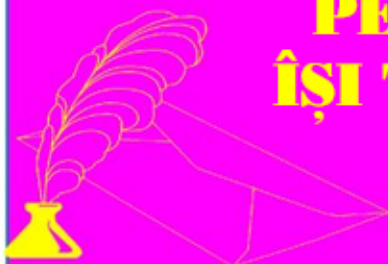
În binele pe care îl faci, ca în toate, contează și cum îl faci și de data aceasta Belgia a subliniat încă o dată frumusețea gestului ei prin chipul cum l-a înfăptuit.

Mă înclin în fața acestei manifestări de umanitate, care răspunde într-un fel atât de nobil apelului făcut societății belgiene, pentru salvarea unei vieți îndeobște prețioase și dragi României și românilor. Pot să vă spun că am fost martorul cordialității de netăgăduit a înaltelor personalități care trebuia să rezolve o problemă delicată, ca și al eforturilor organismelor de toate gradele pentru realizarea doar în câteva ore a unei lucrări de preparare, manipulare și transport, care putea părea insurmontabilă, dacă n-ar fi fost încredințată energiei, calmului și exactității ce caracterizează pe specialistul belgian.

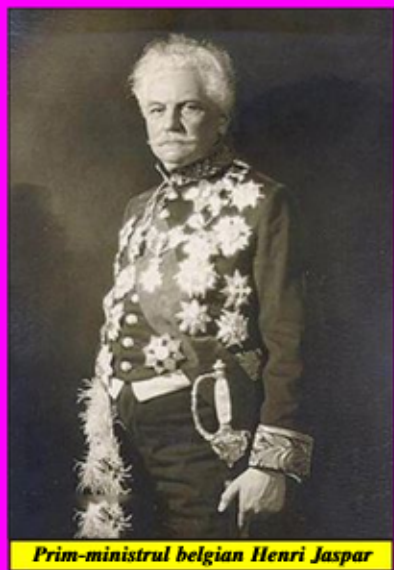
Succesul a răspuns efortului și nu mă îndoiesc defel că cealaltă izbândă, așteptată cu îngrijorare de cei pentru care tot ce e omenesc nu le rămâne străin sau indiferent, va încununa gestul Belgiei, înfrumusețându-l o dată în plus.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI



Istoria diplomației românești e plină de nume sonore care au făcut prestigiul țării, au stabilit relații de durată, rămânând adevărate repere în locurile unde au fost acreditate. Un asemenea personaj a fost Henri Catargi, aflat ani de zile în post la Bruxelles. Din arhiva lui, păstrată fragmentar la Biblioteca Națională, fondul Saint Georges, publicăm câteva piese, traduse de noi din limba franceză, ce ridică puțin vălul de pe îndeletnicirile atât de diverse ale unui trimis extraordinar și ministru plenipotențiar. Ministrul sârbilor, croaților și slovenilor (așa s-a numit între 1918-1929 Regatul Iugoslaviei) îi comentează substratul politic al căsătoriei principesei Mărioara a României cu regele Alexandru, suveranul său. Henri Catargi mulțumește prim-ministrului belgian Henri Jaspar pentru solitudinea arătată de țara sa în furnizarea materialului radioactiv trebuitor la tratarea tumorii maligne a regelui Ferdinand (Magazin istoric, nr. 10/2000). Henri Cambon, ministrul Franței la Sofia, cere ambasadorului nostru informații confidențiale despre moralitatea unui virtual om de înșurat: fratele pictorului Eustațiu Stoenescu. Dușul rece pe care ministrul îl primește prin rechemarea intempestivă la București va fi fost, neîndoios, atenuat de scrisori de simpatie precum cea a unei notabilități belgiene din 22 iunie 1929. El însuși justifică, ulcerat, gestul M.A.E. român într-o scrisoare către Alteța Sa Regală marea ducesă a Belgiei. În fine, ca o dovadă a prețuirii, peste ani, de care se bucura Henri Catargi în Belgia, el primește o notă a Legației acestei țări la București, privitoare la decizia de capitulare a regelui Leopold al III-lea în fața invaziei naziste (Magazin istoric, nr. 11/2010).



Prim-ministrul belgian Henri Jaspar

*B. Marcovici,
ministrul Regatului sârbo-
croato-sloven la Bruxelles,
către Henri Catargi*

11 ianuarie 1922

Domnule ministru
și dragă colega,

Ieri seară am primit de la guvernul meu o telegramă, prin care mi se dădea o veste

bună și îmbucurătoare, cea a logodnei Majestății Sale regelui Alexandru, augustul meu suveran, cu principesa Maria de România, care unește atât de fericit aceste două Case prietene încununate de atâta glorie.

Și azi dimineată chiar, în clipa când mă pregăteam să vă transmit, printr-un „bilețel“, expresia bucuriei patriotice ce am resimțit aflând de fericitul

eveniment, am avut plăcerea să primesc prea amabila dumneavoastră scrisoare, care mi-a arătat că inimile noastre bat la unison și că împărtășim cu egală încântare patriotică aceleași idei privind interesele politice ale celor două țări prietene și vecine, ca și trăinicia Micii Înțelegeri, de care marele vostru om de stat, marele patriot și unul dintre făuritorii ei, domnul

azi confirmarea năucitoare a hotărârii a guvernului dumneavoastră privind plecarea din Bruxelles.

Știți că ne obișnuisem să vă socotim într-atâta ca pe unul de-ai noștri, iar căminul dumneavoastră atât de afectuos ospitalier devenise un centru unde compatrioților noștri le făcea plăcere să se întâlnească sub egida unor gazde atât de perfecte, încât nu ne vom putea niciodată obișnui cu această schimbare de situație. Pe urmă se simțea întreaga sinceritate a atașamentului dumneavoastră pentru țara noastră și vă asigur că prietenii de aici vi-l întorc însutit. Și dacă adaug sentimentele personale ale familiei mele și legăturile de prietenie profundă care ne leagă de dumneavoastră, de doamna Catargi și de copiii voștri, mă cuprind o adevărată emoție și vreau să v-o împărtășesc din adâncul inimii. Credeți-mă că ea înseamnă recunoștință pentru bunătatea neîntreruptă pe care ați răspândit-o în permanență.

Al dumneavoastră foarte respectuos și mereu afectuos,
Wiley de Grimm (?)

Henri Catargi către Marea ducesă a Belgiei

Bruxelles, 29 iulie 1929

Doamnă,

Vin să mulțumesc Alteței Voastre pentru ultimul gest de bunăvoință față de noi, dând urmare scrisorii pe care soția mea și-a luat libertatea să v-o adreseze la Bled.

Ministrul Curții mi-a comunicat rezultatul misiunii sale privitor la mine, rezultat însemnat, de ale cărui amănunte vreau s-o scutesc pe Alteța Voastră.

În această primăvară, în absența Alteței Voastre, am primit asigurări autorizate nu pentru inviolabilitatea persoanei mele, ci contra unei rechemări bruște, care totuși a avut loc, din motive reale sau părelnice.

Domnii aceia nu știu să se poarte. De aceea, le-am putut scrie ca să protestez contra procedurii lor, care mi-a jignit demnitatea mai mult decât mi-a lovit interesele ori mi-a rănit vanitatea. Cu vârsta, sensibilitatea slăbește,

dar uneori dăinuie și asta face rău.

Regina Maria cunoaște devotamentul meu față de persoana ei, în amintirea regelui și a țării. Acolo am găsit o frână puternică împotriva păcatului exigenței ori al pretențiilor, ca și o consolare față de loviturile soartei, drepte sau nedrepte.

Sunt conștient că totdeauna mi-am făcut datoria, ceea ce-mi îngăduie să nu-mi amintesc de ofensele suferite.

O rog pe Majestatea Voastră să primească cele mai respectuoase omagii și profundă recunoștință pentru atenția permanentă ce a binevoit să manifeste față de cele mai neînsemnate rugăminți ale servului ei devotat,

Henri Catargi

Trimisul Regatului Belgiei către Henri Catargi

Legatia Belgiei
București, 29 iunie 1940

Dragă domnule ministru,

Așa cum desigur veți fi aflat, trei juriști belgieni bine cunoscuți au întocmit o notă pentru a stabili legalitatea capitulării armatei belgiene.

Socot că poate v-ar interesa să luați cunoștință de ea. Veți găsi un exemplar în acest plic.

Cum puteți vedea, juriștii au conchis asupra perfecte legalități a hotărârilor luate de Majestatea Sa regele și au omagiat într-un chip emoționant motivele care le-au inspirat.

Vă rog să primiți, domnule ministru, asigurarea înaltei mele considerații. ■



Reuniune a familiei regale

Vă rog să vedeți în rândurile mele, domnule prim-ministru, expresia sentimentelor de recunoștință și admirație al căror interpret neînsemnat mă fac și să credeți în asigurarea celei mai înalte considerații ale mele.

Ministrul României,
Henri Catargi

*Henri Cambon
către Henri Catargi
183, Bd. St. Germain*

30 ianuarie 1927

Dragă domnule Catargi,

Îmi îngădui să fac apel la prietenia dumitale ca să-ți cer, în mod confidențial, din partea soției mele, informații care o interesează în chip deosebit. Nădăjduiesc că vei ierta libertatea ce mi-am luat, obiectul demersului meu constituind în sine și un motiv salutar.

Iată despre ce e vorba. Soția mea are o prietenă intimă de care e foarte legată. Aceasta și-a vârât în cap să se mărite cu un compatriot al dumitale, domnul Stoenescu, fratele pictorului bine cunoscut la Paris și a cărei soră, dacă nu mă înșel [Aristița], e doamna Șerban Ghica. Tânăra în chestiune l-a cunoscut pe domnul Stoenescu în Elveția, unde el a fost de două ori ca să facă o cură preventivă, fără a fi propriu-zis bolnav. Cei doi resimt o vie simpatie reciprocă, dar prietena noastră nu știe nimic despre viața și antecedentele tânărului bărbat. Știe doar că a fost căsătorit și are doi copii, dintre care o fată de 20 de ani. Cred că ea își

imaginează că e văduv, dar, în realitate, dacă sunt bine informat, e divorțat și prima lui nevastă, născută Pontbriand, s-a recăsătorit. Prietena noastră e foarte preocupată să știe dacă primul menaj al interesatului a fost unul bun și dacă el a fost un soț de treabă. Am impresia că divorțul dă un răspuns negativ primei întrebări, dar o lasă în suspensie pe a doua, căci vina poate fi doar de partea soției.

Știu că ești foarte legat de familia care ne interesează. E o indiscreție să te întreb despre personajul în discuție și în special despre cum a fost ca soț ca o apreciere personală? Nu e nevoie să-ți spun că scrisoarea dumitale va fi arsă îndată și că soția mea și cu mine vom fi unicii depozitari ai confidențelor dumitale. Îmi pare rău că e vorba de o prietenă, pentru care soția mea nutrește o caldă afecțiune și tremură să n-o vadă făcând un pas greșit.

Îți mulțumesc cu anticipație.

Carierele noastre au pus între noi toată întinderea

Europei și îmi pare rău. Am fost numit ministru la Sofia și mă grăbesc să-mi iau postul în primire în 15 zile. Inutil să adaug că-mi doream un cu totul alt post. De data asta a trebuit să renunț, fără a pierde însă speranța pentru altă dată... Soția mea, de la care am vești excelente, va veni la mine în vară, cu o parte dintre copii.

Te rog, dragă domnule Catargi, să depui respectuoasele mele omagii la picioarele doamnei Catargi, fără a mă uita pe lângă domnișoarele, fiicele dumitale, și să crezi în amintirea mea sinceră și în sentimentele mele întrutotul devotate,

Henri Cambon

*Un oficial belgian
către Henri Catargi*

22 iunie 1929
102, avenue Molière

Dragul, foarte dragul meu ministru,

Am resimțit o profundă emoție și știu că va fi împărtășită de atâția prieteni văzând



Regele Ferdinand și regina Maria prin fața Cercului Militar Național, la 10 mai 1923

În vederea realizării aceluia deziderat, au fost desfășurate acțiuni menite a contrabalansa propaganda ungară și a prezenta opiniei publice germane și italiene, precum și conducătorilor celor două state, justetea revendicărilor românești. Un loc central în acea campanie de pregătire a argumentelor științifice pentru viitoarea conferință de pace l-a avut și demografia. În toamna anului 1940, medicul, demograful și statisticianul Sabin Manuilă (1894-1964), pe atunci directorul Institutului Central de Statistică, a înaintat o scrisoare lui Ion Antonescu, din care cităm: „Rostul meu în calitate de om de știință și de ardelean este să insist pentru înarmarea țării cu cele mai importante arme de care vom avea nevoie la conferința păcii, pentru recăștigarea granițelor noastre naționale. Este singurul ideal care mă preocupă în momentul de față, este însăși rațiunea existenței mele. Militez pentru această idee între toate împrejurările, cu scrisul, cu viu grai și cu fapta” (Arhivele Naționale Centrale, București, *Fond personal dr. Sabin Manuilă*, dosar I/899, f. 6-7).

Demografia militans

Într-adevăr, Sabin Manuilă, Anton Golopenția, Ștefan Manciușea, David Prodan ș.a. au reușit, în acei ani, să confere preocupărilor lor științifice și o altă finalitate, ceea ce ne îndreptățește să lansăm formula



*Sociologul și statisticianul
Anton Golopenția (1909-1951)*

demografia militans, pentru a le caracteriza activitatea profesională onestă, pusă în slujba intereselor majore ale națiunii române. Intenția lor a fost nu numai de a de-

monstra că românii reprezentau în acea perioadă populația majoritară a Transilvaniei, ci și că ei constituiseră, încă din Evul Mediu, populația cea mai numeroasă. De aceea, în mod firesc, s-au îndreptat spre sursele statistico-demografice pe care le aveau la îndemână, pentru a extrage informațiile necesare.

Prima mare înregistrare riguroasă a populației din monarhia habsburgică s-a desfășurat în timpul împăratului Iosif al II-lea (1765-1790), mulți specialiști apreciind că recensământul din 1784-1787 poate fi considerat drept prima conscriere cu adevărat sistematică a potențialului uman din provinciile ce depindeau de Curtea de la Viena.

Din păcate, rezultatele detaliate pentru Transilvania au rămas aproape necunoscute vreme de mai bine de 150 de ani, deși, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și până în perioada interbelică, au apărut, în diverse reviste, semnalări, precum și date generale pentru anumite comitate. Abia în anul 1938 a fost publicată, la Budapesta, o lucrare în care se regăseau sistematic informații demografice privind comitatele ardeleni (Gusztáv Thirring, *Magyarország népessége II. József korában*, 1938; Populația Ungariei în timpul lui Iosif al II-lea). Tocmai acel recensământ a constituit în prima jumătate a anului 1942 obiectul unei intense corespondențe diplomatice între București, Viena și Berlin.



*Demograful și statisticianul
Sabin Manuilă (1894-1964), i-a înaintat o scrisoare lui Ion Antonescu*

CĂUTÂND DREPTATE PRIN ARHIVE

IOAN BOLOVAN, SORINA PAULA BOLOVAN



Anularea deciziilor de la Viena, din 30 august 1940, laitmotiv al mai tuturor întâlnirilor dintre mareșalul Ion Antonescu și Hitler

iunie 1941 în războiul antisovietic alături de Germania și aliații acesteia a permis, prin efortul militar și diplomatic al țării noastre, recuperarea, până în toamna anului 1941, a Basarabiei și a Bucovinei de Nord. Realipirea Transilvaniei de Nord-Vest și implicit anularea deciziilor de la Viena din 30 august 1940 au rămas un obiectiv major al activităților întreprinse în anii următori de Casa Regală a României, fiind în același timp și un laitmotiv al mai tuturor întâlnirilor dintre conducătorul statului român, mareșalul Ion Antonescu, și liderii

În vara anului 1940, România Mare a fost dezmembrată, ca urmare a ultimatumului înaintat de U.R.S.S. la sfârșitul lunii iunie și a acțiunilor politico-diplomatice ale Ungariei și Bulgariei, finalizate prin arbitrajul de la Viena, din 30 august, și tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940. Factorii politici responsabili ai României și-au stabilit ca obiectiv prioritar în perioada următoare recâștigarea teritoriilor pierdute. Intrarea României la 22

Germaniei și ai Italiei.



Cluj, 1940

ce interesează drepturile și trecutul unui neam“.

Din nou i-au fost trimise lui R. Bossy telegrame prin care i s-au solicitat alte intervenții pe lângă autoritățile germane în vederea acordării autorizațiilor necesare. (Din păcate, nu am avut acces la arhivele germane, pentru a verifica dacă Bossy a transmis cererile solicitate de la București, însă în jurnalul diplomatului român nu se găsesc deloc referiri la acea problemă, deși el acordă uneori destulă importanță unor întâlniri cu persoane nesemnificative, unor dineuri aparent lipsite de relevanță! Să fi considerat problema accesului în arhivele vieneze o chestiune minoră, căreia nu merita să-i aloce niciun rând?)

Concomitent, Ministerul Afacerilor Străine a intervenit, la 2 iunie 1942, în același sens, și pe lângă Legația Germaniei din București, pentru a facilita comunicarea cu oficialitățile de la Berlin, în sensul consultării manuscrisului recensământului de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Obstacolele apărute l-au determinat pe R. Bossy să trimită, la 9 iunie 1942, o documentată scrisoare Ministerului Român al Afacerilor Străine, în care își expunea toate demersurile întreprinse, precum și posibila explicație pentru tergiversarea, de către autoritățile germane, a rezolvării solicitării. Elocventă pentru implicarea personală a lui Ion Antonescu în chestiune este un document din fondul consultat, respectiv o copie a



Împăratul Iosif al II-lea (1765-1790), în timpul căruia s-a desfășurat prima mare înregistrare riguroasă a populației din monarhia habsburgică

raportului lui R. Bossy din 9 iunie 1942, pe care conducătorul statului român a notat: „Să se continue efortul. Refuzul este în avantajul cauzei noastre. El însuși face dovada dreptății și a dorinței de a o ascunde. Ticăloși au fost guvernării cari au abandonat această problemă după Unire și s-au ocupat de interesele lor. A fost un timp când puteam obține orice din Arhivele de la Viena. Acest efort făcut astăzi chiar cu rezultate negative va fi folosit la Conferința Păcii“.

Între timp, la 14 iulie 1942, Bossy a anunțat că nici strădaniile atașatului militar al României de la Berlin, colonelul Gheorghe, pe lângă Înaltul Comandament al Wehrmachtului nu au avut mai mulți sorți de izbândă. Totuși, în urma unui nou demers al ministrului Bossy la Auswärtige Amt, autoritățile germane au consimțit la un

compromis, acceptând că ar putea fi puse la dispoziția Consulatului român de la Viena doar originalul foilor cadastrale, precum și al descrierilor regionale realizate la 1784-1787. Drept consecință, profesorul Mara N. Popp a efectuat în perioada următoare o nouă deplasare la Viena, pentru a copia acele materiale documentare. De altfel, o parte a cercetărilor s-a materializat prin publicarea unor studii privind realitățile demografice din anumite zone ale României la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Cu siguranță, Mara N. Popp, care era și consilier pe lângă Ministerul Regal al Afacerilor Străine din București, a elaborat mai multe informări și sinteze pentru superiorii săi. Crearea, în vara anului 1942, de către Mihai Antonescu, a Biroului Păcii a însemnat și o sporire a responsabilităților oamenilor de știință, mai cu seamă a demografilor, în vederea pregătirii materialelor statistice necesare refacerii frontierelor etnice ale statului român.

Documentele din dosarul de la Arhivele Diplomatice de la București aruncă o lumină nouă, particulară, asupra relațiilor diplomatice dintre România și Germania în prima parte a anului 1942. Ele reflectă, la fel ca multe alte piese documentare din acei ani, edite sau inedite, tensiunile manifestate între cele două state aliate, ca urmare a pozițiilor divergente față de anumite probleme politice, militare etc. ■

Astfel, la începutul lunii februarie 1942, la solicitarea expresă a lui Ion Antonescu, secretarul general de la Ministerul Regal al Afacerilor Străine, Gheorghe Davidescu (cel care primise, cu doi ani în urmă, ca ambasador al României la Moscova, textul ultimatumului sovietic), a expediat Consulatului General al României la Viena o telegramă prin care se solicita imperativ arhivarului delegat pe lângă consulatul respectiv să copieze părțile referitoare la Transilvania și Banat din recensământul efectuat în timpul lui Iosif al II-lea și să le trimită la București. Consulul român de la Viena, Camil Demetrescu (1923-1992), a și dispus ca arhivarul, pe care îl avea în subordine, să facă primele cercetări, solicitând apoi Legației României de la Berlin să facă demersurile necesare pe lângă Auswärtige Amt (Ministerul de Externe) și șeful Arhivelor de Război din Potsdam pentru a se da autorizațiile necesare de copiere a materialului documentar. Austria fusese inclusă în Reich în anul 1938.

Un funcționar – C. Mareș –, împreună cu arhivarul consulatului, dr. Auner, și cu directorul Arhivelor de război din Viena, generalul Rudolf von Kiszling, au studiat preliminar materialul existent în arhivele vieneze și au ajuns la concluzia că fotografierea lui ar dura câteva săptămâni, fiind necesară procurarea materialului fotografic (plăci, hârtie fotografică, soluții) din

țară. Raportul arhivarului Auner este relevant: „Conscripțiunea din timpul lui Iosif al II-lea se găsește în Arhivele de război din Viena și conține mai multe acte și documente... După părerea cercurilor de specialitate, o exactă culegere și copiere a acestui material ar dura aproximativ un an, dar cred că, dacă mi se va aproba un funcționar auxiliar, să fiu în 4-5 luni gata“.

Se implică Ion Antonescu personal

Cum repetatele apeluri ale Consulatului din Viena către Legația României de la Berlin pentru obținerea aprobărilor necesare copierii materialului arhivistic referitor la recensământul din 1784-1787 nu au găsit răspuns, secretarul general al Ministerului Regal al Afacerilor Străine i-a trimis, la 1 aprilie 1942, lui Raoul Bossy, ministrul României la Berlin (1941-1943), o telegramă, solicitându-i urgentarea demersurilor pe lângă Auswärtige Amt în vederea obținerii acordului de copiere a materialului de la Viena. În

același timp, profesorul Mara N. Popp, șef de lucrări la Facultatea de Științe (catedra de Geografie) a Universității din București și consilier la Oficiul de studii al ministerului, a primit, la 7 aprilie 1942, misiunea de a se deplasa la Viena pentru a examina valoarea documentară a recensământului iosefin. Popp a plecat imediat. La sfârșitul stagiului (7 mai 1942) a înaintat un amplu raport, în care arăta importanța izvorului statistic, dar și greutățile întâmpinate pe parcursul șederii la Viena.

Însuși șeful statului s-a implicat, însărcinându-l pe Mihai Antonescu să se ocupe de rezolvarea tuturor aspectelor ce decurgeau din situația creată. Astfel, prin ordinul nr. 6.029 din 9 mai 1942, mareșalul decidea: „Dl. Mihai Antonescu este rugat să facă tot ce este posibil pentru a fi autorizați să consultăm arhivele care ne interesează de la Viena. Am făcut crima de a nu ne ocupa de această problemă când puteam să o facem: imediat după războiul reîntregirii și chiar după aceea până în 1938. Trebuie să reparăm. În aceste arhive și în acelea

ale fisei și școalei vom putea găsi f.[oarte] multe documente prin care să înfrângem poziția ungară. Deci trebuie încercat totul. Nu se poate ca Dl. v.[on] Ribbentrop, dacă este animat de sentimente amicale și de simțul dreptății, să ne refuze dreptul ce avem de a cerceta aceste arhive și a scoate din ele tot



Carol al II-lea pe puntea navei „Transilvania“, în 1940



Escadron

cfartir, *cuartir*, *fartir*), cuvântul apare în letopisețul lui N. Costin, înainte de forma *cartier*, împrumutată în secolul al XIX-lea (prima sa atestare este la T. Maiorescu). În română există și verbul (*a*) *cartirii* (împrumutat din rusescul *kvartirovani*), mai cunoscut în forma (*a*) *încartirii* (derivat românesc cu prefixul *în-*). În rusă s-a creat, de la aceeași bază, cuvântul *kvartal* „cartier” (cf. și germ. *Quartal*), împrumutat în graiul moldovean sub forma *cvartal* (1834).

De la *quattuor* „patru” s-a format, în latină, numeralul *quadraginta* „patruzeci”, care a devenit, în latina populară din Galia, *quaranta*. Acesta s-a moștenit în limbile romanice occidentale: fr. *quarante*, it. *quaranta*, sp. *cuarenta*. De la lat. *quadraginta* „patruzeci”; impozit de 1/40”, transformat în latina populară în *quarisma* (formă neatestată, dar reconstruită conform legilor fonetice), s-a dezvoltat sensul „a patruzecia zi (înainte de Paști)” în latina bisericească, după modelul limbii grecești ecleziastice. Acest sens s-a

transmis tuturor limbilor române: it. *quarisma*, fr. *carême*, sp. *cuaresma*, port. *quaresma*. L-a moștenit și româna în *păresimi* „postul Paștelui, care durează patruzeci de zile” (în Mun-

tenia circula în forma *miez-păresimi*, *miez-păreși*, prin contaminare cu *perete*).

De la același numeral latinesc s-a dezvoltat fr. *quarantaine* „izolare pe durată variabilă (de 40 de zile, la origine), care se aplica mărfurilor sau călătorilor ce proveneau din țări unde existau boli contagioase”, cuvânt împrumutat și de română, în secolul al XIX-lea: *carantină* (în unele dicționare se consideră că provine din rusescul *karantin*). În franceză există verbul *écarter* „a separa, a îndepărta”, format de la termenul (și acesta neatestat) din latina populară *exquartare* (derivat de la *quartes*) care însemna „a împărți în patru”. Termenul francez a fost împrumutat și în română: (*a*)

ecarta „a îndepărta”. De la acest verb s-a format, în franceză, derivatul *écartement*, împrumutat și acesta de română: *ecartament*.

Un verb latinesc neatestat *exquadrare* „a tăia în sferturi” s-a transmis francezei în forma *équarrir* „a ciopli în formă de pătrat, în unghiuri drepte; a mări, a lărgi o gaură”, de la care s-a format derivatul *équarrissage*, împrumutat de română: *ecarisaj*. Tot de la un cuvânt neatestat în latină *exquadra*, format de la *exquadrare* menționat mai sus, s-au format fr. *escadre*, it. *squadra*, sp. *escuadra*; neologismul românesc *escadră* este împrumutat din franceză. Fr. *escadron*, împrumutat din it. *squadrone*, augmentativ de la *squadra*, l-am luat și noi în română: *escadron*. De la același cuvânt s-a format derivatul *équerre* „obiect care servea la trasarea obiectelor pătrate”, împrumutat în română: *echer*. În sfârșit, engl. *square* „pătrat” a pătruns în franceză ca *square* și din franceză îl avem și noi în română pe *scuar*.

(Va urma)



Stație de carantină la Sculeni, iulie 1837



Pastila de cuvinte

Numărul 4 nu pare să fi fost un număr magic, cum era 3, despre care am vorbit în două numere precedente ale revistei. Totuși, după părerea lui L. Lévy-Bruhl, în *Les fonctions mentales dans les sociétés primitives* (Funcțiile mintale în societățile primitive), Paris, 1922, la indienii americani numărul 4 are funcții magice. Pornind de la această remarcă, Al. Graur se întreabă dacă n-a fost cândva și în civilizația europeană un număr cu o semnificație deosebită, de vreme ce avem 4 puncte cardinale sau 4 anotimpuri. Este sigur însă că de la numărul 4 s-au format numeroase cuvinte, care au ajuns și în română.

NUMĂRUL 4

Academician MARIUS SALA

Cuvântul *patru* este moștenit din latină: *quattuor*, redus în latina vulgară la *quattor*, s-a păstrat în toate limbile romanice (rom. *patru*, it. *quattro*, fr., prov., cat. *quatre*, sp. *cuatro*, port. *quatro*; există și în limbile romane mai puțin cunoscute: în sardă *battóro*, în retoromană *quater*, în friulană *karatri*; l-a avut și limba dalmată, azi dispărută – *kuatro*). De remarcat că, în română și sardă, lat. *qu* (pronunțat *kw*) urmat de *a* are un tratament special: a devenit *p* (în rom. *patru*), respectiv *b* (în sard. *battóro*), cu pierderea velarității (velar este sunetul care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin atingerea sau prin apropierea rădăcinii limbii de vâul palatului).

De la *quattuor* s-au format, în latină, numeroase derivate și compuse, dintre care unele s-au transmis

limbilor romanice și, din limbile romanice, au ajuns și în alte limbi. Numeralul ordinal derivat din *quattuor* era în latină *quartus*, „al patrulea” și s-a transmis unor limbi romanice: fr. *quart* (păstrat până la sfârșitul secolului al XVI-lea, când a fost înlocuit de *quatrième*), it. *quarto*, sp. *cuarto*. Cuvântul *quart* s-a menținut în franceză, dar s-a pierdut legătura sa cu ordinalele, căpătând sensul de „serviciu de patru ore executat de o santinelă sau de un paznic”. Cuvântul românesc *cart* este împrumutat din franceză, cu acest sens. Avem

și un derivat românesc: *cart-nic*. Același cuvânt fr. *quart* a ajuns, prin germană (*Quart*) și maghiară (*kárt*), în graiul românesc din Transilvania tot în forma *cart*, dar cu sensul „doniță”.

Românescul *cuartă* „interval dintre patru note consecutive” este un neologism care provine din fr. *quarte* și din it. *quarta*.

Un derivat francez al lui *quart* este cuvântul *quartier* „cartier”, care a însemnat la început „un sfert din oraș”. Mai târziu, a fost folosit pentru a denumi partea din-

tr-o localitate unde erau cantonate trupe, de unde a apărut expresia *quartier général* (abreviat Q.G.) „cartier general”. Cuvântul a intrat în germană (*Quartier*), dar și în rusă (*kvartira*) cu înțelesul de „locuință”. De remarcat că, sub forma *cvartir* (cu variantele



La indienii americani numărul are funcții magice



Avrămeasa are și ea rosturi magice

și, de aceea, la 1 august aceștia erau goliți, lăsându-le albinelor doar puțină miere, cât să le ajungă până la primăvara următoare.

De la 1 august oamenii nu se mai scăldau în râuri, pentru că se credea că „ursul își băga coada în apă”, aceasta fiind de acum înainte tot mai rece.

La nici o săptămână, în 6 august, credincioșii prănuiesc Schimbarea la Față a lui Iisus pe muntele Taborului, care se suprapune peste o sărbătoare populară, Pobrejenia.

De la această dată frunzele pomilor încep să se îngălbenescă, păsările călătoare se pregătesc de plecare spre alte locuri cu clima blândă, plantele se opresc din creștere. Este o zi de hotar între vară și toamnă. Imaginarul popular acreditează ideea că nu este bine ca în această zi să pleci la drum lung, pentru că te-ai putea rătăci.

Se mai spune că acum unele fructe „își arată dulceața” (se gustă rodul nou al viilor, strugurii, rostindu-se cuvintele „boabe noi în gură veche”) și se dau de pomană pentru sufletul morților. Unii

credincioși ajunează în această zi sau mănâncă doar struguri.

Gospodinele taie leușteanul și îl pun la uscat pentru iarnă, culeg avrămeasa și mușetelul, alunele și usturoiul (toate acestea având și rosturi magice și apotropaice, de apărare împotriva duhurilor rele).

Cei ce se roagă în această zi să scape de un viciu se spune că vor fi ajutați să se vindece (de exemplu, de beție).

Iconarul țaran și-a imaginat scena Schimbării la Față a lui Iisus în trei secvențe. În secvența din stânga este înfățișat urcușul lui Iisus pe muntele Tabor (alături de Ioan, Iacob și Petru), iar în dreapta, coborârea de pe munte și gestul lui Iisus prin care le spune acestora să nu povestească nimic din ce au văzut. În centru, este zugrăvit momentul Schim-

bării la Față, Iisus fiind înfățișat în vârful muntelui. Veșmintele Lui sunt strălucitoare, proiectate pe fundal auriu, iar în jurul capului are un nimb strălucitor.

De asemenea, mai sunt zugrăviți Sf. Ilie în dreapta, ca temelie a proorociilor, și Moise, în stânga, ca reprezentant al Legii vechi. Ambii stau pe câte un vârf de munte și se închină reverențios lui Iisus.

In registrul inferior sunt zugrăviți ucenicii, a căror stare de mișcare și neliniști contrastează cu sobrietatea și echilibrul scenei centrale. Aceștia sunt redați căzuți la pământ, înspăimântați de vedenia fulgerătoare. Petru stă în genunchi și privește la Iisus, Iacob este căzut și stă cu spatele la lumină, iar Ioan este orbit de puterea luminii dumnezeiești. Iisus Hristos este „Soarele dreptății” și „Răsăritul cel de sus”, izvorul luminii care inundă întreaga scenă. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
 luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
 cultural.srr.ro

A fost odată ca niciodată



Două icoane reprezentând Schimbarea la Față: zugravul țăran pe sticlă l-a înfățișat pe Iisus în registrul superior, pe munte (stânga), nu a pictat și scena apostolilor, uimiți după trăirea Schimbării la Față (dreapta)

DE LA SFINȚII MACABEI LA POBREJENIE

Dr. GEORGETA ROȘU

August, a opta lună în calendarul gregorian și a șasea în cel roman, poartă chiar numele împăratului Augustus. În popor mai este numită și Augustu, Agust, Agost, Gustar, Măselariu sau Secerar. La câmp și în livezi se desfășoară în această lună numeroase activități economice, care trebuie realizate foarte repede, deoarece sunt esențiale, atât pentru bogăția hambarelor, cât și pentru asigurarea hranei animalelor peste iarnă.

Acum se secără holdele de grâu și se cosește otava a doua oară.

Numărul mic de sărbători din această lună este o mărturie că în august nu era timp de petrecut. În luna august se aniversează frații Macabei sau Ziua Crucii de vară (1 august), Schimbarea la Față a Domnului nostru Iisus Hristos (6 august), Sf. Maria Mare (15 august) și Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul (29 august).

În satul tradițional la 1 august, odată cu pomenirea sfinților Macabei, preoții făceau agheasmă pentru a fi stropite grădinile și livezile împotriva insectelor și a viermilor, care distrugeau legumele și pomii. Femeile nu lucrau în această zi, ca să le fie feriți copiii de boli și de accidente. Mergeau la biserică și duceau spice și flori care, după ce erau sfințite, deveneau bune de leac. Grâul sfințit era pus în sămânța pentru anul următor.

Sărbătoarea se mai numește și Ziua Ursului. Ținând sărbătoarea, oamenii sperau să obțină protecția divină, pentru ca vitele să le fie ferite de urși. Chiar îndeplineau un ritual, care consta în aruncarea unei bucăți de carne din pragul casei, rostind „na, ursule!”, cu speranța că urșii și lupii își vor astâmpăra astfel foamea și nu vor mai ataca turmele de oi și cirezile de vite aflate la munte. Urșii mai dădeau iama însă și printre stupii de miere

Microarhiva „Magazin istoric“

CENZURA ȘI SECRETUL DE STAT

LILIANA COROBICA

În anul 1949, când s-a înființat Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, adică instituția cenzurii, apărarea secretului de stat nu intra în atribuțiile acesteia. Conform Decretului nr. 218, din 20 mai 1949, pentru organizarea D.G.P.T. de pe lângă Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române, instituția avea următoarele obligații: „a) Redactează Buletinul Oficial al Republicii Populare Române; b) Autorizează apariția oricăror tipărituri: ziare, reviste, programe, afișe etc., luând măsuri pentru respectarea condițiilor legale de imprimare; c) Autoriz[eaz]ă tipărirea cărților de tot felul, în Capitală și Provincie; d) Autoriz[eaz]ă difuzarea și colportajul cărților, ziarelor și a oricăror altor tipărituri, precum și importul sau exportul de ziare, cărți sau obiecte de artă; e) Reglementează condițiile de funcționare a librăriilor, anticărilor de cărți, bibliotecilor publice, depozitelor de ziare, depozitelor de cărți etc.; f) Redactează și difuzează presei comunicările oficiale ale Consiliului de Miniștri și coordonează activitatea serviciilor de presă ale ministerelor, departamentelor și instituțiilor publice“.



22 august 1952. Petru Groza, Gheorghiu-Dej, Iosif Chișinevski, Gheorghe Apostol, Simion Bughici, Miron Constantinescu, la solemnitatea depunerii unor coroane de flori la Monumentul Eroilor Sovietici din Piața Victoriei (fototeca online a comunismului, cota 124/1952)

Primele acțiuni importante ale cenzurii au fost legate de epurarea cărților și controlul efectiv al tuturor tipăriturilor. Încercarea cenzurii de a monopoliza „secretul de stat“ trebuie explicată prin influența pe care instituția sovietică o avea asupra cenzurii românești.

În U.R.S.S., cenzura, ca organ independent, s-a format

la 6 iunie 1922, sub denumirea de „Direcția Generală pentru Literatură și Tipărituri“ (GLAVLIT), fiind o instituție subordonată Comitetului pentru Educație (NARKOMPROS). În 1935, GLAVLIT-ul a avansat, subordonându-se direct Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., schimbându-și titulatura în „Direcția Gene-

rală pentru Păstrarea Secretului de Stat“. La sfârșitul anului 1944, directorul cenzurii sovietice, N.G. Sadikov, își trimitea emisarii să implementeze sistemul și în țările tocmai „eliberate“. În ianuarie 1945, cenzorii-instructori raportau deja la Moscova că operația de „clonare“ a sistemului sovietic de cenzură

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ



● **Costin Feneșan – SUB STEAG STRĂIN. COMUNISTI ȘI PARTIDUL COMUNIST DIN ROMÂNIA ÎN ARHIVA KOMINTERNULUI (1919-1924)**

Editura Enciclopedică, București, 2011, 1.095 pp.



● **DOCUMENTE DIPLOMATICE ROMÂNE, SERIA A II-A, VOL. 18, PARTEA A II-A, 1 IULIE-31 DECEMBRIE 1936** (volum realizat de Laurențiu Constantiniu, Alin-Victor Matei, Andrei Șiperco; sub egida Ministerului Afacerilor Externe și a Institutului Diplomatic Român)

Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2010, 919 pp.



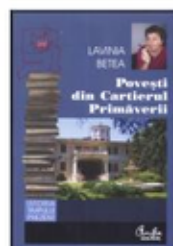
● **Ion Constantin – GHERMAN PÂNTEA ÎNTRE MIT ȘI REALITATE**

Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2010, 384 pp.



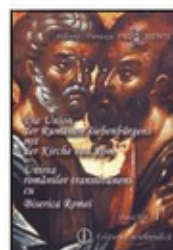
● **Petre Țurlea – REGELE MIHAI ȘI MAREȘALUL ANTONESCU**

Editura SemnE, București, 2011, 447 pp.



● **Lavinia Betea – POVEȘTI DIN CARTIERUL PRIMĂVERII**

Editura Curtea Veche, București, 2010, 309 pp.



● **UNIREA ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI CU BISERICA ROMEI, VOL. I, DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ ÎN ANUL 1701** (editat de Johann Marte, Viorel Ioniță, Iacob Mârza, Laura Stanciu și Ernst Christoph Suttner)

Editura Enciclopedică, București, 2010, 335 pp.



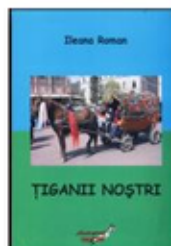
● **Elena Siupiur – EMI-GRATIA: CONDIȚIE UMANĂ ȘI POLITICĂ ÎN SUD-ESTUL EUROPEAN** (sub egida Academiei Române, Institutul de Studii Sud-Est Europene)

Editura Academiei Române, București



● **Valentin Păunescu – PRIVIND ÎNAPOI CU LUCIDITATE** (ediție alcătuită, cuvânt înainte și note de Valeriu Răpeanu)

Craiova, 2010, 827 pp.



● **Ileana Roman – ȚIGANII NOȘTRI**

Editura Autograf MJM, Craiova, 2010, 201 pp.



● **Dumitru Hincu – SCHIȚE PENTRU UN TABLOU DE EPOCĂ (1930-1940)**

Editura Vivaldi, București, 2010, 221 pp.



● **ALMANAH BISERICESC ȘI ASPECTE PASTORAL-MISIONARE**

Editura Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, 2011, 490 pp.



● **CLIO 1989** (sub egida Institutului Revoluției Române din decembrie 1989)

An VI, nr. 1-2 (11-12), București, 2010

rezerva lor prin faptul că documentele sus-arătate trec prin controlul Consiliului de Miniștri.

Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor este un organ al Consiliului de Miniștri și are ca sarcină de bază, stabilită prin H.C.M. no. 267 din 1954, cităm: „Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor exercită controlul de stat în scopul apărării secretului de stat și din punct de vedere al conținutului politic, asupra tuturor materialelor cu caracter de propagandă, agitație și a oricăror tipărituri, imprimate, ce urmează a fi difuzate în public“.

Până în momentul de față, Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor a exercitat controlul asupra materialelor cuprinse în proiectul de dispoziție în momentul intrării lor în publicitate, prin presă, radio, etc.

Considerăm din punct de vedere politic și juridic și pe baza experienței practice că este mai just ca acest control să aibă loc înainte de aprobarea de către Guvern a intrării în publicitate a planurilor de stat și a comunicatelor D.C.S. și această aprobare să aibă loc pe baza avizului Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor.

DIRECTOR GENERAL,
I. Ardeleanu
[Iosif Ardeleanu,
directorul general al
instituției între anii
1951-1973 – n.a.]

STRICT-SECRET

Copia no. 2 Tov. Vidrașcu
[director general adjunct al
instituției – n.a.]

Înapoiat 12 octombrie
[mențiune scrisă de mână –
n.a.]



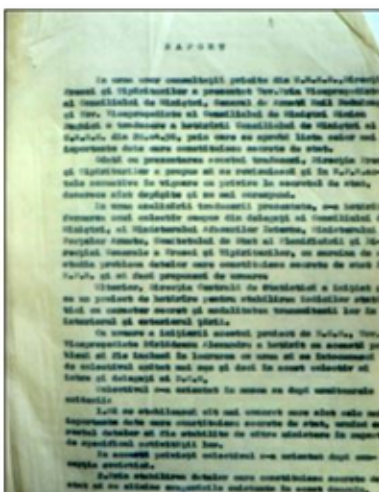
**Referat cu privire
la îndeplinirea sarcinilor cenzurii**

CONSILIUL DE MINIȘTRI AL REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

DISPOZIȚIE

pentru reglementarea condițiilor de dare în publicitate a unor materiale tratând probleme ce pot avea caracter de secrete de stat,

Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne dispune:



**Raport de revizuire a notelor
normative în vigoare cu privire
la secretul de stat**

1. Nu vor putea fi date publicității sub nicio formă, decât în baza avizului prealabil al Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor:

– planurile de Stat și comunicatele Direcției Centrale de Statistică;

– materialele privind explorarea sau darea în exploatare a unor noi mine, schele petrolifere;

– proiectarea de construcții, construcția sau intrarea în funcțiune – integral sau parțial – a unor întreprinderi, fabrici, uzine, combinate (anumite subunități ale acestora; furnale, cupatoare Siemens-Martin etc.) de interes național. Se exceptează de la prevederile prezentei dispoziții întreprinderile, fabricile, combinatele destinate producției bunurilor de larg consum.

Enumerarea de mai sus nu este limitativă, putând fi precizată și completată (sic!) prin instrucțiunile Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor.

2. Materialele arătate la punctul 1 destinate publicității vor fi depuse de către departamentul interesat, în vederea obținerii vizei, la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, cu cel puțin 48 de ore înainte de data stabilită pentru publicarea lor. Odată cu propunerile pentru darea în publicitate a acestor materiale, se vor menționa mijloacele și limitele în care se va face publicitatea.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINIȘTRI
Gh. Gheorghiu-Dej

**DIRECTOR GENERAL
AL TREBURILOR
CONSILIULUI DE
MINIȘTRI,**
Petre Costache

București, 8 oct.[ombrie]
1954 ■

POLONIA MEDIEVALĂ ȘI CONDIȚIA EVREILOR

CARMEN AMZA

În Europa Apuseană a Evului Mediu, evreul a reprezentat, alături de lepros, cerșetor, proscris, eretic sau de practicantul unei meserii înjositoare, un personaj marginal. El ocupa un loc la periferia societății, nu atât din punctul de vedere al situației financiare, ci, mai ales, datorită concepției religioase a epocii: cel ce nu aparținea creștinismului trebuia repudiat. Mai mult, evreii, ca descendenți ai neamului ce se făcuse vinovat de uciderea Fiului lui Dumnezeu, trebuia blamați și respinși pentru totdeauna.

Ca orice alt marginal, evreul a fost ținta unei multitudini de stereotipuri negative, prin care i-au fost atribuite o serie de însușiri malefice, având ca rezultat conturarea unui ciudat portret fizic („înzestrat“ cu elemente demonice: coarne, coadă, miros corporal dezgustător), dar și comportamental (evreul fiind acuzat de: vrăjitorie, otrăvire a fântânilor, omor ritualic, profanare a ostiei și a obiectelor de cult creștine).



„Ereleichen vbelat haben auch die iuden vber simon ier darnach in dem steylein Nota in Foriaul geleget
 Legenda omorării copilului Simon din Trent de către evrei
 (recunoscuți și după pungile cu bani pe care le poartă); gravură dintr-un incunabul de secol XV

GUSTAR

1

1943. John Fitzgerald Kennedy se află în Pacificul de Sud, la comanda unei vedete lansatoare de torpile, o PT Boat. Misiunea lui constă în acea seară în a trece prin apele strâmtorii Blackett. Nu se arată niciun semn al prezenței inamice japoneze.

Sunt patrulări plictisitoare, iar unul dintre oamenii din echipaj îl tachinează pe locotenentul său în legătură cu Winston Churchill. Îi este greu să creadă că tânărul comandant, care n-are decât 25 de ani, ar fi putut să-l cunoască pe prim-ministrul britanic. Dar este adevărat, pentru că tatăl lui John a fost ambasadorul S.U.A. la Londra, până în 1940. Deodată, o masă enormă se profilează la orizont. Este un distrugător nipon, care taie literalmente în două nava americană. Pupa ia imediat apă, provocând înecarea a doi membri ai echipajului. Rezervoarele de benzină explodează, oamenii se aruncă în mare. Kennedy reușește cu greu să îi adune pe supraviețuitori în jurul bucăților de epavă care încă plutesc. Va înota ore în șir, până la insula cea mai apropiată, trăgând după el pe mecanicul de bord rănit. Isprăvile din Pacific îl vor ajuta însă când se va lansa în cariera politică, deși, când era întrebat, răspundea invariabil că fusese o poveste de demult.

5

1392. În pădurea de lângă Mans, ziua în amiaza mare, lui Carol al VI-lea al Franței îi iese în cale un om cu înfățișare suspectă, îmbrăcat doar într-o tunică albă. Îi apucă de frâu calul și-i spune să nu meargă mai departe, să se întoarcă, pentru că este trădat și i se va întâmpla o mare nenorocire. Regele însă nu se oprește, avansează în pădure în arșița amiezii, aparent senin. În spatele lui, lancea unui paj izbește într-o cască. Atunci Carol se sperie cu adevărat, strigă, lovește pe cei din preajmă, chiar și pe fratele lui, până în clipa când, cu privirile rătăcite, nemalecunoscând pe nimeni, este dezarmat. Nebunia lui Carol cel Nebun era abia la început. El va mai domni încă 30 de ani, până în 1422.

20

1839. Surprinși de lipsa de informații a străinilor despre numele și originea poporului român, studenții români (Ion Ghica, A.G. Golescu, D. Brătianu etc.), aflați în contact cu cercurile franceze, înființează „Societatea pentru învățătura poporului român”, cea dintâi asociație menită a activa pentru Unire în ambele Principate. Ea urmărește „formarea opiniunii franceze asupra României în secolul al XIX-lea”, răspândirea culturii printre românii de pretutindeni și, grație activității ei, apar în presa franceză numeroase articole despre situația Principatelor și dorința lor de emancipare. „Puteam să strigăm cât ne-ar fi luat gura, îi spunea Ghica lui Alecsandri, că suntem români, strănepoți de-ai lui Traian, că nimeni nu ne credea, nu ne asculta, nu ne înțelegea; surda le ziceam că noi eram valahi și că voi erați moldoveni; ni se răspundea: «Va să zică sunteți muscali? Sunteți turci?» și, prin urmare hotărâu că eram greci, de vreme ce eram schismatici (ortodocși) și ne închinam la răsărit. A trecut mult până când unii francezi au consimțit să ne zică *moldovalacs* și prin abreviație *moldac* și să numească principatele *Moldachie* sau *Valachie*.”

28

1804. Un incendiu de proporții, pornit de la o spițerie din centrul Bucureștilor, din mahalaua Șelari, izbucnește pe la „8 ceasuri din zi” și se întinde cu repeziciune din cauza vântului. „Au ars târgul tot până la 9 ceasuri din noapte, scrie călătorul Ulysse de Marsillac, astfel că de la Curtea Veche, unde au rămas în picioare doar cele două biserici, Curtea Veche și Sfântul Anton, și pușcăria, s-a întins spre Bărăție și Sfântul Gheorghe Nou, pricinuind mari pagube hanului de acolo, fiind arse mai multe biserici”.

an, evreii trebuie să ucidă un creștin, întrucât au nevoie de sângele lui. Papalitatea nu a admis niciodată veridicitatea acuzației de omor ritualic, însă clerul local a sprijinit, adesea, învinuirile.

Cea dintâi acuzație documentată de omor ritualic din Polonia a avut loc în anul 1407, la Cracovia, când preotul Budek a afirmat în timpul liturghiei de Paști că a aflat despre o asemenea crimă înfăptuită de evreii din oraș. Efectul vorbelor sale a fost instantaneu: în ciuda încercărilor autorităților regale de a pune capăt revoltei, mulțimea a devastat cartierul evreiesc. Pentru a scăpa cu viață, unii evrei au fost obligați să se boteze!

În decursul secolelor următoare, numărul evenimentelor a crescut simțitor. În anul 1636, chiar în Lublin, un copil creștin a dispărut fără urmă. Suspiciunile s-au îndreptat imediat spre membrii comunității evreiești. Câțiva au fost puși sub acuzare, însă, din lipsă de dovezi, Tribunalul Coroanei i-a achitat. Nemulțumit de rezultat, clerul local a „fabricat” un nou caz. Peter, un călugăr carmelit, a depus mărturie că fusese ademenit de către evrei într-o casă, unde un doctor german i-a luat sânge, ce a fost colectat într-un vas, timp în care evreii murmurau incantații ciudate. Cu toate că nu era vorba efectiv de o crimă, în fața unei astfel de depoziții, Tribunalul a dispus interogarea unor evrei din comunitate, sfârșind prin a-l condamna la moarte pe evreul Mark Mordecia.

La numai trei ani de la întâmplările din Lublin, evreii din Lenchitza s-au confruntat cu o situație



Cu cercul de pânză galbenă cusut pe haină

asemănătoare: doi dintre bătrânii comunității au fost acuzați de uciderea unui băiat creștin dintr-un sat din vecinătate. Cazul a fost judecat de Tribunalul Coroanei. Acuzații au fost supuși la cazne, însă au refuzat să facă vreo mărturisire. După ce au fost executați, trupurile le-au fost tăiate în bucăți.



Papa Benedict al XIV-lea a fost solicitat să promulge o bulă

Victime

În 1657, în mica așezare Ruzhani, din provincia lituaniană Grodno, a avut loc un alt proces al evreilor învinuiți de omor ritualic. De fapt, întreaga întâmplare a fost înscenată de localnici, care au pus, în curtea unuia dintre evrei, cadavrul unui copil. Cercetarea cazului, interogatoriile, procesul însuși, toate au durat aproximativ trei ani și au condus la inevitabila sentință: condamnarea la moarte a doi dintre capii comunității evreiești din Ruzhani: Rabi Israel și Rabi Tobias.

Sfârșitul veacului al XVII-lea și începutul celui următor au fost marcate de o creștere a acuzațiilor de infanticid ritualic. Un caz a implicat și o „victimă” de confesiune creștin-ortodoxă. În 1690, un băiat de șase ani, Gavriil Belostoksky, din satul Zverki, a fost răpit de acasă cu puțin înainte de Paștele evreiesc (conform legendei susținute de Biserica Ortodoxă Rusă). Shukto, un arendaș evreu, a fost imediat învinuit, considerându-se că l-ar fi dus în localitatea Bialystok, unde l-a torturat, înțepându-l cu obiecte ascuțite și, timp de nouă zile, i-a adunat sângele din trup, după care i-a adus cadavrul înapoi la Zverki și i l-a aruncat pe câmp.

Între 1698-1713, în Sandomir, au avut loc două procese pe baza acuzației de omor ritualic, procese ce au produs o mare agitație în rândul populației locale, mai ales datorită implicării lui Ștefan Zhukhovski, un preot fanatic și antisemit convins. În 1698, într-o biserică din localitate, a apărut cadavrul unei fete creștine. În urma investigațiilor, Curtea municipală a afirmat că ea

Istoricii sunt de acord că, în Polonia, intensitatea sentimentului antievreiesc a fost mai redusă. Dacă în apusul Europei, primele acuzații grave aduse evreimii (spre exemplu, învinuirea de omor ritualic) au fost menționate din secolul al XII-lea, în regatul polonez ele au apărut mult mai târziu, în secolul al XV-lea. Toleranța față de elementul iudaic a făcut ca în Polonia să se stabilească un număr foarte mare de evrei, veniți mai ales din vestul Europei.

Condiția evreilor din Polonia a fost considerabil mai bună. Nu erau obligați să locuiască în ghetou, având, în orașe, rezervat un cartier, unde se stabileau de bunăvoie. Au ajuns să formeze o adevărată clasă socială, implicată în importante activități economice: comerț, meșteșuguri, arendășie, exploatarea minelor de sare și a pădurilor. Aflați în slujba nobililor polonezi, ei se ocupau adesea de administrarea domeniilor senioriale. Din partea regalității, comunitățile evreiești au dobândit și o largă autonomie internă, fiind plasate sub jurisdicția Coroanei sau a reprezentanților ei în teritoriu.

În jurul anului 1565, emisarul papal Commendon obținu: „În aceste regiuni întâlnim mase de evrei care nu sunt disprețuiți așa cum sunt în alte părți. Ei nu trăiesc în umilință și nu sunt obligați să practice meserii înjositoare. Au pământuri, se ocupă cu comerțul, studiază medicina și astrologia. Posedă mari



Ardere pe rug

bogății și nu numai că se numără printre oamenii bine educați, dar uneori îi domină pe aceștia. Nu poartă niciun însemn distinctiv și li se permite să poarte arme. Pe scurt, ei se bucură de toate drepturile cetățenești”.

Acuzați și acuzatori

Însă și în Polonia au pătruns unele stereotipuri, în principal acuzația de omor ritualic și cea de profanare a ostiei (de la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului următor). Explicația decalajului cronologic poate consta, pe lângă existența unui regim de toleranță ridicat, în faptul că, pe de o parte, evreii reprezentau o

pondere considerabilă atât în economie, cât și demografic, și, pe de altă, că în regatul polonez, Biserica nu era încă destul de influentă, precum în Occident. Evreii se bucurau de protecția regală, întrucât erau văzuți ca un factor de progres economic.

Una dintre cele mai răspândite acuzații împotriva evreilor din întreaga Europă a fost cea de omor ritualic sau, mai bine spus, infanticid ritualic. Era o acuzație falsă, potrivit căreia, în anumite momente ale ritualurilor religioase, evreii ar utiliza sânge de creștin (de copil creștin). Acuzația a apărut pentru prima dată în Anglia, în anul 1144, în localitatea Norwich, unde un băiat, pe nume William, a dispărut, pentru ca, mai apoi, să îi fie descoperit cadavru, purtând urme ciudate, asemănătoare unor înțepături. Pe baza mărturiilor mamei, ale unor servitoare creștine, aflate în slujba evreilor din localitate, și ale preotului, evreii din Norwich au fost acuzați de răpire și torturare, cu scopul de a reconstitui, în bătaie de joc, patimile și moartea lui Hristos.

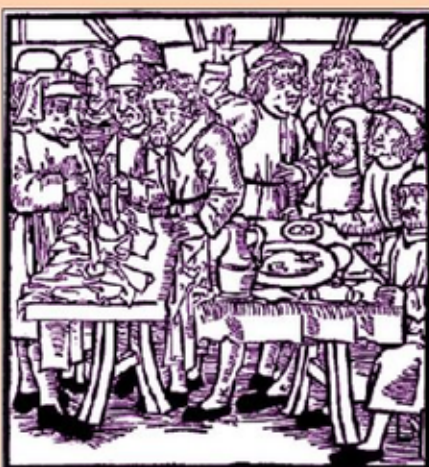
S-a născut în mentalitatea omului medieval legenda omorului ritualic, practicat cu ocazia Paștelui evreiesc, prin care era sacrificat un substitut al lui Iisus Hristos. Ea s-a răspândit cu repeziciune, adăugându-i-se și alte elemente, care i-au sporit caracterul malefic și înspăimântător. La scurt timp după evenimentele din Norwich, un evreu convertit, Theobald din Cambridge, a afirmat că, în fiecare



Cămătăria, practică de evrei, a atras antipatie

ele), sprijinindu-și punctul de vedere și pe bulele papale ce contestau valabilitatea învinuirii de infanticid. Ca argument principal a adus interdicția rituală din iudaism de a consuma alimente conținând sânge. De asemenea, a arătat că procesele din Polonia nu au avut dovezi solide, iar sentințele pronunțate fuseseră de o nedreptate revoltătoare. Memorandumul a fost analizat și aprobat de membrii Tribunalului Inchiziției din Roma și înaintat noului Papă, Clement al XIII-lea. El i-a poruncit Nunțului din Varșovia să îi acorde ocrotire lui Iacob Zelig, la întoarcerea în Polonia.

În Europa apuseană, Biserica, sprijinită de stat, a promovat o politică de separare a evreilor de restul populației, nu numai prin repartizarea celor dintâi în anume areale din orașe, ci și prin impunerea unor stigmatizări vestimentare. Se pare că evreii au fost obligați să poarte însemne specifice încă din secolul al XII-lea, dar regula a fost instituționalizată în 1215, prin decizia Conciliului al IV-lea din Lateran, forma însemnului rămânând să fie aleasă de autoritățile locale. Trebuie subliniat că principiul stigmatizării nu se aplica numai evreilor, ci tuturor marginalilor. Forma clasică a însemnului vestimentar pentru evrei a fost cercul de pânză galbenă, cusut pe haine. Contemporanii au încercat să-i explice semnificația, afirmând că amintea de



Profanarea ostiei (1492)

forma monetelor de argint cu care fusese vândut Iisus sau de cea a ostiei, pe care evreii o profanau. În spațiul german, evreii au fost nevoiți să poarte o pălărie conică, *Judenhut* (pălărie evreiască), a cărei primă atestare datează de la 1175.

Și în teritoriile poloneze, Biserica Catolică a introdus obligativitatea însemnelor speciale pentru evrei, cel puțin teoretic, din secolul al XIII-lea. Conciliul de la Breslau, din 1266, prezidat de legatul papal Guido, a hotărât ca evreimea poloneză să poarte o pălărie conică (numită, în izvoarele epocii, *cornutum pileum*), fără de care

nu aveau dreptul să iasă în stradă. Sinodul de la Kalisz, din 1420, a decis ca semn distinctiv un cerc de culoare roșie, cusut în partea stângă a pieptului, pe haine. Legile au avut influență și în sfera laicului, astfel încât Dieta de la Piotrkow, convocată la 1538, a adoptat următorul paragraf: „Câtă vreme evreii, disprețuind vechile legi, au renunțat la însemnele prin care se distingeau de creștini și au adoptat veșminte asemănătoare cu cele ale creștinilor, astfel încât este imposibil să fie recunoscuți, hotărâm: că evreii din țara noastră, toți fără excepție, în orice loc s-ar afla, vor purta însemne deosebite, adică o beretă sau pălărie, sau orice alt acoperământ pentru cap de culoare galbenă. Se va face excepție în favoarea celor care călătoresc și care, aflându-se pe drum, li se permite să renunțe la orice fel de însemne. Amenda pentru încălcarea acestei prevederi este de un gulden“.

În ciuda legilor, impunerea stigmatului vestimentar nu s-a înfăptuit cu succes. În Polonia, obligativitatea stigmatelor vestimentare a existat mai degrabă în teorie decât

în practică. Portul adoptat de către evrei a rămas asemănător cu cel al autohtonilor, ceea ce trezea reacții negative din partea ultimilor. De pildă, în 1699, locuitorii orașului Sandomir s-au plâns că evreii nu se îmbrăcau conform tradiției, ci... ca nobilii polonezi. ■



Lublinul la 1618

nu murise din cauze naturale. I-a fost găsită mama, care a mărturisit că ea fusese cea care îi adusese trupul în biserică, deoarece nu avea bani pentru înmormântare. Pentru faptă, a fost pusă la stâlpul infamiei timp de trei zile. Sub tortură, a afirmat că un evreu din Sandomir, Berek, împreună cu soția, au scurs sânge din trupul fetei, evreica fiind cea care îi și ucisese copilul. Berek și femeia creștină au fost condamnați la moarte, ca și soția celui dintâi, care a reușit însă să fugă.

În cel de-al doilea caz, petrecut între anii 1710-1713, totul a pornit, ca de obicei, de la descoperirea cadavrului unui băiat, lângă casa rabinului comunității evreiești. Părintele Zhukhovski (care se implicase și în cazul anterior), a trimis „dovada” la Lublin, spre a fi examinată de Tribunalul Coroanei. Instanța supremă de judecată a decis investigarea a nouă evrei. Toți au fost supuși la chinuri: patru dintre ei au murit în timpul interogatoriului, rabinul s-a stins în închisoare, iar fiul său, pentru a scăpa cu viață, a acceptat să se boteze; ceilalți trei au primit pedeapsa capitală. În timpul procesului, Zhukhovski a afirmat cu tărie: „evreii ucid copii creștini, pentru că au într-adevăr nevoie de sângele lor”.

Toamna anului 1736 a adus în atenție un nou caz, petrecut la Posen: cadavrul unui băiat a fost găsit în apropierea orașului. Autoritățile au arestat o cerșetoare poloneză, care a mărturisit că vânduse copilul unuia dintre bătrânii comunității evreiești. Au fost imediat operate arestări: un predicator, Arie-Leib Calahora, unul dintre bătrâni, Iacob Pinkasevich, alături de alți membri ai

administrației comunității. Primii doi nu au supraviețuit torturilor. În schimb, ceilalți au fost ținuți în închisoare până în 1737, hotărându-li-se condamnarea la ardere pe rug. Comunitatea evreiască locală a făcut apel la regele Poloniei, August al III-lea, cel ce trebuia să ratifice condamnarea la moarte. Influențat și de intervenția conducătorilor comunităților din alte mari orașe, în vara anului 1740, August al III-lea a poruncit eliberarea.

Intervine Biserica catolică

Deși papalitatea a respins orice fundament real al omorului ritualic, el s-a înrădăcinat profund în mentalitatea omului de rând și a clerului. Unii istorici (precum Simon Dubnov) îi argumentează persistența și prin motive de ordin economic: evreii constituiau o clasă socială implicată în anumite activități (comerț și meșteșuguri), care făcea concurență autohtonilor. Acu-

zarea de asemenea practici abominabile devenea, astfel, o metodă sigură și „legală” fie de a elimina concurența, fie, cel puțin, de a-i slăbi capacitatea. În acel context, membrii clerului au jucat un rol-cheie, întreținând o stare de teamă, de fobie și ură a poporului față de evrei.

Măsurile adoptate de regalitate nu au fost întotdeauna eficace, dovadă fiind persistența miturilor antievreiești, care nu au putut fi extirpate din mentalitatea mulțimii, mentalitate de care profitau cei cu interese de ordin economic sau cei însuflețiți de feroarea religioasă.

Terorizate de repetatele acuzații de omor ritualic, comunitățile evreiești din Polonia au decis, în 1758, trimiterea unui emisar, Iacob Zelig, la Roma, pentru a obține de la Papa Benedict al XIV-lea promulgarea unei bule prin care să interzică falsele învinuiri. În plângerea scrisă, înaintată de către Zelig, se afirma că viața evreilor polonezi devenise de nesuportat, deoarece „de îndată ce se găsește un cadavru, evreii din localitatea învecinată sunt aduși în fața tribunalului sub acuzația de crimă în scopuri ce țin de superstiție”.

Misiunea de a investiga situația creată i-a fost încredințată cardinalului Ganganelli, viitorul Papă Clement al XIV-lea, care a tratat foarte serios problema, cerându-i Nunțiului papal din Varșovia să îi trimită un raport al proceselor recente de omor ritualic. Între timp, a alcătuit un memorandum, bazat pe o cercetare riguroasă a surselor și textelor referitoare la cazurile de omor ritualic cunoscute, demonstrându-le falsitatea (cu excepția a două dintre



Pălăria conică, Judenhut, a cărei primă atestare datează de la 1175, purtată de evrei în spațiul german (imagine din Codex Manesse)

la Paris, a preluat atelierul sculptorului Mircea Basarab. Avea, din acel moment, aceeași adresă cu Brâncuși; 11 Impasse Ronsin, Paris XV. Timp de trei ani a trăit în acel atelier-baracă, iar contactul cu marele sculptor a fost permanent. De la el, recunoaște, a învățat enorm. Pentru aceasta Antonovici i-a rămas recunoscător toată viața. „Cred că providența a fost aceea care mi-a îndemnat pașii spre Brâncuși. El m-a ajutat să-mi găsesc un drum propriu în artă, ceva ce căutam încă înainte de a-l cunoaște, dar nu reușeam singur să-l găsesc.”

După ce „a lucrat” cu Brâncuși timp de patru ani, Antonovici a imigrat în Canada. Stabilit la Montreal, a executat acolo, până în 1953, diferite comenzi, apoi a plecat în S.U.A. Fiind câștigătorul concursului internațional pentru realizarea Monumentului funerar al episcopului William Thomas Manning, Antonovici a primit permisiunea de a-și amenaja atelierul la subsolul Catedralei St. John the Divine, din New York. Curând după aceasta, a primit cetățenia americană. El a devenit singurul sculptor din S.U.A. care își avea atelierul într-o catedrală. Acolo și-a creat cea mai importantă parte a operei. În 1967 a fost numit profesor de sculptură și modelaj la Universitatea statului New York.

De-a lungul anilor, sculptorul Constantin Antonovici nu a expus prea des. Lucrul acesta l-a învățat de la Brâncuși. Mai bine mai rar, iar atunci când o făcea trebuia să

expună lucrări noi, care să spună ceva. A avut patru expoziții personale, dintre care amintim doar pe cele de la New York, din 1959, și Washington, din 1964, mai multe participări la expoziții colective la Paris, Montreal, Philadelphia ș.a., iar din 1957 și până în 1987 a expus aproape anual la New York. Amintim, de asemenea, faptul că după 1960 lucrările sale au fost selecționate pentru a fi expuse alături de unele executate de C. Brâncuși, A. Arhipenko, A. Calder, Frank Stella, Salvador Dali, Pablo Picasso, Marino Marini, J. Miro, R. Raushberg ș.a., fapt ce demonstrează, credem, o apreciere care nu mai necesită comentarii.

Constantin Antonovici a fost membru al mai multor societăți artistice din diferite țări, iar opera sa a fost comentată, printre alții, de Alain Bosquet, Donelson F. Hoopes, Frank Getlein, Sidney Geist ș.a., iar Valeriu Anania, pe când se afla în S.U.A., a spus că e „sculptor român din New York, talentat, care lucra puțin și vindea scump”.

Retrospectiv, în creația lui Constantin Antonovici distingem, în mare, două perioade, în fond două stiluri: unul

realist, clasic – am putea să-i spunem –, iar altul modern. Tema majoră, care l-a obsedat toată viața, simbolul artei sale, a fost bufnița. De altfel, i s-a și spus „sculptorul bufnițelor”. Subiectele abordate de el de-a lungul anilor au constituit adevărate serii. Avem, astfel, seria portretelor, a figurilor mitologice și religioase, a păsărilor și animalelor (în care includem și pe cea a bufnițelor), a subiectelor sociale și politice, a torsurilor și compozițiilor. Amintim: busturile lui Voltaire și Beethoven, statuia lui Brâncuși, busturile generalilor Charles de Gaulle și Eisenhower, seria Bufnițelor, portretele lui Homer, Pitagora, Salvador Dali, prințesa Ileana ș.a., lucrările Pegas, Hippi, Două neveste de indieni, Mefisto, precum și compozițiile Orașul New York, România Mare ș.a.

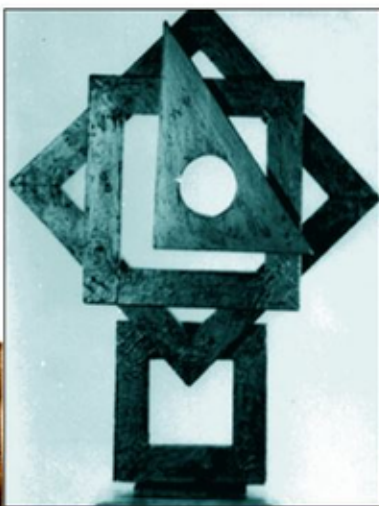
Continuator direct și metodic al drumului deschis în sculptură de Constantin Brâncuși, urmaș spiritual al acestuia, Constantin Antonovici a fost, indiscutabil, un talent viguros. Mai mult, credem, trebuie spus că deși el a trăit departe de patrie timp de mai bine de 60 de ani, n-a uitat niciun moment (ca și marele său dascăl Constantin Brâncuși) originea sa românească.

Creator al unei opere remarcabile din punct de vedere artistic, „sculptorul bufnițelor” s-a impus atenției contemporanilor ca un artist autentic și original.

Constantin Antonovici a încetat din viață, după o lungă și grea suferință, la New York, la 5 februarie 2002. ■



„România”, marmură



Sculptorul, flancat de două creații ale sale: o bufniță din bronz și „Pitagora”

UN SCULPTOR AMERICAN DE ORIGINE ROMÂNĂ: CONSTANTIN ANTONOVICI

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

Împlinirea, anul acesta, a 100 de ani de la nașterea sculptorului american, de origine română, Constantin Antonovici, ne oferă prilejul să reamintim că despre el au scris elogios critici de artă ai lumii, că lucrările sale se află în mari muzee și colecții din S.U.A., Canada, Japonia, Franța, Germania, Austria, Italia și că el este singurul artist care a primit (la 9 mai 1951) un Certificat de la Constantin Brâncuși prin care acesta declară că „d-l Antonovici are mult talent pentru sculptură și muncește cu îndârjire...”. Din păcate, în România este un ilustru necunoscut și niciun muzeu nu deține vreo lucrare executată de el.

Născut la 17 august 1911, în comuna Ștefan cel Mare, Județul Neamț, Constantin Antonovici și-a început studiile de specialitate destul de târziu. A urmat sculptura la Academia de Arte Frumoase din Iași, între anii 1934-1939, după care, timp de șase luni, în 1940, a lucrat la Zagreb, spre perfecționare, în atelierul lui Ivan Mestrovici, sculptorul croat care a realizat statuia regelui Carol I ce domina piața din fața Palatului Regal în perioada interbelică. Dorința sa fierbinte era însă să ajungă la Paris, să-l cunoască pe Brâncuși și să lucreze cu el.

Șapte ani i-au trebuit pentru aceasta. Arestat de hitleriști la Zagreb și ținut în lagăre în Germania aproape doi ani, a sfârșit prin a avea domiciliul forțat la Viena. Acolo, între 1942-1945, a fost un fel de elev-asistent al profesorului Fritz Behn, la Academia de Arte Frumoase. Apropierea frontului, în primăvara anului 1945, i-a dat posibilitatea să se retragă în Tirolul austriac, unde, un timp, a studiat tehnica sculpturii în lemn, regiunea fiind celebră pentru aceasta. După terminarea războiului a colindat prin Italia, pentru a vizita muzee și mo-

numente celebre. Întors în Austria, la Innsbruck, în 1946, a câștigat concursul pentru statuia în lemn a Sfântului Iosif, ce trebuia realizată pentru catedrala iezuită din Viena. După executarea acesteia, la începutul lui decembrie 1947, a plecat, în sfârșit, la Paris.

Întâlnirea cu Brâncuși a avut loc în a treia zi a sosirii sale în capitala Franței. Apropierea de părintele sculpturii moderne s-a făcut treptat. Maestrul era, pentru cei mai mulți, un om dificil, suspicios, rezervat, distant. La aproximativ un an de la stabilirea sa



O parte a Regimentului nr. 1 Infanterie de Voluntari din Virginia

Regimentul nr. 1 Infanterie de Voluntari din Virginia care, pentru bravura sa în luptă și pentru numărul mare de bătălii la care participase – 24 la număr, începând cu Bull Run în 1861 și terminând cu Appomattox în 1865 –, fusese poreclit „Bloody First” (Sângerosul Unu), dar care, datorită prezenței în rândurile sale a multor oameni distinși, cu avere, poziții sociale înalte și studii superioare, mai era cunoscut și drept „The Gentlemen’s Regiment” (Regimentul Domnilor).

În acest an, la cea de-a doua ediție a întâlnirii, organizator era Regimentul 4 Tennessee, o unitate nordistă. Numărul de participanți a fost de aproximativ 150, cărora li s-au adăugat opt cai și patru tunuri. Ajunși la destinație, am fost întâmpinați de locotenentul Stefan Vieregg, un vlăjgan zămbitor și volubil, îmbrăcat în redingota bleumarin a trupelor Uniunii și cu pălărie cu boruri largi pe cap. Stătea la o masă, la intrarea în campament, cu o casetă de lemn în față și registrele specifice

ofițerului de administrație, în care ne-am scris numele și unitatea din care proveneam. Ne-a arătat unde găseam paie și lemne pentru a ne pregăti așternutul și masa, apoi ne-a trimis în zona apuseană a taberei, unde ne puteam instala corturile.

Montarea corturilor a durat mai mult decât crezusem, pentru că pământul era foarte uscat. În timpul acesta, împreună cu doi camarazi, am adus lemne și am umplut cu paie trei saci de pânză, ce urma să devină saltele moi pentru următoarele două nopți în tabără. Ne-am terminat sălașele abia după apelul de seară, la care nu putusem participa.

Cortul cârciumarului era centrul social al taberei. Nu departe se aflau și alte corturi, ai căror locatari nu erau militari. Ei făceau parte dintre acei civili care, la vreme de război, urmează trupele în campanie, comercializând diverse articole necesare soldaților: piese de îmbrăcăminte, de echipament și diverse obiecte folo-

sitoare (ace și ață, nasturi de os sau de sidef, butoni metalici, însemne regimentare, curele, cartușiere, placheuri și ținte pentru încălțăminte, câni de tablă cositorită, tacâmuri de fier etc). În fața unui alt cort, o doamnă în rochie cu crinolină croșeta ori împletea ciorapi ce urma să fie vânduți soldaților. Pe o tarabă lângă ea erau expuse cămăși de bumbac, cusute de mână, mănuși, ciorapi, ștergere și alte piese textile produse în gospodărie. În lumina difuză a înserării am văzut alte câteva matroane cu bonete albe, cu dantelă pe margini, înveșmântate în impozante crinolone și cu șaluri de lână pe umeri, plimbându-se la brațul câte unui subofițer mândru de partenera sa.

Se lăsase întunericul. În fața fiecărui cort fuseseră aprinse felinare cu gaz sau lanterne cu lumânare. Focuri mari ardeau în zonele unde era pregătită masa. În preajma focului nostru era un altul, al unui grup mai numeros, curând animat de un sergent simpatic, care și-a adus banjoul și chitara și a început să cânte vechi balade și cântece patriotice din vremea Războiului Civil. La început, asistența i-a ținut isonul, întonând refrenele sau bătând tactul din palme ori cu câte două linguri, cu efect de castaniete. Mai apoi s-au alăturat și alți cântăreți din alte colțuri ale taberei, care cu o armonică de gură, care cu un fluier. Și s-a încins un concert în toată regula. Au răsunat cele mai cunoscute melodii din perioada conflagrației: „God Save the South”, „Dixie’s Land”, „Bonnie Blue Flag”, „Maryland, My Maryland”, „When Johnny Comes Marching



RĂZBOIUL CIVIL AMERICAN... ÎN TURINGIA

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

După ce, în multe călătorii americane, vizitasem câmpurile de luptă de la Ball’s Bluff, Antietam, Frederick, Harpers Ferry, Gettysburg și Atlanta, fiind pasionat de acțiunile militare și diplomatice, dar și de detaliile tehnice și artistice legate de Războiul de Secesiune, mi-am dorit să iau parte la o reînscenare a bătăliilor duse în intervalul 1861-1865. Mișcarea internațională de reînscenare (re-enactment în engleză) își are originile în Statele Unite și a debutat în 1961, la celebrarea centenarului izbucnirii acestui conflict fratricid. Dar traversarea oceanului cu întregul echipament și armament – fie el și neletal, fiind vorbă de reproducere actuală, marca Denix – era greoaie, costisitoare și dificilă, mai ales în condițiile înăsprii regulilor de securitate ale zborului aviatic. Așa că nu mică mi-a fost bucuria să descopăr că și în Europa există grupuri interesate de această conflagrație și sunt regizate bătălii ale Războiului Civil.

In Germania a fost fondat, de câțiva ani, Primul Batalion Confederat european (1st Confederate Battalion), cu sucursale în mai multe orașe și membri provenind, pe lângă țara de origine, și din alte țări vecine sau mai înde-

părtate. Cea mai importantă întâlnire anuală are loc cu ocazia sărbătorii Înălțării, la Hildburghausen, în Turingia.

Hotărând, împreună cu câțiva camarazi din Regimentul 6 Dorobanți, că este cazul să adăugăm la palmaresul

internațional, deja bogat, și o participare la o campanie americană – chiar dacă aceasta urma să se desfășoare în Lumea Veche –, am intrat în corespondență cu organizatorii manifestării și am primit o invitație. Ne-am ales drept unitate

revolverul spre a se apăra și a tras un foc înspre noi. Atunci, din proprie inițiativă, s-au aruncat la pământ, ca morți sau răniți, vreo cinci dintre ai noștri – obosiți sau sătui de atâta tras cu arma. „Good shot!” (Bună împușcătură!) a strigat cineva, spre hazul general. Nu mult după aceea s-a ordonat încetarea focului și, pentru securitate, toate armele au fost descărcate, trăgându-se o salvă în sus. Apoi ne-am înconolat și am pornit spre tabără.

Am aflat că fusese înscenată lupta de la Big Bethel, Virginia, ce se desfășurase la 10 iunie 1861 prima confruntare din război, mai mult o înclăștare minoră, cu pierderi nesemnificative, decât o bătălie reală, deși colonelul (viitor general) confederat John B. Magruder a declarat-o o importantă victorie a trupelor sudiste.

Ajunși la corturi, am fost adunați și a urmat inspecția armelor făcută de sergentul major Elio Martina, militarul cu ochi blânzi ce voia să pară sever. Apoi am avut pauza de masă. La orele 16.00 era programat careul și toți trebuia să ne prezentăm cu întregul echipament și armament. Ofițerii erau îmbrăcați în uniforme de mare ținută. Fiecare comandant de companie a dat raportul. Maiorul Dusty Eisenburg, din Regimentul 7 Cavalerie Georgia, a mulțumit trupelor și a specificat însemnata participare internațională, alături de germani aflându-se austrieci, olandezi, britanici, italieni, cehi și, pentru prima dată, români, a căror prezență a fost salutăată cu căldură. S-a ordonat ruperea rândurilor.

La orele 18.00 era anunțată inspecția corturilor și erau necesare pregătiri speciale pentru ca interiorul să arate curat și ordonat (și fără vreun semn al civilizației contemporane, recte sticle și pungi de plastic, îmbrăcăminte civilă curentă, genți de voiaj, telefoane mobile, paturi de campanie cu structura de aluminiu, saci de dormit). Am tras cu ochiul la corturile vecine spre a deprimde cum să aranjez efectele și m-am străduit să acopăr cu paie ori cu ștergere de în extremitățile culcușului ce nu corespundeau rigorilor epocii. Pe pătura de lână roșie am expus pușca, baioneta, cartușiera, centironul, plosca, blidul și lingura de lemn, cana de tablă și chipiul de mare ținută (în luptă purtasem un altul, acoperit cu husa albă cu cefar, spre a mă proteja de soare). La inspecție participau toți ofițerii și subofițerii. Când au ajuns pe alea corturilor noastre, colonelul a scos expozitiv, cu vârful sabiei, o cutie de bere ascunsă, insuficient de abil, sub un braț

de lemne, lângă foc. Sergentul major a notat această încălcare a ordinelor în carnetul său. La cortul nostru, maiorul Dusty a făcut observația, absolut legitimă, că la o reconstituire de epocă nu are ce căuta o saltea gonflabilă, pe care caporalul nostru nu reușise să o ascundă sub o pătură mai amplă.

Acum, în sfârșit, programul oficial se încheiase și eram liberi. Dar nimeni nu mai avea energia și entuziasmul din seara anterioară. Oamenii s-au adunat pe lângă focuri, au mâncat, au conversat pe șoptite și au cântat în surdină. Zgomotele taberei s-au stins încet-încet, la fel ca și focurile, mult mai devreme. A doua zi, toată lumea pleca acasă. Înainte de despărțire, colonelul și aghiotantul său, acum în civil, au venit să-și ia rămas bun și să ne invite și la viitoare ediții – gest de adevărată curtoazie între gentlemenii din Sudul de altădată (chiar dacă acesta a fost mutat acum în Germania)! Astfel ne-am câștigat coroana de laur a braților Confederați! ■



În campament, la lăsarea serii, soldații cântă la chitară și banjo

Home“, „The Southern Soldier“, „Rose of Alabama“, „The Yellow Rose of Texas“ și multe altele, la care ne-am unit și noi glasurile. Din punct de vedere plastic, era o noaptea perfectă, cu efect de luminare, desprinsă parcă dintr-o pânză a pictorului francez Georges de la Tour.

Caporalul Sherbanescu – cum îi pronunțau numele gazdele noastre –, preocupat de pregătirea oamenilor din subordine, îi luase pe soldatul Romika și pe toboșarul Luka spre a-i instrui, la lumina felinarului din fața cortului. Apoi, răpuși de oboseala drumului și de rigorile vieții de campanie, s-au tras la odihnă. I-am urmat și noi, ceilalți. Trântit pe salteaua de paie și acoperit cu pătura, având drept căpătâi mantaua rulată, am adormit legănat de melodiile ce se auzau din ce în ce mai vag și mai depărtat, ca într-un vis venit din străfundurile istoriei.

M-am trezit la orele 06.00, mult înainte de a fi sunată deșteptarea. Aerul era curat, iar soarele deja dogorea, anunțând o zi toridă. Am luat un frugal mic dejun (cârnați afumați și brânză de burduf, provizii aduse din țară pentru sacul de merinde). Apoi, plini de entuziasm, ne-am echipat și ne-am luat armele. Am fost repartizați în compania 4, plutonul 2.

S-a făcut apelul de dimineață și a început instrucția. Am fost duși pe o pajiște, unde am deprins manevrele de companie și de batalion. Era din ce în ce mai cald. Pentru a respecta regulamentele militare, sergentul a trimis pe unul dintre „virginienii“ noștri să aducă apă din tabără și au fost

umplute toate ploștile celor care nu fuseseră prevăzători să facă acest lucru în prealabil. Ni se recomandase să luăm și rația de merinde pentru o zi, dar ignorasem acest lucru. Mai târziu, când, din cauza efortului, am început să simțim foamea, s-a dovedit o mare greșeală.

După acest prim contact cu milităria, ne-am încolonat și am pornit spre locul bătăliei ce avea să se desfășoare într-o pădure din apropiere. Cadența era ținută de micul toboșar Luka. Îmbrăcat în uniformă de zuav, cu pantaloni roșii, el mergea lângă coloană și bătea, cu măiestrie, în toba aproape la fel de mare ca el.

Compania noastră forma rezerva și ne-a fost desemnată o poziție în desiş. Am încercat să ne facem așteptarea cât mai confortabilă: unii s-au trântit pe jos, alții și-au sprijinit arma de un trunchi și s-au așezat pe o buturugă, alții și-au amenajat adevărate tranșee în spațiile unor bușteni. Acolo măcar era răcoare! În fața noastră, într-un luminiș, începuse deja lupta, se auzau bubuituri de tun și fumul se ridica deasupra coroanelor arborilor. Dar asta

era cam tot ceea ce puteam vedea. La fel ca într-o bătălie reală, sergentul nu cunoștea planul de luptă și acționa exclusiv la ordinele superiorilor.

In sfârșit, ordinul de înaintare ne-a fost transmis și am ieșit în spațiul larg din fața noastră, deschizând focul asupra inamicului. Au urmat mai multe salve din ambele părți. Deodată, din flanc, au apărut trei cavaleriști nordiști care, chiuind și hohotind de râs, și-au descărcat Colturile în noi și au dispărut în desiş, înainte ca să putem reacționa. Acțiunea lor s-a repetat de mai multe ori. A intervenit și cavaleria confederată, cu același efectiv de trei călăreți, care a pornit în urmărirea federalilor, salută de uralele noastre. Artileria susținea un foc alert. Pentru a-și proteja timpanele, tunarii își înfundaseră vată în urechi.

Confruntarea a fost destul de lungă, de peste trei ore. Compania 4 a fost retrasă pe poziția inițială – pentru „refacere“ –, apoi din nou scoasă la luptă. De data aceasta, am atacat o baterie vrăjmașă. Servantul de artilerie și-a scos



De la stânga la dreapta: soldatul Romika, caporalul Sherbanescu și autorul (cărui îi aparțin toate ilustrațiile articolului)



Legendarul Imi Lichtenfeld, la jumătatea anilor '30, a creat stilul de luptă „Krav Maga“

100%) și genuflexiuni (86-100%), apoi să alerge pe o distanță de 2 km (opt minute și jumătate e considerat un timp bun). Pe baza acestor prime teste, candidații sunt împărțiți în mai multe categorii, grupurile formate numărând acum 12-15 persoane.

Urmează mai multe runde de alergare pe o dună de nisip, escaladarea acestuia făcându-se într-un sprint accelerat. Exercițiul este continuat până ce o bună parte a candidaților, epuizați, renunță. După o scurtă pauză, cei rămași sunt puși de către instructori să parcurgă același traseu, purtând în spate saci încărcăți cu 20 kg de nisip, deplasarea făcându-se în marș forțat, fără a se preciza un număr determinat de ture. De obicei, deplasarea se efectuează pe durata a jumătate de oră. Urmează o nouă pauză, apoi recruții trebuie să sape cu o lopată de infanterie, cât de repede pot, o groapă cu dimensiunile de 1x1 m și cât mai adâncă.

Testul final constă în efectuarea unei noi runde de

sprint. Primii patru clasați sunt puși apoi să care câte o targă în greutate de 90 kg, următorii trebuie să poarte rezervoare de apă încărcate cu apă doar pe jumătate (balansul apei accentuând dificultatea deplasării, mai ales pe un teren înclinat) ș.a.m.d. Deplasarea trebuie să se desfășoare tot pe dune de nisip, iar greutatea cărărilor sunt schimbate la intervale neregulate de timp între candidați.

Trebuie să menționăm că, pe tot parcursul desfășurării testelor, instructorii testează și tăria psihică și determinarea candidaților. Instructorii se așază în șezlonguri confortabile, plasate de obicei în vârful dunei de nisip, și îi „ispitesc” cu o pauză pe cei vizibil epuizați sau care dau semne de șovăială, repetându-le că nu-i obligă nimeni să meargă mai departe, nu e nicio rușine să abandonezi și alte fraze care să-i facă pe cei ezitanți să renunțe la competiție.

La final, cei care au obținut cele mai bune rezultate sunt selectați pentru *Sayeret Matkal* și urmează o săptămână de alte teste, mult mai complexe, desfășurate într-o tabără de selecție numită „Gibush”. Un al doilea grup este destinat unității Shayetet 13 (Flotila 13) a Marinei israeliene, iar cel de-al treilea grup constituie baza de selecție pentru diverse alte cursuri de specialitate ale forțelor militare israeliene.

Cei care trec de „Gibush” urmează un minuțios proces de pregătire desfășurat pe durata a 20 de luni. Primele patru luni sunt dedicate antrenamentului de bază al infanteriei, dar se desfășoară în

bazele de antrenament ale unităților de parașutiști, fiind parte integrantă a pregătirii parașutiștilor. Urmează două luni de antrenament special de infanterie, după care un curs de parașutism de trei săptămâni. Pregătirea generală cu profil antiterorist se desfășoară pe parcursul a cinci săptămâni într-o școală specială, fiind urmată de cursuri ce permit o specializare de



Ehud Barak, prim-ministru

nișă. Un accent deosebit se pune pe exercițiile de orientare în teren și de patrulare și culegere de informații în adâncimea teritoriului inamic. De-a lungul procesului de instruire se acordă o atenție deosebită folosirii armelor albe și luptelor corp la corp (cadeții deprind tehnicile deosebit de dure ale stilului de luptă „Krav Maga”, creat de către legendarul Imi Lichtenfeld la jumătatea anilor '30, pe parcursul confruntărilor cu grupurile de fasciști care

Forțele de reacție antiteroristă

Continuăm prezentarea începută în numărul anterior a forțelor antiteroriste israeliene.



Pușcă cu lunetă Galil

SAYERET MATKAL

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

Un rol deosebit în impunerea acestei unități în rândul forțelor de elită ale lumii i-a revenit lui Ehud Barak (prim-ministru între 1999-2001). Născut în 1942 în kibbutzul Mishmar Hasharon, s-a înrolat în unitate în 1959, parcurgând rapid treptele ierarhiei militare. După ce a preluat comanda unității, a declanșat un amplu proces de reformare a acestei structuri, deplasând accentul de pe operațiunile de culegere de informații către cele specifice luptei antiteroriste și acțiunilor de tip comando. Sub conducerea sa, unitatea a devenit un adevărat etalon pentru celelalte forțe speciale israeliene, creând „școală” în domeniul tehnicilor de infiltrare cu ajutorul elicopterelor și reușind să impună fabricarea, la comandă, a unor modele speciale de pistoale-mitrălieră Uz.

Din anii '70, deși, oficial, încă nu exista, unitatea a început să recruteze voluntari. Recruții erau selectați în așa-numita „Yom Sayarot”, ziua testării pentru forțele speciale. Testarea recruților se face la Institutul „Wingate”, centrul național israelian pentru educație fizică, aflat la sud de Netanya (numele institutului reprezintă un omagiu adus memoriei generalului britanic

Orde Charles Wingate, care a jucat un rol crucial în antrenarea luptătorilor Haganah în anii celui de Al Doilea Război Mondial).

Stilul de luptă creat la Bratislava

Testarea începe la ora 7 a.m. Candidații (de regulă, cam 300) primesc un număr de

înregistrare cu care vor fi apelați întreaga zi, după care sunt supuși unui examen medical sumar. Cei care nu prezintă probleme sunt împărțiți în grupuri de 50-60 de persoane și începe „Bar Or” – un test fizic menit să arate capacitatea generală de efort a candidaților. Fiecare dintre aceștia trebuie să execute cât poate de multe flotări (76 reprezintă un procent de

TREI CĂRTI ÎN DOUĂ SĂPTĂMÂNI

După succesul pe care l-a reprezentat luna culturală a Băncii Naționale a României la Banca Europeană, domnul guvernator Mugur Isărescu anunța decizia Consiliului de Administrație de a extinde programele culturale ale BNR. În ultimii doi ani, aceste evenimente culturale au devenit o constantă și un reper al vieții culturale românești, fie că este vorba de manifestări muzicale, de artă dramatică sau plastică, simpozioane sau lansări de carte. Un loc aparte l-au ocupat prezențele românilor de lângă România.

La sfârșitul lunii iunie și începutul lunii iulie, în numai două săptămâni, au avut loc trei lansări de carte la Banca Națională, în Sala „Mitică Constantinescu”. Toate cele trei volume au în comun istoria.



Prima dintre cărțile lansate abordează un domeniu rezervat pasionaților – filatelia. Așa cum o arată și titlul – *Istoria mișcării filatelice din România* –, este o sinteză a unui fenomen care nu reprezintă doar o modalitate plăcută și instructivă de a petrece timpul liber. Autorul, domnul dr. Cristian Scăiceanu, director adjunct al Muzeului Filatelic Român, încearcă – și reușește – să răspundă la întrebarea dacă filatelia poate fi o disciplină auxiliară a istoriei. Dacă adăugăm și portretele unor colecționari vestiți, anecdotică legată de acest domeniu, aveți imaginea unei cărți foarte serioase, dar care se citește cu mare interes. Contribuie la aceasta și realizarea grafică asigurată de Editura Oscar Print.

Cea de a doua carte lansată este una de mărturisiri, mai curând decât de memorii. Cel care face mărturisirile, Alexandru Budișteanu, și cea care le-a consemnat, Flori Bălănescu, ne oferă un volum incitant. Domnul Budișteanu s-a născut în Basarabia, a rămas sub ocupația sovietică în 1940, s-a refugiat în România, cu părinții, în 1944, a scăpat de pericolul revenirii în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, a fost trimis la aspirantură (doctorat) în U.R.S.S., a fost abordat de organele sovietice de informații, ca fiind încă cetățean sovietic, dar a scăpat de recrutare, a fost funcționar internațional O.N.U. și arhitectul șef al Capitalei în cea mai neagră perioadă a demolărilor (1977-1983). Despre toate acestea, vorbește cu sinceritate. Dar și cu

gândul la ce vor spune cei ce îl vor citi, după cum arată titlul: *Între istorie și judecata posterității*. Volumul, apărut sub egida Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, poartă și girul academicianului Dinu C. Giurescu și al directorului institutului, Radu Ciuceanu, cu care fostul arhitect șef al Capitalei a și colaborat în încercarea disperată de a salva monumente din drumul buldozerelor și al excavatoarelor.

Cea de a treia carte lansată vine în continuarea, oarecum, a volumului arhitectului Budișteanu. Nu numai pentru că este semnată tot de un arhitect, doamna Cristina

Țurlea, dar și prin tematică. Albumul *Centrul istoric financiar-bancar al Bucureștilor* este o realizare editorială și, în același timp, o provocare. O provocare ce vine din realitatea înconjurătoare. Căci, se întreabă academician Mugur Isărescu în prefața cărții, ce poți face cu spațiile din fostul city bancar al Bucureștilor, din care au fugit băncile, iar în clădirile special construite pentru a adăposti instituții bancare s-au mutat restaurante ce țin în scifurile de la subsol cârnați și carne? O întrebare pe care edilii orașului

nu și-au pus-o până acum și nici nu dau semne că ar avea de gând să și-o pună. Ce poate să facă o arhitectă a Băncii Naționale în astfel de condiții? Să scoată un album frumos cum este acesta, care să readucă în atenția contemporanilor, prin imagini și text sugestiv, o problemă ce merită o soluție demnă de o capitală europeană. ■

D.M.



atacau cartierele evreiești din Bratislava).

Cei care îndrăznesc înving!

Instrucția focului vizează familiarizarea luptătorilor cu folosirea unei largi varietăți de tipuri de arme. De altfel, și dotarea cu armament a unității este una de excepție, în



între 1999 și 2001

panoplia sa regăsindu-se atât modele produse de Israel Weapons Industries (IWI), cât și cele mai bune produse de pe piața internațională. Ca pistoale, sunt preferate modele Sig Sauer P226/P228, Glock 17/19, IWI Barak. Puștile de asalt favorite sunt AK 47, M 16, Colt Commando și Tavor X-95 (9 mm). Dintre puștile cu lunetă utilizate, amintim modelele Accuracy International AWM, H-S Precision Pro Series 2000 HTR, Mauser 86 SR,

McMillan TAC 300, PGM Précision Hecate II și, nu în ultimul rând, Galil. Ca armament greu, este atestată folosirea lansatoarelor de rachete tip M 72, RPG 7, precum și ultramodernul lansator Rafael Matador. Nu lipsesc din dotare puștile și pistoalele speciale pentru executarea focului în mediul submarin.

Beneficiind de un antrenament de excepție, cu o dotare tehnică pe măsură, cei aproximativ 1.200 de luptători ai unității, acționând sub deviza S.A.S. (*Who dares wins!*), au obținut de-a lungul timpului o serie de succese care i-au plasat în rândul celor mai redutabile forțe antiteroriste din lume. Dintre principalele operațiuni executate, amintim aici doar câteva: 1972 – Operațiunea „Isotope” (eliberarea pasagerilor zborului 572 al companiei Sabena, luați ostatici pe aeroportul Lod din Tel Aviv de către teroriști japonezi); 1973 – Operațiunea „Spring of Youth” (lichidarea unor membri ai organizației „Septembrie Negru”, aflați în Bei-

rut, parte componentă a amplei operațiuni „Mânia Domnului”, destinată pedepzirii tuturor celor implicați în atentatul de la Olimpiada de la München, din septembrie 1972); 1974 – intervenția în

crului de la Maa lot (numărul mare de ostatici morți a determinat autoritățile israeliene să înființeze unitatea antiteroristă specializată în eliberarea de ostatici *Yamam – Yehida Merkazit Meyuhedet*; aceasta este subordonată Ministerului pentru Securitatea Internă, fiind parte componentă a forțelor Poliției de Frontieră); 1975 – Operațiunea „Savoy” (salvarea ostaticilor din hotelul „Savoy”, Tel Aviv); 1976 Operațiunea „Fulgerul” (eliberarea ostaticilor aflați într-un avion deturnat pe aeroportul din Entebbe, Uganda); 1978 – salvarea pasagerilor unui autobuz capturat de teroriști pe Autostrada de Coastă; 1980 – eliberarea ostaticilor din kibbutzul Misgav Am.

Deși fiecare dintre aceste intervenții a presupus un grad ridicat de risc și a avut un ecou deosebit în rândul opiniei publice, cea mai spectaculoasă și reușită intervenție rămâne, fără îndoială, aceea de pe aeroportul Entebbe.

(Va urma)



Institutul „Wingate”, centrul național israelian pentru educație fizică



Atleți exersând acompaniați de un aulos

dar și la începutul unui banchet etc.

În cea mai primitivă formă a sa, cântul se poate reduce la invocația *Ie, Paian!*, însă, încă din perioada arhaică, *peanul* a devenit un veritabil gen literar. Orice grec era capabil să intoneze acest tip de cântec în situațiile adecvate, dar rămâne greu de spus cât de complexă era forma pe care *peanul* o adopta pe câmpul de luptă sau cât de mult diferea de la o armată la alta, prin text ori prin melodie. Unele manevre și atacuri descrise de texte par mult prea rapide pentru a fi însoțite de compoziții prea lungi. Dacă astfel de *peani* au fost vreodată cântați pe câmpul de luptă, ei trebuie să fi făcut parte dintr-un bagaj destul de restrâns de texte tradiționale; altfel, este puțin probabil ca o întreagă armată să-i poată cânta din memorie.

Pe de altă parte, combatanții puteau recunoaște *peanul* intonat de vorbitorii altui dialect grecesc. Tucidide ne descrie nesiguranța și, în cele

din urmă, panica ce cuprindea armata ateniană pe pragul de a fi înfrântă în Sicilia, atunci când proprii lor aliați vorbitori de dialect dorian, ca și dușmanii – intonau *peanul* înainte de bătălie. În orice caz, *peanul* îmbrăca o dublă funcție de semnal. Era început, probabil, de comandant și de cei din vecinătatea sa. Extins apoi la nivelul întregii falange, funcționa ca un semnal de atenționare sau de punere în mișcare. În clipa în care era auzit dinspre inamic, semnala iminența atacului. Desigur, ritualul anula elementul-surpriză, dar un general se putea folosi de un fals *pean* pentru a înșela inamicul.

La terminarea intonării *peanului*, secvența rituală se încheia cu un strigăt de luptă, a cărui natură sonoră este bine sugerată de denumirea sa onomatopeică: *alalagmos* în cinstea lui Ares, zeul războiului, ne asigură istoricul athenian Xenofon. Desigur, strigătele mai mult sau mai puțin articulate au constituit întotdeauna un răspuns spontan la

presiunea psihologică a câmpului de luptă și o modalitate simplă de a spori coeziunea grupului de combatanți. Dar acest *alalagmos* poate să fi însemnat mai mult decât atât: strigătele de război ale diverselor populații descrise mai amănunțit de autorii antici includ genealogia războinicului ori numele tribului, invocații, formule magice și imprecății, menite să diminueze puterea inamicului.

Cu lyra pe câmpul de luptă

Câțiva eroi homerici – Menelau, Diomedes, Aias – sunt în mod repetat caracterizați de epopee drept „cei buni la strigătul de luptă”. Ironia face ca această practică greacă, prea familiară publicului antic pentru a mai fi descrisă în detaliu de istorici, să rămână astăzi puțin cunoscută. Putem bănuși că, pe măsură ce războiul puțin organizat descris de Homer a făcut loc disciplinei hoplitice, toate aceste strigăte de luptă au preluat simboluri ale comunității *polis*: urletele nearticulate cu care ne-a răsfățat cinematografia ignoră așadar un peisaj sonor mult mai complex.

Instrumentul muzical asociat falangei începând din secolul al VII-lea î.H. este *aulosul*: un instrument de suflat cu ancie și două tuburi, ușor de recunoscut în reprezentări. Deși încă echivalat în chip eronat de traduceri românești cu flautul, *aulosul* face de fapt parte din clasa oboaielor primitive, impu-

Antichitatea s-a reîntors între temele în vogă ale cinematografiei hollywoodiene. Armurile ori discursurile războinicilor greci pot fi reconstituite spectaculos pe baza textelor care ni s-au păstrat ori a descoperirilor arheologice.

În privința muzicii, lucrurile stau altfel. Cum să cânti o bucată



Hoplît înarmat, dansând în sunet de aulos

muzicală ale cărei note s-au pierdut demult? De la procesiunile cu aer de festivitate nazistă din marile filme ale anilor '50 și până la urletele spartanilor din 300 (filmul recent despre bătălia de la Thermopyle), majoritatea producțiilor cinematografice s-au întrecut în a propune tot felul de reconstrucții sonore.

MUZICA ÎN ARMATELE VECII GRECI

THEODOR E. ULIERIU-ROSTĂS

Despre muzica în context militar la grecii secolelor VIII-VII î.H. aflăm din *Iliada* care pomenește de sunetele de *aulos* și *syrinx* ce răzbat noaptea de la focurile de tabără ale troienilor până la ahei. Dar aceasta cu greu poate fi numită muzică militară. Primele informații concrete își fac apariția, deloc întâmplător, odată cu trecerea de la duelul aristocratic, așa cum este descris de epopeile homerice, la lupta în falangă: o formație compactă de cetățeni înarmați similar – hopliții –, care luptă cot la cot, protejându-se unul pe celălalt și depinzând unul de celălalt, o oglindă a solidarității comunității de cetățeni

care definește *polis*-ul grec. Succesul falangei nu mai este asigurat de bravura unui singur Ahile, ci, dimpotrivă, de coeziunea și coordonarea tuturor membrilor ei. Or, la nivel pragmatic, muzica își putea asuma importanta sarcină de a menține atât cadența de înaintare a falangei, cât și moralul ridicat al combatanților.

Coeziunea grecilor și spaima inamicilor

Războiul avea, din multe puncte de vedere, o importantă dimensiune ritualică. În general, preludiul unei bătălii

era marcat de sacrificii către zeii importanți ai cetății, de cercetarea semnelor prevestitoare, de promisiuni individuale sau colective făcute divinităților de către soldați, în perspectiva victoriei. Apoi, imediat înainte de angajarea luptei, se intona *peanul*. În principiu, acest termen denumește imnul în cinstea lui Apollo (supranumit și Paian) sau a Artemidei, sora sa. De multe ori însă, prin *pean* se poate înțelege orice imn adresat unui zeu de către comunitate în momente de restriște (catastrofe naturale, epidemii) sau ca mulțumire pentru izbăvirea din astfel de situații, pentru celebrarea victoriilor,



Falangă de hopliți în marș cu muzică

lângă alții și nu purcedeți la fuga rușinoasă, nici la spaimă, ci faceți-vă sufletul puternic și curajos în piept, nu vă fie drag de viață, când luptați cu dușmanii [...] [omul tânăr] de bărbați e admirat când e văzut, e îndrăgit de femei, câtă vreme e în viață, și e frumos când s-a prăbușit în primele rânduri. Dar oricine, bine fixat cu gamele depărtate, să rămână cu ambele picioare înfipți puternic în pământ, mușcându-și buza cu dinții" (trad. M. Băluță-Skultety).

Armă sonoră

Modernitatea și-a construit un portret robot al Spartei ca societate militaristă prin excelență, dar modul în care această societate funcționa se deosebește fundamental de vulgarizările pe care publicul le-a putut vedea în ultima vreme. Se uită, de obicei, că armata spartană era în egală măsură cea mai tradiționalistă dintre armatele Antichității clasice, cea mai pedantă în privința respectării riturilor și calendarului sărbătorilor

religioase chiar dacă se întâmpla ca îndeplinirea lor să o pună într-o situație tactică defavorabilă. În mai multe cazuri, în care semnele se arătasera rău-prevestitoare, unii regi ai Spartei au preferat să repete sacrificiile până la răspunsul pozitiv

al divinității, timp în care soldații lor erau masacrați de dușmani fără să reacționeze! De asemenea, prezența la unele sărbători spartane era considerată atât de importantă, încât armata își întârzia plecarea, punându-și în pericol aliații, ori, în loc să exploateze o victorie obținută pe câmpul de luptă, făcea drumul întors spre casă.

Printre multe alte exemple, acesta este motivul pentru care spartanii au ajuns prea târziu la marea bătălie de la Marathon (490 î.H.). Dacă semnele se arătau de bun augur, armata trecea granița în urma unui purtător de torță, a cărei flacără nu trebuia sub nicio formă să se stingă. Plutarh, autorul *Vieților paralele*, pomeneste, la prima vedere surprinzător pentru o lume atât de austeră, de sacrificiile adresate Muzei, protectoare ale artelor, pentru ca faptele spartanilor în luptă

tele ce vor urma să fie demne de a fi ținute minte și cântate de generațiile viitoare. Legătura dintre muzică și aceste sacrificii militare este confirmată de faptul că, în Sparta clasică cel puțin, meseriile de crainic, de *aulet* și cea de „bucătar” (sacrificatorii profesioniști, probabil) se transmiteau strict ereditar, o practică comparabilă cu cea a marilor familii de preoți ale unor mari sanctuare, precum Eleusis.

Muzica militară spartană, atât cât o mai putem cunoaște, ar fi cea mai sofisticată „armă sonoră” a Antichității grecești, un model spre care istoricii și filosofi din vechime au continuat să privească multă vreme după ce puterea Spartei a apus. În același timp, a fost un model depărtat de clișeele pe care imaginația omului de azi e tentată să le proiecteze asupra Antichității. ■



Reconstituire modernă a unui instrument

nându-se printr-un timbru puternic, zumzăitor în registru grav (Aristofan îl compara cu bâzâitul viespilor) și strident în cel acut. Ușor de distins în vacarmul bătăliei, capabil să susțină melodii complexe, spre deosebire de trâmbiță, *aulos*-ul se recomanda de la sine pentru câmpul de luptă.



Leonidas, regele Spartei

Auleții figurează în cele dintâi reprezentări ale falangei, pe ceramica de tip corintic de la mijlocul secolului al VII-lea. S-a presupus că *aulos*-ul a făcut parte pentru un timp din dotarea „standard” a falanșelor.

Conform unei ipoteze recente, într-o fază timpurie, falanga greacă ar fi imitat muzica militară și de procesiune assyriană, bazată în special pe ansambluri de harpe. Știm că această practică a fost preluată de o bună parte dintre vecinii statului neo-assyrian, printre care și Lydia. Acest stat din Asia Mică a influențat cristalizarea ideii unui mod de viață aristocratic, luxos, în coordonatele lui specifice: de pildă, tradiția banchetului cu

comesenii întinși pe paturi. Știm de la Herodot că Alyattes, regele Lydiei (c. 619-560 î.H.), devasta teritoriul orașului grec Milet „în sunetele *syrinx*-urilor (naiurilor), harpelor și *auloi*-lor” combinație în care *aulos*-ul și, cu siguranță, naiul sunt specifice Asiei Mici, în vreme ce prezența harpelor ar putea fi inspirată din ceremonialul assyrian.

În spațiul grec, martori ai acestui stadiu timpuriu (și deocamdată ipotetic) al folosirii instrumentelor cu coarde în scopuri militare stau obiceiul cretan al folosirii lyrei pe câmpul de luptă, precum și o informație conform căreia și spartanii ar fi plecat cândva la război în sunetul de *auloi*, lyre și *kithare*. Dacă această teorie este corectă, instrumentele cu coarde au fost repede abandonate din pricina evidentei lor lipse de eficiență pe câmpul de luptă.

În secolul al V-lea î.H., *aulos*-ul nu mai este probat prin documente decât la Sparta. Faptul că autorii antici

atrag atenția cititorului asupra acestei practici muzicale pare să confirme caracterul ei deja singular în epocă. Efectul psihologic asupra dușmanilor trebuie să fi fost considerabil. Tucidide descrie neobișnuit de amănunțit cum, într-o bătălie, masa zgomotoasă și dezordonată a argienilor, dușmanii tradiționali ai Spartei, atacând furibund, s-a găsit față în față cu falanga spartană ce înainta lent, în tăcere, pe muzica *auleților*, poziționați între rânduri la intervale regulate. Știm că piesele ce acompaniau înaintarea falangei spartane se numeau *embateria*. Dacă melodiile s-au pierdut și nu mai cunoaștem decât unele titluri (de pildă, aria lui Castor), ne putem face o idee despre tonul lor dintr-o serie de texte destinate în egală măsură îmbărbătării luptătorilor, memorate cândva cu reverență de către spartani și care au supraviețuit până azi: elegiile războinice ale lui Tyrteu (a doua jumătate a secolului al VII-lea î.H.). „O, tineri, ci luptați rămânând unii



Lecții de muzică

Eveniment

STEAGUL LITURGIC AL LUI ȘTEFAN CEL MARE

IRINA ȚĂRANU

Miercuri, 6 iulie 2011, la Muzeul Național de Istorie a României, a avut loc în cadrul seriei „Exponatul lunii” vernisajul micro-expoziției „Steagul lui Ștefan cel Mare”, în prezența unor personalități politice și diplomatice românești și străine, dintre care amintim pe ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Franceze în România, excelența sa Henri Paul, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Moldova în România, excelența sa Iurie Reniță, oficiali ai Ministerului Culturii și Patrimoniului Național. Vernisajul a fost urmat de o prezentare de specialitate făcută de doamna Sidonia Macri privind complexul proces de restaurare întreprins pentru a reda publicului acest obiect textil excepțional.

Exponatul este o broderie bizantină realizată în secolul al XV-lea și înfățișează imaginea iconografică a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, socotit un simbol al biruinței militare. Iconografia și încadrarea cronologică a piesei au creat inițial confuzia că ar fi vorba despre un steag de luptă al voievodului Ștefan cel Mare, însă absența stemei Moldovei, caracteristică a stindardelor militare, nu susține această ipoteză. O altă particularitate a steagului este aceea că în colțurile din stânga și dreapta sus este brodată o inscripție în limba greacă „Sfântul Gheorghe din Calipadocia”, fără ca aceasta să pomească faptul că steagul ar fi fost dăruit de voievodul Ștefan cel Mare unei mănăstiri de la Muntele Athos, așa cum se obișnuia în epocă.

Broderia îl înfățișează pe Sf. Gheorghe așezat pe un tron cu pernă roșie, având genunchii ușor depărtați și tălpile sprijinite pe un balaur înaripat cu trei capete. În mâna dreaptă sfântul ține mânerul unei spade și în cea stângă vârful acesteia. De jur împrejur se află o inscripție, în limba slavonă, care redă o rugăciune a domnitorului Ștefan cel Mare către sfânt.

Inițial, broderia a fost pe suport de mătase, dublată cu o țesătură de in pentru a putea rezista lucrătura cu fir metalic și straturile succesive ce conturau întreaga compoziție. Suportul din mătase s-a degradat de-a lungul timpului și a fost înlocuit de către călugării de la mănăstirea Zographou cu o catifea de calitate inferioară, aceștia decupând broderia și apoi lipind-o cu clei organic pe noul suport, intervenție care a afectat originalitatea piesei.

Tradiția menționează faptul că steagul liturgic a fost dăruit mănăstirii la 1500 de către Ștefan cel Mare, care a rezidit așezământul monahal distrus în urma unui incendiu din anul 1436. Voievodul Moldovei ar fi dăruit mănăstirii Zografu două steaguri liturgice brodate cu imaginea Sf. Gheorghe și o icoană a acestuia.

La începutul secolului al XX-lea piesa a fost văzută de către G.C. Ionescu, consulul general român de la Salonic, care s-a oferit să o răscumpere pentru statul român. Negocierile cu starețul mănăstirii nu au dus însă la niciun rezultat, acesta având pretenții exagerate.

În timpul Primului Război Mondial, generalul francez Maurice Sarrail, comandantul armatelor aliate din Salonic, fiind informat de importanța simbolică a obiectului, a ordonat detașamentului franco-rus de la Sfântul Munte să recupereze broderia și să o predea Statului Major Francez. Piesa a ajuns la Paris, la bordul unei nave de război franceze, iar la 29 iulie 1917 a fost înmănată, într-un cadru oficial la Sorbona, ministrului român în capitala Franței, Alexandru Lahovary. Dată fiind situația din timpul războiului, steagul a ajuns în țară abia la 22 februarie 1920 și, deoarece – așa cum am mai menționat – a fost considerat drapel de luptă, a fost expus la Muzeul Militar Național.

Din 1970 piesa liturgică face parte din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României. ■

MIHAI VITEAZUL NU A TRĂDAT!

GABRIEL CIOTORAN

Înfrânt de poloni la sfârșitul anului 1600, Mihai Viteazul a fost silit să ia calea pribegiei. Ajuns la Viena, la Curtea împăratului Rudolf al II-lea, i-a înmănat acestuia un memoriu în care își relatea faptele de vitejie, puse în slujba Creștinătății, și solicita ajutor militar pentru redo-	 ...bândirea domniei Țării Românești. I s-a promis că va primi ajutorul cerut, după luni de așteptare, în singurătate și printre străini. Împăratul i-a impus să se împace cu generalul Basta și să revină amândoi în Transilvania, pentru a o recuceri din mâinile lui Sigismund Bathory.	bândirea domniei Țării Românești. I s-a promis că va primi ajutorul cerut, după luni de așteptare, în singurătate și printre străini. Împăratul i-a impus să se împace cu generalul Basta și să revină amândoi în Transilvania, pentru a o recuceri din mâinile lui Sigismund Bathory.
--	--	--

S-a afirmat că în acele zile Mihai Viteazul a scris și o altă scrisoare, adresată marelui vizir otoman Ibrahim pașa. Epistola a fost descoperită în arhivele din Viena după 300 de ani! – în 1925, de profesorul iugoslav Alekso Ivic. Era o scrisoare în limba slavonă. Doi ani mai târziu, în iulie 1927, a reprodus-o în *Revue historique du sud-est européen* profesorul grec Mihail Laskaris. El a solicitat însă părerea istoricilor români privind autenticitatea documentului.

Nicolae Iorga a analizat și el documentul, după ce solicitase o copie. Și-a prezentat rezultatele analizei la 26 aprilie 1929, într-o comunicare ținută la Academia Română. Concluzia este fără echivoc, sintetizată într-un singur cuvânt: un fals!

În susținerea concluziei sale, N. Iorga afirma: „La Cașovia, Mihai Viteazul nu avea motiv de neînțelegere cu imperialii; nu are dată și nici pecete; gramatica unor cuvinte diferă de a altor scrisori expediate de voevod; semnătura diferă mult de cele puse pe alte scrisori“.

Cercetări ulterioare au stabilit că scrisoarea, împreună cu alta scrisă chipurile de banul Mihalcea, apropiat al lui Mihai, adresată unor boieri din Țara Românească, cu un conținut

similar și care ar fi dovedit „trădarea“ domnului român, fuseseră alcătuite în cancelaria lui Sigismund Bathory. Acesta a pretins că le-a interceptat de la un curier al voievodului român și le-a trimis generalului imperial Gonzaga și lui Basta, pentru a demonstra că Mihai era un trădător și nu merita să fie susținut de împăratul Rudolf al II-lea. Generalul Gonzaga a remarcat chiar de atunci o neconcordanță: scrisoarea către marele vizir ar fost scrisă la 1 mai, la Cașovia (Kosice) – cum pretindea Sigismund –, iar Mihai ajunsese în acea localitate abia zece zile mai târziu. Inițial, nimeni nu a dat crezare celor două scrisori. Dar la 8 august 1601, Mihai Viteazul a fost asasinat pe Câmpia Turzii, din ordinul generalului Basta: „Și căzu trupul lui cel frumos ca un copaciu“, afirmă letopisețul cantacuzin. Basta a invocat în apărarea gestului său și scrisoarea către marele vizir.

Tot Nicolae Iorga scria: „Generalul Basta a rămas vinovat în fața istoriei de fapta sa [...] A-l uita pe Mihai Viteazul acum și întotdeauna ar fi să ne uităm pe noi înșine, să părăsim menirea noastră.“

În anul 1462, pe baza unei scrisori asemănătoare, tot false, Vlad Țepeș a fost arestat de Matia Corvin pentru 14 ani! ■

construit un cimitir militar în care sunt înhumați 12 militari germani. Acest fapt reiese din fișa de evidență a cimitirului militar, întocmită de Comandamentul Militar Județean Maramureș.

Din observațiile efectuate la fața locului se constată că în incinta cimitirului militar sunt înhumați 16 ostași, și nu 12, așa cum rezulta din documentele militare românești.

In perioada 16 septembrie-22 octombrie 1916, Căile Ferate Bavareze nr.1, Comandamentele 1, 7 și 117 germane au construit cu specialiști proprii, folosind ca forță de muncă prizonieri ruși, o cale ferată cu ecartament îngust de 600 mm, pe distanța Leordina-Poienile de sub Munte, până în locul Luhei. Linia avea o lungime de 32,2 km și a fost utilizată pentru susținerea operațiunilor militare din zona Poienile de sub Munte a frontului germano-rus.

Cimitirul Militar German din Leordina este amplasat în apropierea casei parohiale, fiind orientat în direcția vest. Este împrejmuit cu zid din piatră și are în fundal un monument funerar pe care este sculptată o cruce germană (teutonică) și un înscris în limba germană: „Monument dedicat camarazilor germani și austro-ungari căzuți pentru mult încercata patrie“. Piatra folosită la construirea împrejuririi și a monumentului se pare că este extrasă din Dealul Codrișor, aflat în apropierea cimitirului.

În timp, împrejmuirea s-a deteriorat, dar prin grija preotului paroh Dumitrescu Gheorghe și a Consiliului Parohial Leordina a fost refăcută. În prezent, cimitirul are un aspect corespunzător, fiind în administrarea Consiliului Parohial.

Din păcate, la niciunul dintre

căpătăiele celor 16 morminte nu se află vreo cruce care să ateste identitatea celor înhumați.

Tradiția orală spune că cei înhumați în cimitirul militar german din Leordina provin din rândul răniților din armata germană și cea austro-ungară care au desfășurat operațiuni militare în zona Poienile de sub Munte și pe Muntele Copilaș. Aceștia au fost transportați de pe aliniamentul frontului pentru îngrijiri în spatele frontului. De asemenea, se pare că lângă cimitirul militar german se află înhumați, într-o groapă comună, mai mulți soldați ruși proveniți din rândul prizonierilor din zona de operațiuni a Muntelui Copilaș.

Cred că este normal ca ostașii îngropați să fie identificați, cu ajutorul Ambasadelor Germaniei, Austriei și Ungariei sau a Arhivelor Militare Germane de la München, pentru ca urmașii acestora să știe unde își dorm somnul de veci înaintașii lor.

Consider că, indiferent în ce tabără s-au aflat acești bărbați la un moment dat, merită un ultim onor, o rugăciune și o lumânare la căpătâi, pentru că sunt creștini care nu s-au mai întors niciodată acasă la cei dragi. Pământul României i-a adăpostit pentru totdeauna aici.

Totodată, cred că introducerea acestui cimitir în circuitul turistic ar fi un punct de atracție pentru turiștii străini și români. Este

necesară marcarea unui traseu turistic istoric, pe aliniamentul frontului germano-rus din zonele Poienile de sub Munte, Muntele Copilaș, Valea Vaserului, Pasul Prislop, Cârli-baba, având în vedere elementele istoric, peisagistic și turistic ale Parcului Natural Munții Maramureșului. ■



Monumentul eroilor din comună

În nr. 12/2008 publicam un interviu cu domnul colonel Cristian Scarlat despre cei cinci ani pe care îi împlinea Oficiul Național pentru Cultul Eroilor. Domnia sa lansa atunci, prin intermediul revistei noastre, o invitație către cititori pentru a semnală existența unor morminte sau cimitire ale unor militari căzuți pe teritoriul României în Primul și în cel de Al Doilea Război Mondial.

Vă prezentăm în continuare o nouă semnalare sosită la redacție.

CIMITIRUL OSTAȘILOR NECUNOSCUȚI DIN LEORDINA

LAZĂR GHEORGHE

Pe raza comunei Leordina, județul Maramureș, există un cimitir militar german din Primul Război Mondial. Este cel mai bine păstrat dintr-o zonă unde mai există cimitirele de la Miraj, de pe Valea Vaserului, din Pasul Prislop, din comuna Poienile de sub Munte și de pe Muntele Copilaș.

În vremea Primului Război Mondial, din Bucovina până în Pasul Prislop, în zona orașului Vișeu de Sus, pe Valea Vaserului și în zona muntoasă a comunei Poienile de sub Munte au fost încartiruite și au desfășurat operațiuni militare trupele austro-ungare și cele germane din *Karpathen Korps* (aveau ca simbol coarnele de cerb carpatin). Ele erau dislocate de pe frontul germano-francez de la Verdun, din rândul *Alpen Korps* (simbol: floarea de colț). Începând cu anul 1915, acestea s-au aflat sub comanda generalului german Richard Heinrich Karl von Conta. Ele au menținut frontul pe acest alinament, blocând ofensiva rusă începută la 4 iunie

1916, sub comanda mareșalului rus Aleksei Brusilov.

În acea perioadă, pe raza comunei Leordina au fost cantonate unități militare germane și austro-ungare, care asigurau cu trupe și logistică frontul din Galiția și aliniamentul frontului de pe Muntele Copilaș. În această localitate au fost construite mai multe barăci militare, un abator pentru sacrificarea animalelor, un imobil pentru cazarea fanfarei militare.



Monumentul funerar cu inscripția în limba germană și crucea germană

Deși pe raza comunei și în împrejurimi nu au fost desfășurate operațiuni militare, în toamna anului 1917, în cimitrul vechi al localității a fost amenajat și

tăm, vacanță dragă!“. Trompeții au vestit începerea serbării. S-au auzit cântece și versuri închinatului partidului iubit, „care se îngrijește părintește ca cei [sic!] mai tineri cetățeni ai patriei să aibă o copilărie fericită“. La 3 iulie începe examenul de maturitate (bacalaureatul de azi). La literatura română subiectele au fost: „Rolul conducător al partidului în lupta oamenilor muncii din țara noastră pentru construirea socialismului exprimat în literatura contemporană“ și „Opera literară și activitatea socială a maestrului Mihail Sadoveanu puse în slujba democrației și a păcii“.

Pentru cei care alegeau să își petreacă concediul pe „litoralul Bucureștiului“, erau și motive de nemulțumire. La strandul Floreasca 2 nu există niciun bufet și doar câteva tonete cu răcoritoare. Apa ștrandurilor nu venea din Colentina, cum își închipuiau mulți. Colentina are debit mic și seacă vara, când este cald, așa că apa era adusă din Ialomița, printr-un canal de 9 km.

Din ce în ce mai mulți bucureșteni pornesc în aceste zile calde spre frumoasele locuri de recreere din jurul Bucureștiului: Snagov, pădurea Băneasa, strandul și pădurea Mogoșoaia, Brănești, malul Argeșului. O problemă o constituie transportul până la Mogoșoaia și Argeș. Autobuzele 60, care merg la Mogoșoaia și Buftea, sunt prea puține și aglomerate. Vizitatorii care ajung la Mogoșoaia trebuie să aștepte până la ora 11.00, când se deschide muzeul. Cei care ajung la Copăceni, la Argeș, au constatat că singurul element care amintește de un strand era denumirea de pe o scândură. Cabana vestiarelor este degradată, ușile sunt legate cu sârmă, nu există răcoritoare și gustări. În general, răcoritoarele rămân o problemă pentru bucureșteni. Chiar în prima zi a lunii iulie, sâmbătă, întreprinderii „Zarea“



La Muzeul „Simu“ se deschide o expoziție consacrată scriitorului indian Rabindranath Tagore; schelele care se văd sunt cele de la blocul „Eva“

i s-au solicitat cu 1.000.000 sticle de suc mai puțin decât putea produce. Duminică erau lăsate în stoc 51.000 sticle, în timp ce la ștranduri nu se găsea „citro“. A dispărut aproape cu desăvârșire braga, mai constata reporterul.

Un loc preferat de bucureșteni era Herăstrăul. „Totdeauna parcul respiră tinerețe și entuziasm. Herăstrăul, cu apele-i unduitoare, e săgetat de sute de bărci, vele, yole, caiacuri. Peste lacul argintiu, de la estrada pionierilor, se

aud glasuri cristaline, cântece voioase. Lumea vine în Parcul de cultură și odihnă «I.V. Stalin» la teatrul de vară sau la estrada artiștilor amatori, la casa de cultură sau la estrada pionierilor, la pavilioanele expozițiilor, pe terasele bibliotecilor, pe ringul de dans, să-și petreacă timpul liber.“ Demult, în satul de pe malul Herăstrăului circula o poveste: pe fundul lacului s-ar afla un mărghăritar cât un oușor de porumbel și cine îl va găsi o să aibă parte de fericire, el și ai lui, până la a șaptea spiță. Vara, copiii se scufundau în apă și căutau scoica în care s-ar fi aflat mărghăritarul. Lipa Wolf, care își ridicase moară cam pe unde este stăvilarul acum, spunea oricui vroia să îl asculte că perla era apa care îi învârtia roata morii. Pentru Hagi Tudorache, care avea cărămidărie în locul unde este azi restaurantul „Pescăruș“, perla era lutul din care făcea cărămidile. Niște chirigii spuneau că perla este iarna, când tăiau gheață din lac pentru răcit vinul la „Princiar“. De fapt, perla este parcul „I.V. Stalin“, conchidea *Informația Bucureștiului*.



La Festivalul de film de la Moscova, filmul „Setea“ cucerește medalia de argint

„În copilărie și în prima tinerețe – își amintește Tudor Arghezi – am străbătut pe jos zecile și sutele de kilometri șes, pe socoteala mea, uneori cu prietenul care nu mai este, Gala Galaction. Fridgeam împreună pastrama pe un foc de pădure, spintecam pepenii din bostănării cu briceagul și ne adăpam câteodată și din apa lîntîței cu broaște.“ Drumețiile se mai practică, dar televi-

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Sunt multe brigăzi și mulți udarnici ai muncii comuniste în uzinele de automobile «Lihaciov» din Moscova.” Pentru cititorul Scântei din urmă cu 50 de ani, cuvântul udarnic era atât de cunoscut, încât nu era nevoie de nicio explicație. Dacă îl veți căuta azi într-un dicționar al limbii române sau online, nu îl veți găsi. Poate unii dintre dumneavoastră, mai ales cei care ați trăit acei ani, știți că era un fruntaș în producție. De altfel, acesta era cuvântul de ordine: țării cât mai mult cărbune, cât mai mult oțel, cât mai mult... Nu conta dacă mărfurile respective aveau și piață de desfacere.

Întrecerea socialistă era în toi și la noi, nu numai la tovarășii sovietici. În dimineața zilei de 12 august „Electronica” producea aparatul de radio cu numărul 1.000.000. Se încheia și seria a III-a a concursului „Pentru pâinea de cea mai bună calitate”. Bucureștenii sunt tot mai mulțumiți. Unele produse s-au menținut proaspete și două-trei zile. Între sortimentele noi se numără: pâinea dietetică din germen de grâu, franzela „turist”, covrigeii doborogeni.

Dar și partidul îi răsplătea pe cei ce munceau. Scântea din 28 iulie anunță hotărârea C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri privind creșterea salariilor muncitorilor, cadrelor didactice și medico-sanitare, ale altor cadre de specialitate și personalului administrativ și reducerea prețurilor de vânzare cu amănuntul la unele bunuri de consum și a unor tarife. Majorarea se făcea, în medie, cu 10-15%, iar reducerile, tot în medie, cu 15-40%.

Prietenia cu poporul sovietic rămâne strânsă. La începutul lunii august, o delegație formată din Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al C.C. al P.M.R., Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, și Nicolae Ceaușescu, secretar al C.C. al P.M.R., face o vizită în U.R.S.S. Drumul până la

Moscova este parcurs cu trenul. În gara Ungheni, delegația este întâmpinată cu onoruri, se cântă imnurile R.P.R., U.R.S.S. și R.S.S. Moldovenească. Se țin discursuri. În încheiere, Dej a urat oamenilor muncii din R.S.S. Moldovenească, din U.R.S.S. noi succese.

Pentru observatorul de azi, sunt evidente semnele schimbării ce avea să vină. La recepția pe care o dă însărcinatul cu afaceri ad-interim al S.U.A. la București cu prilejul zilei de 4 iulie, participă: Avram Bunaciu, vicepreședinte al Consiliului de Stat, Corneliu Mănescu, ministrul de Externe, Gogu Rădulescu, ministrul Comerțului, Voinea Marinescu, ministrul Sănătății și Prevederilor Sociale. Se preconizează organizarea unei expoziții britanice la București. La 19 iulie s-a deschis Expoziția industrială italiană. Între 14-21 iulie au avut loc la București tratative între delegațiile economice ale Republicii Populare Române și Republicii Federale Germania. În sfârșit, de la jumătatea lunii august, cursa TAROM București-Viena-Bruxelles face

escală și la Frankfurt pe Main.

Sunt două luni de vacanță și de concedii. Duminică, 2 iulie, dis de dimineață, sute de pionieri și școlari s-au adunat la Palatul Pionierilor cu ocazia deschiderii activității „Te salu-



Bucureștenii admiră rezultatele concursului „Pentru pâinea de cea mai bună calitate”



DIHONIE ÎN TRE EXILATII EUROPEI

Continuăm cu noi pagini din cea de a doua versiune, mai amplă, a documentului păstrat în Fondul Brutus Coste, aflat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, datat 2 septembrie 1965, care poartă mențiunea „Strict confidențial“, destinat „Prietenilor personali din ACEN în legătură cu alegerile anuale din septembrie“. Așa cum cititorii noștri s-au obișnuit deja, adresăm mulțumirile noastre doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a prezenta acest document.

Așa cum se prezintă lucrurile acum, ACEN este gruparea cea mai cunoscută și respectată printre membrii Congresului, care promovează teoria de mai sus, pentru că o face cu mai multă moderație și autoritate documentată decât orice altă grupare. Din acest motiv, acum, când mișcarea anti-comunistă americană se împarte în stânga și dreapta, cu dreapta care are mare succes în monopolizarea celor mai multe dintre temele liniei dure a anticomunismului, ACEN a devenit *un simbol al unității și continuității* [subliniat în original – *n.trad.*] în spatele angajamentului american pentru problemele fundamentale ale libertății în Europa de Est.

Pentru că liderii ei nu sunt cetățeni americani și s-au comportat cu mare demnitate ca oaspeți în această țară, ACEN este singura organizație care a fost pe deplin independentă de politicile partizane ale Statelor Unite și în bună măsură liberă de diviziunile ideologice din rândul mișcării anticomuniste. Prin urmare, în opinia mea, a fost chiar mai folositoare în ultimii trei ani decât în perioadele ei de început. A reprezentat o grupare și o cauză pe care anti-comuniștii liberali le puteau sprijini. Astfel, a ajutat la prevenirea și identificarea aproape totale ale liniei dure anticomuniste cu conservatorii și republicanii.

c) Așa cum s-a explicat mai sus, vor urma atacuri ale republicanilor și ale conservatorilor asupra Comitetului Free Europe și Administrației Johnson pentru că „pun botniță“ ACEN, după o evidentă schimbare în cadrul Secretariatului. Uneori, critica făcută Administrației de către partidul de opoziție poate servi la schimbarea politicii Administrației în direcția dorită, dar în acest caz cred că criticile partizane vor avea ca efect faptul că Administrația va alocă în viitor *mai puțini bani* [subliniat în original – *n.trad.*], mai curând decât mai

mulți, pentru Comitetul Free Europe, cu destinația ACEN.

Spun acest lucru pentru că ACEN ar deveni un subiect de controversă politică publică și partizană, *ceea ce ar fi foarte periculos din cauza trecutului organizației* [subliniat în original – *n.trad.*]. Până acum, legătura indirectă a ACEN cu guvernul Statelor Unite nu a fost niciodată făcută publică pe scară largă. Fulton Lewis (*Magazin istoric*, nr. 7/2011) a criticat Comitetul Free Europe pe această temă, dar niciodată ACEN. Așa ceva ar face întreaga problemă atât de stânjenitoare pentru Administrație, încât ar putea pune în pericol existența viitoare a ACEN și chiar Comitetul Free Europe. În cel mai bun caz, ar slăbi în mod serios eficiența ambelor. Și tuturor acestora li se alătură problema iritabilității președintelui, despre care se vorbește, față de critici.

Cred că reacția Administrației va fi agravată de faptul că *presa comunistă*, atât în Uniunea Sovietică, cât și în țările satelit, *va fi obligată să exagereze știrile că Administrația a „pus botniță“ și a redus importanța ACEN ca o dovadă că noi am abandonat, în final, orice speranțe sau planuri de eliberare* [subliniat în original – *n.trad.*].

d) Dacă Prietenii Americani ai Națiunilor Captive [AFCN] nu erau practic în bancrută (și fără vreo speranță să poată rezolva această problemă, pentru că contribuțiile lor nu se bucură de deduceri de taxe), consecințele de mai sus nu ar fi chiar atât de grave. Dacă lucrurile stăteau altfel, o activitate sporită a AFCN ar fi putut suplini *parțial* [subliniat în original – *n.trad.*] reducerea activității și a prestigiului ACEN, din moment ce politicile noastre și personalul liberal în bună măsură sunt practic identice cu ACEN.

(Va urma)

ziunea le amenință tot mai serios. Rolul formativ-educativ era rapid sesizat. „Televizorul s-a dovedit și un mijloc complex de răspândire a culturii, a cunoștințelor științifice și tehnice, de formare a gustului artistic.“ Dar mai ales „aici, la televizor, nenumărați oameni ai muncii au privit seară de seară, cu emoție, imagini filmate în cursul aceleiași zile la cel de al treilea Congres al partidului. În duminica de 5 mar-



tie, deschizând aparatul, la 9 dimineața, ei au putut vedea aspecte ale votării care se desfășura într-o atmosferă sărbătorească. În timpul istoricei sesiuni a O.N.U. la care au participat numeroși șefi de state, spectatorii televiziunii au avut posibilitatea, în mod operativ, să vadă aspecte și să audă fragmente din cuvântările rostite de tovarășii N.S. Hrușciiov, Gh. Gheorghiu-Dej și alte momente de un mare răsunet internațional. „În Occident erau prezentate tot felul de exemple negative. La noi, „întreaga înrăurire și forță de care dispune televiziunea este menită [sic!] să slujească răspândirii ideilor luminoase ale partidului, educării comuniste a celor ce muncesc, cultivării patriotismului și internaționalismului proletar, luptei pentru pace“.

La Teatrul de estradă au venit noi talente. „Telespectatorii care au urmărit emisiunea din 27 iunie 1960, emisiune realizată cu concursul artiștilor amatori dintr-un raion al Capitalei, l-au văzut atunci pentru prima oară: un tinerel cam deșirat, cu ochelari groși ce nu voiau deloc să ascundă o privire puțin sașie, cu papion și pălărie turtită [...] Telespectatorii i-au aflat atunci numele pentru prima oară: Nicu Gheorghiță. Dar obișnuirii Casei de cultură «Grița Roșie» îl cunoșteau mai demult pe tânărul care jucase acolo în *Ziariștii* (Romeo) și în *Doamna ministru*, care interpretase atâtea scheiuri și cuplete.“ Tatăl voise să îl facă marinar și l-a dat la școala medie de navigație și motoare din Constanța, dar el a cântat la trompetă și a prezentat numere comice. A venit la București și a învățat meseria de electrician. A studiat teatrul la școala populară

și și-a însoțit un prieten la un concurs la Teatrul „C. Tănase“. Prietenul a căzut la examen și el a fost angajat. Era în ianuarie 1961. „În spectacolul *Concertul tinereții* l-a cunoscut pe Al. Lulescu și cu ajutorul regizorului debutant Cezar Grigoriu au format un cuplu ce se anunță interesant.“

De câteva zile laboratorul „Scala“ oferă noi sortimente de înghețată: înghețata „Apicola“, cu alune turcești, cu cafea, cu fructe confiate și cu

ciocolată, și un parfaim, toate cu lăptișor de matcă și miere de albine. „Pentru a veni în sprijinul cetățenilor care doresc, pe baza prescripțiilor medicale, să facă o cură de înghețată cu lăptișor de matcă, în cadrul magazinului se eliberează și abonamente“.

La 16 august, C.C. al P.M.R. adoptă hotărârea prin care se instituie Ziua Presei la 15 august, data când a apărut primul număr al ziarului *Scânteia*.

A apărut noul *Mers al Trenurilor*, o veste bună pentru umoriști. Afli că pentru Techirghiol trebuie să te dai jos în gara Constanța, când, de fapt, trebuie să cobori la Eforie. Acceleratul de noapte București-Vatra Dornei are vagon restaurant, dar nu are vagon de dormit.

Orchestra simfonică și corul Radioteleviziunii au susținut joi seara un concert dedicat compozitorului Ion Hartulary Darclee, cu prilejul împlinirii vârstei de 75 ani.

Din Uniunea Sovietică, pe lângă vestea lansării în Cosmos a celui de al doilea cosmonaut, Gherman Titov, la 6 august, ora 09.00 – care, aflăm cu surprindere, a primit carnetul de partid abia la 21 august –, vine și o altă veste,

ce pare desprinsă dintr-o parodie hollywoodiană, cu Leslie Nielsen. Este decorat echipajul unui avion, care a pus aparatul pe un câmp de lângă aeroport, cu 70 pasageri la bord, cu un motor în flăcări și fără să poată escamota trenul de aterizare. Însoțitoarele de bord „au distribuit cu calm călătorilor sandvișuri și ceai chiar în ultimele clipe înainte de aterizare. Nu s-a produs nicio panică...“ ■



Nicu Constantin și Alexandru Lulescu, un cuplu care promitea

PREȘEDINȚI AI S.U.A. (SEC. XVIII-XIX)

A ÎNȘELA LA CĂRȚI	↓	CHIFIUL UNOR OSTAȘI	↓	SUNT DIN ZONĂ!	↓	GENTIL	↓	A FACE TOTUL	↓
GEORGE (1789-1797)		METRU CUB DE LEMNE		ÎNSCRISE ÎN BILET!		ULYSSES SIMPSON (1869-1877)		ZĂNA APELOR	
MANIERĂ	→				TRAG LA SANIE	→			
STEPHEN G. (1884-1888 și 1893-1897)					ABRAHAM (1860-1865)				
									JAMES (1816-1824)
STRIGĂT DE VICTORIE	→			DAT CA FAMILIAR	→				↓
INDICĂ O REPETARE				ULTIMUL BĂNUȚ					
		CUVÂNTUL RONȚĂITURII	→	↓			ÎN ÎNOT!	→	
		JAMES M. (1809-1817)					ÎN EL SE CAUTĂ ADEVĂRUL		
	PASTĂ DE FRUCTE	→				ÎN... ZADAR	→		
	LUCREAZĂ LA BATERIE					CU MINTEA ÎNTREAGĂ			
	↓		SUNT ÎN PLEN	→		↓		ÎMPĂRAȚII RUSIEI	
			SALTĂ ÎN CENTRU!						
A SE OPRI A STROPI	→		↓	ÎN RITM ÎNCET	→			↓	
AMINO-BENZEN				BOUL TIBETANILOR					
			↓	↓			APE SEcate!	→	
							JOHN (1797-1801) JOHN QUINCY (1825-1829)		
PASTĂ CU PEȘTE	→				LAMPĂ LA MAȘINĂ	→			COȘ DE FABRICĂ
E PENTRU					ARMA JUSTIȚIEI				↓
			DURAT ÎN PIATRĂ	→	↓				
			PRIMUL ÎN ECHIPĂ						
	A CĂZUT ÎN NAS!	→	↓	PERIOADĂ ISTORICĂ	→			ZECE LA BIOLOGIE!	
	VRĂJIT LA ÎNIMĂ!			SCOASE DIN MĂRFAR!					
	↓			↓		UNDELEMN SFINȚIT	→		
		UNITATE DE MĂSURĂ A ENERGIEI	→						
RĂNIT LA CAPI									
THOMAS (1801-1809)	→								

Pavel TOTOLICI



Telex Telex Telex Telex Telex

VIAȚA ÎN IMAGINI A SAREI BERNHARDT

Casa de licitații Sothebys a găsit recent într-o colecție particulară britanică 15 desene necunoscute, reprezentând traseul biografic al mării actrițe Sarah Bernhardt (1844-1923), pe care le-a scos la licitație la 23 iunie, la Paris. Ele ar fi trebuit să servească drept suport ilustrativ la autobiografia tragedienei, intitulată *My Double Life* (Viața mea dublă).

Întreaga viață intimă a lui Sarah Bernhardt, prima actriță care a făcut turnee pe toate cele cinci continente, defilează în aceste imagini. O vedem rugându-se Fecioarei Maria să fie admisă la Conservator, în timpul unor repetiții la Comedia Franceză, emoționată vorbind cu văduva președintelui Lincoln, într-o aprinsă discuție cu domnul Gladstone, care i-a vizitat expoziția de sculpturi la Londra, purtând o capă de hermină la bordul unui vapor, sub o furtună de zăpadă, suferindă, vorbindu-i despre boala ei medicului personal, sculptând, în atelierul ei din Rue Fortuny. Pasionată de proiectul autobiografiei, celebra actriță a comandat personal și a plătit unor prieteni artiști – care au însoțit-o în călătoria sa la Londra, în 1879 – unele dintre aceste desene. În 1875 Sarah Bernhardt și-a construit un luxos hotel particular în Rue Malesherbes, unde covoarele, tablourile, porțelanurile, draperiile, fotoliile, plantele gigantice sunt plasate în cea mai desăvârșită dezordine artistică. O acuarela o surprinde pe proprietară purtând o rochie cu trenă, cu dalta în mână în fața unei sculpturi proprii, în marmură, intitulată *După furtună* (1876). Foarte puține dintre aceste desene au fost reproduse în ediția autobiografiei publicată la Londra, în 1907, pentru care fuseseră în mod expres comandate.



PAUL VEYNE ȘI PICTURA RENĂȘTERII ITALIENE

Editura franceză Albin Michel a publicat recent o carte surprinzătoare, semnată de un cunoscut istoric al Antichității: Paul Veyne. Volumul, de 495 de pagini, poartă titlul *Mon musée imaginaire* (Muzeul meu imaginar) și abordează arta italiană dintre Renaștere și secolul al XVIII-lea, adică un subiect departe de preocupările obișnuite ale arheologului. Este o carte scrisă în Franța, la domeniul său din departamentul Vaucluse – afirmă, într-un recent interviu, Veyne, profesor onorific la Collège de France, îndrăgostit iremediabil de pictura italiană veche –, dar visată în fața capodoperelor, la Florența și Roma, în bisericile și palatele lor. Dragostea pentru pictură, spune autorul volumului, nu cere un dar special, majoritatea oamenilor are capacitatea să o înțeleagă, de aceea paginile lui Veyne lasă în primul rând loc operelor, comentariile fiind clare, explicative și incitându-te să mergi mai departe.

La cei 80 de ani ai săi, profesorul se declară închis noutăților artistice, picturii abstracte, nonfigurative, pe care a gustat-o la 25 de ani și care nu i se pare a exprima nimic acum. El rămâne mut de admirație în fața lui Tintoretto, Caravaggio, Piero della Francesca. Oricând, afirmă Veyne, făcând un exercițiu anacronic, un om cultivat din Antichitatea greco-romană, chiar egipteană, adică domeniul de studiu de o viață al profesorului, ar putea înțelege o pictură de Michelangelo sau Rafael, n-ar fi defel șocat, pentru că el și artiștii Renașterii exprimă una și aceeași convenție, descriu corpul uman. Anticii s-ar putea simți depășiți, eventual, doar de alegoriile lui Botticelli.

Veyne se ferește să cadă pradă clișeului de a-și bate joc de hordurile de turiști care iau cu asalt muzeele, privind picturile. Important este că ei văd frumosul, îl presimt și încep să-l înțeleagă. De aceea arheologul recomandă colegiilor și liceelor franceze să atârne pe pereții școlilor excelente reproduceri după capodopere, care s-ar fixa astfel inconștient în mintea elevilor, așa cum muzica le-a fost impregnată de televizor și radio, tot inconștient.



Contents (Romanian History) Although the greatest part of the inhabitants of Bucharest have arrived from different parts of the country, they consider themselves to be superior once they became citizens of the Capital ● **Fl. Constantiniu** Documents from the first years of the Soviet Russia testify for the existence of the National Bank treasury in Moscow and the use of money taken from it for financing the communist movement in Romania ● **I. Bistoreanu** „Lenin's secret Map“ about the National Bank treasury evacuated to Moscow during WWI ● **N. Mareş** Unknown Polish documents about the role played by the Polish emigration in the contacts on different channels with the Allies, during 1943-1944 ● **L. Hürzeler** (Swiss ambassador to Bucharest) 100 years of Romanian-Swiss diplomatic relations ● **M. Moşneagu** Short story of royal yachts and presidential boats ● **W. Totok** German language writers in the Securitatea files: A. Kittner and A. Margul-Sperber ● The sad destiny of noble residencies by Dorin Narcis Ion ● **R. Varia** Salvador Dali on Emperor Trajan and Romania ● **V. Tvircun** Toma Cantacuzino, the great boyard of Constantin Brancoveanu, the hospodar of Walachia, who joined the tsar Peter the Great's army in 1711 ● **G. Badea Păun** Albert Galerón, his wife, Queen Elisabeth and the project for blind people called „Vatra Luminoasă“ ● **G. Filitti** Letters from former days: from and to Henri Catargi, minister plenipotentiary to Brussels ● **I. Bolovan, S.P. Bolovan** Preparing the future Peace Conference, the authorities from Bucharest investigate the Vienna archives for documentary proofs that Transylvania is part of Romania ● **M. Sala** The magic number 4 ● **G. Roşu** Traditional feasts in August ● **L. Corobca** Who was protecting the state secret during the communist regime ● **P. Rezeanu** C. Antonovici, the disciple of Brancusi that went to the USA ● **G. Ciotoran** The true story of a false letter attributed to Michael the Brave ● **I. Tăranu** A 500 years old flag restored ● **L. Gheorghe** The unknown heroes cemetery from Leordina ● In Bucharest 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXVII). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

Содержание (Румынская история) Большинство жителей Бухареста родилось в других местах Румынии, но это не мешает им считать себя выше остальных ● **Фл. Константиniu** Существование клада Национального Банка Румынии в Москве и употребление отдельных сумм из него для финансирования румынского коммунистического движения – документы первых лет советской власти ● **И. Бистриану** Вопрос клада Национального Банка Румынии, эвакуированного в Москве, во время Первой Мировой Войны, в документах из „папки Ленина“ ● **Н. Мареш** Новые польские документы о роли польской эмиграции в переговорах с союзниками в 1943-1944 гг. ● **Л. Юрцелер** (посол Швейцарии в Бухаресте) Румынско-швейцарским дипотношениям 100 лет ● **М. Мошнягу** Краткая история королевских яхт и президентских судов ● **В. Тоток** Германоязычные писатели, под слезкой Securitate: A. Киттнер и А. Маргул-Шпербер ● Нарчис Дорин Ион о печальной судьбе дворянских усадеб ● **Р. Вариа** Интерес Сальвадора Дали к императору Траяну и к Румынии ● **В. Цвиркун** Фома Кантакузино, высокий сановник Константина Брынковяну, выбор которого был присоединиться к Петру I в 1711 г. ● **Г. Бадя-Пэун** Албер Галерон, его жена, королева Елисабета и проект квартала для слепых „Ватра Луминоасă“ ● **Дж. Филитти** Письма к Анри Катарджи (уполномоченному представителю в Брюсселе) и от него ● **И. Болован, С.П. Болован** Для подготовки Мирной Конференции, румынские власти ищут в венских архивах документы, подтверждающие принадлежность Трансильвании к Румынии ● **М. Сала** Магическое число 4 ● **Дж. Рошу** Традиционные праздники августа ● **Л. Коробка** Кто защищал государственный секрет при коммунизме ● **П. Резяну** К. Антонович, скульптор, проживающий в США, приверженец Брынкуша ● **Г. Чоторан** Настоящая повесть фальсифицированного письма Михая Храброго ● **И. Цэрану** Реставрированное знамя Стефана Великого ● **Л. Георге** Кладбище неизвестных героев в Леордине ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверсовом Институте (CXVII). Брутус Косте, генеральный секретарь Ассамблеи европейских плененных наций, уволен с должности

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul.



Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – Bucureşti
ISSN 0541-881X

Lei 4,50

DIALOG CU CITITORII



CINSTE CELOR CE-ȘI CINSTESC EROII

Fiind căsătorit cu una dintre fiicele localității Ianca, județul Brăila, – citim în scrisoarea domnului **VALER BRUCHENTAL**, din Buzău – fac frecvente vizite acolo. Am folosit una dintre aceste ocazii și pentru a dona revista *Magazin istoric* bibliotecii din localitate. Mulțumirea efortului meu mi-ar fi deplină dacă măcar unul dintre cei cărora în principal le-am dedicat-o – elevilor iubitori de istorie – ar fi consultat vreun exemplar până acum. Dar așa... Sper că măcar de acum încolo cei în drept îi vor îndruma pe copii

către această publicație de cultură istorică.

Într-una dintre vizitele făcute la Ianca am făcut fotografii cu câteva dintre numeroasele mărturii ridicate de edilitate localității în amintirea eroilor căzuți în cele două războaie mondiale. În centrul orașului, în imediata apropiere a statuii eroilor din Primul Război Mondial, pe un postament metalic se află – în original – un exemplar al unui avion MIG 15 cu care a fost dotată Unitatea de Aviație ce a funcționat pe aerodromul din localitate mai bine de 55 de ani. La intersecția șoselei Ianca-Brăila cu cea de la Ianca la Șuțești, a fost ridicată o frumoasă troiță, tot în amintirea aviatorilor și a celor căzuți în accidente de aviație pe aceste meleaguri.

O altă inițiativă pe care vreau să o semnez este amenajarea – prin grija unui inimos profesor de istorie, domnul Bărbuceanu – într-o modestă clădire cu trei camere a unui muzeu dedicat aceluiași eroi ai aerului.



CERERI ȘI OFERTE

ION ȘERBAN, str. Mirea Mioara-Luiza, nr. 2A, bl. N20, Sc. 5, et. 3, ap. 58, sector 4, București, telefon 0721.207.366, **solicită numărul 2/1967.**

VASILE LUPĂȘCU, Bd. Socola, nr.3 A, bloc E1, sc.A, et. 2, ap.4, Iași, **oferă colecția completă.**

OCTAVIAN LATEȘ, str. M. Eminescu, nr. 57, cod 330.055, Hațeg, jud. Hunedoara, telefon 0765.210.813, **oferă colecția completă.**

AUREL FRĂGED, București, str. Tudor, nr. 102, bl. 30 A, sc. 1, etaj 2, ap. 8, sector 2, telefon 021.225.03.30, **oferă colecțiile dintre anii 1990-1995.**

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin **istoric**



5 948384 040074



08